משנה · אחרונים · מלאכת שלמה · סדר מועד

מלאכת שלמה על משנה סוכה

רבי שלמה עדני

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

מלאכת שלמה על משנה סוכה

רבי שלמה עדני

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/מלאכת-שלמה-על-משנה-סוכה/
הקובץ נוצר ב־17 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611162349 של הספרייה.

תוכן העניינים

פרק א 4
משנה א 4
משנה ב 7
משנה ג 10
משנה ד 11
משנה ה 12
משנה ו 13
משנה ז 14
משנה ח 15
משנה ט 15
משנה י 16
משנה יא 17
פרק ב 19
משנה א 19
משנה ב 20
משנה ג 22
משנה ד 24
משנה ה 25
משנה ו 27
משנה ז 28
משנה ח 28
משנה ט 29
פרק ג 30
משנה א 30
משנה ב 35
משנה ג 36
משנה ד 37
משנה ה 39
משנה ו 40
משנה ז 43
משנה ח 44
משנה ט 45
משנה י 47
משנה יא 47
משנה יב 48
משנה יג 49
משנה יד 50
משנה טו 50
פרק ד 50
משנה א 50
משנה ב 51
משנה ג 52
משנה ד 52
משנה ה 53
משנה ו 55
משנה ז 55
משנה ח 56
משנה ט 57
משנה י 59
פרק ה 60
משנה א 60
משנה ב 61
משנה ג 62
משנה ד 63
משנה ה 64
משנה ו 66
משנה ז 67
משנה ח 68

פרק א

משנה א

סוכה שהיא גבוהה למעלה מעשרים אמה פסולה. ומצאתי שמחק ה"ר יהוסף ז"ל מלת למעלה וכדאיתא ברפ"ק דעירובין. וביד ריש פ"ד דה' סוכה וסי' ב' וסי' י"ט דפ' חמישי. ובטור או"ח סי' תרל"ג: וכתב ה"ר דוד אבודרהם ז"ל בסדר תפלות של חנוכה שלשה דברים הם אם נתנם אדם למעלה מעשרים אמה פסולים ואלו הן מבוי נר חנוכה סוכה ושלשתם יש להם רמז מן הפסוק מבוי שנאמר כי על כן באו בצל קורתי הקורה תהיה עד צ"ל טפחים ולא יותר וצ"ל טפחים הם עשרים אמה באמה בת ששה טפחים. סוכה שנאמר וסוכה תהיה לצ"ל יומם מחורב. חנוכה זאת חנוכת המזב"ח ביו"ם עולה למנין ק"ך עכ"ל ז"ל וכתב הר"ן ז"ל ואסיקנא בריש עירובין דחלל סוכה תנן כלומר דלא מיפסלא לסוכה אא"כ חללה גבוה מעשרים אמה ולישנא דמתני' הכי דייק דקתני סוכה שהוא הסכך שהיא גבוהה (הגהה ומיהו בשם במשנתו הר"ר יהוסף אשכנזי מחקו מלת למעלה מכאן וגם מעירובין) למעלה מעשרים כלומר שהוא למעלה מעשרים אמה דאי לא ה"ל למיתני (הגהה ונלע"ד דיש לדקדק זה ג"כ מדקתני סוכה שהיא ולא קתני סוכה הגבוהה והכי נמי איכא למידק גבי מבוי דקתני שהוא דוק) סוכה שהיא גבוהה מעשרים והני עשרים אמה באמה בת ששה טפחים נינהו דאמה של בנין לכ"ע באמה בת ששה כדאיתא בגמ' מיהו הני אמות דסוכה מצומצמות נינהו כלומר דחוקות והכי איתא בריש עירובין ע"כ וכתבו תוס' ז"ל והא דלא פריך גבי הדס מ"ש דתני פסולה ותקנתא דתנן לקמן פ' לולב הגזול או שהיו עניביו מרובות מעליו ואם מיעטן כשר דלא פריך אלא מסוכה ומבוי שדינם שוה לענין גובה ושונה לשון משנתו ועוד דגבי הדס איצטריך למיתני תקנתא דסד"א כיון דגדלו בפסול תו לית ליה תקנתא קמ"ל ע"כ:

פסולה. דסוכה דירת עראי בעינן דכתיב חג הסוכות וכו' עכ"ל רעז"ל. אמר המלקט רבא הוא דמפיק לה מהאי קרא ולא בעי למימר כרבה דאמר דטעמא הוי משום דכתיב למען ידעו דורותיכם כי בסוכות הושבתי את בני ישראל עד עשרים אמה אדם יודע שהוא דר בסוכה למעלה מעשרים אמה אין אדם יודע שדר בסוכה משום דלא שלטא ביה עינא פי' דס"ל דלמען ידעו דורותיכם קרא יתירה הוא לדרשא לשון דירה דה"ל למיכתב בסוכות תשבו כי בסוכות הושבתי ובהכי הוה סגי דממילא הוה משמע דלמען ידעו הדורות הוא אלא ודאי למדרשיה לשון דירה אתא אבל רבא לא ס"ל הכי משום דההוא לאו בישיבת סוכה קאמר אלא בידיעת דורות הבאים היקף סוכות ענני כבוד הנעשה לאבות כפשטיה אתא ולאו יתירא הוא וכר' זירא נמי לא אמר דההוא קרא דוסוכה תהיה לצל יומם לימות

המשיח הוא דכתיב ואביי פריך ליה לרבא אלא מעתה עשה מחיצות של ברזל וסיכך על גבן ה"נ דלא הוי סוכה משום דהוי דירת קבע א"ל הכי קאמינא לך עד עשרים אמה דאדם עושה דירתו דירת עראי כי עביד ליה דירת קבע נמי נפיק ושפיר דמי דודאי יש בכלל קבע עראי והרי עשה כתורה וע"כ לא הקפידה תורה על העראי אלא לשום שיעור פי' לתת לך שיעור בגבהה שתהא יכולה לעמוד ע"י יתדות עראי ולפיכך למעלה מעשרים אמה דאדם עושה דירתו דירת קבע כי עביד לה דירת עראי נמי לא נפיק. והכריחו תוס' ז"ל דנהי דלא חיישינן בדפנות אי עביד להו קבע מכל מקום בסככה שעיקר הסוכה על שם הסכך לא מינכרא עד דעביד לה עראי מהאי טעמא נמי ניחא לר' זירא דדריש מדכתיב וסוכה תהיה לצל הא כתיב נמי מזרם וממטר וניבעי נמי שלא ירדו גשמים לתוכה אלא ודאי משום דבעינן סככה ארעי וא"כ ה"ל קבע עכ"ל ז"ל:

רבי יהודה מכשיר. גמ' אמר אביי רבי ור' יאשיה ור' יהודה וב"ש ור"ש ור"ג ור' אליעזר ואחרים כולהו ס"ל סוכה דירת קבע בעינן רבי דתניא רבי אומר כל סוכה שאין בה ד' אמות על ד' אמות פסולה ר' יאשיה דתניא חמתה מחמת סכך פוסלת בה ולא חמתה מחמת דפנות ר' יאשיה אומר אף מחמת דפנות ר' יהודה במתני' ר"ש דתניא ר"ש אומר שלש כהלכתן ורביעית אפי' טפח רבן גמליאל דתניא העושה סוכתו בראש העגלה או בראש הספינה ר"ג פוסל ור' עקיבא מכשיר ב"ש דתניא לקמן פ' שני מי שהיה ראשו ורובו בסוכה ושלחנו בתוך הבית ב"ש פוסלין וב"ה מכשירין ר' אליעזר דתנן בסוף פירקין העושה סוכתו כמין צריף או שסמכה לכותל ר' אליעזר פוסל מפני שאין לה גג וחכמים מכשירין אחרים דתניא אחרים אומרים סוכה העשויה כשובך פסולה לפי שאין לה זויות:

ושאינה גבוהה עשרה טפחים. בגמ' ילפינן לה מארון תשעה וכפרת טפח הרי כאן עשרה וכתיב ונועדתי בתוך בני ישראל ודברתי אתך שם ותניא ר' יוסי אומר מעולם לא ירדה שכינה למטה מעשרה וקרא כתיב דעל כפרת ירד ש"מ למעלה מעשרה מפסקינן רשותא וזהו לדעת ר"מ דאמר בפי"ז דמסכת כלים כל האמות היו בינוניות אפי' של כלים אבל לדעת ר' יהודה דפליג עליה התם מחיצין דגבהן עשרה ילפי' להו הלכה למשה מסיני: בלשון ר"ע ז"ל המתחיל ושאינה גבוהה וכו' עד ושלישית אפי' טפח. אמר המלקט כבר כתבתי דבברייתא פליג ר"ש ואמר שלש כהלכתן ורביעית אפי' טפח ובגמ' מפרש במאי קמיפלגי:

ושחמתה מרובה מצלתה. פי' רש"י ז"ל המועט בטל והרי הוא כמי שאינו ע"כ ופירוש לפירושו כתב הר"ן ז"ל ע"ש: ותימה קצת אמאי שבק תלמודא לאקשויי קושיית דהא כי

הדדי עד התם בפרק הישן כדכתיבנא לה התם סימן ב' וז"ל הרא"ש ז"ל דהתם ושצלתה מרובה מחמתה כשרה הא כי הדדי פסולה ותנן באידך פירקין ושחמתה מרובה מצלתה פסולה הא כי הדדי כשרה לא קשיא כאן מלמעלה כאן מלמטה אמר רב פפא היינו דאמרי אינשי כזוזא מלעיל כאיסתרא מלתתא אם החמה והצל שוין מלמטה כשרה שבידוע שהצל מלמעלה הוא מרובה ואם החמה והצל שוין מלמעלה פסולה שבידוע שהחמה מלמטה מרובה על הצל וכן פי' ר"ח ורש"י ז"ל והקשה ר"ת והא רב פפא גופיה אית ליה בפ"ק דעירובין פרוץ כעומד מותר ופסקו התם דהכי הלכתא ועוד אמרי' בפ"ק דקדושין דקרו אינשי לפלגא דזוזא אסתירא ופי' הוא ז"ל כאן מלמעלה מי שמודד האויר מלמעלה כי הדדי כשרה דפרוץ כעומד מותר אבל העומד למטה בארץ ומעיין כלפי מעלה ונראה לו כי הדדי פסולה לפי שהאויר שהוא רחב מלמעלה כי זוזא דומה בעיניו קטן כאסתירא כשעומד למטה וראיה לדבר כוכב גדול בשמים נראה בעיניו קטן ונ"ל דלא שייך להביא לכאן פרוץ כעומד דדוקא גבי סכך פסול וסכך כשר המונחין זה אצל זה שייך להזכיר פרוץ כעומד כדמייתי לה לעיל אמתני' דהמקרה סוכתו בשפודין וכו' אבל גבי סוכה סכך ואויר ניתנה הלכה שיהא הצל מרובה וכן מצינו לענין פרוץ כעומד של דפנות מועיל קנה קנה פחות משלשה אע"פ שהפרוץ מרובה ולענין סכך אינו מועיל מפני שהחמה מרובה אע"ג שאסתירא פלגא דזוזא אפשר דאסתירא מטבע נחשת ורחב יותר וכן מצאתי כתוב בשם ה"ר ישעיה ז"ל ובעל העיטור ז"ל כתב בשם רבותיו ז"ל אם יש בין קנה לקנה כמלא קנה למעלה למטה צלתה מרובה מחמתה שהחמה מועטת למטה וכשרה ואם למטה כי הדדי ולמעלה חמתה מרובה מצלתה ופסולה ע"כ:

סוכה הישנה ב"ש פוסלין. דכתיב חג הסוכות וב"ש סברי כר' אליעזר דאמר בגמ' פ' לולב הגזול אין עושין סוכה בחולו של מועד: ובירוש' מצה הישנה תפלוגתא דב"ש וב"ה א"ר יוסי דברי הכל היא מכיון שלא עשאה לשם פסח דבר בריא שלא דקדק בה ע"כ:

איזוהי סוכה ישנה. כלומר שנחלקו בה ב"ש וב"ה:

כל שעשאה קודם לחג שלשים יום. כלומר עשאה באותם שלשים יום שלפני החג דבהנהו אפי' ב"ש מודו דכשרה דמסתמא לשם חג עשאה אלא כשעשאה קודם לאותם שלשים יום הוא דפסלי ב"ש ולאו לפרושי מילתייהו דב"ש תנא הכי אלא כדי שלא תאמר דכי מכשרי ב"ה דוקא כשעשאה שלשים יום שלפני החג אבל מקמי הכי לא קמ"ל דבכי ה"ג אפי' לב"ש כשרה ולא פסלי אלא כשעשאה קודם ומינה דאפי' בכה"ג לב"ה כשרה אבל ליכא למימר דה"ק איזוהי סוכה ישנה דמכשרי בה כל שעשאה קודם לחג שלשים יום כלומר שעשאה בתוך שלשים יום ששואלין ודורשין בהלכות החג (הגהה כן

לשון רש"י ז"ל ג"כ וכמו שהעתיק רעז"ל אכן לא אשכחן האי לישנא רק גבי פסח בפ"ק דפסחים דף ו' אמנם בס"פ בני העיר תניא משה תקן להם לישראל שיהו שואלין ודורשין הלכות פסח בפסח הלכות עצרת בעצרת הלכות חג בחג ושמא תקנת משה לא היתה אלא כדאיתא בפי בני העיר אבל חכמים תקנו אח"כ שידרשו בכל חג וחג שלשים יום קודם לחג בהלכותיהן ובפרט בפסח ובסוכות שדיניהן מרובין מלבד דיני יום טוב ודיני חול המועד דשייכי לתרויהו מה שא"כ בעצרת שאין שם אלא דיני יום טוב שיספיק להם יום או יומים קודם ונפקא מינה בכולהו לענין שיקרא שואל כענין השואל מדיניהם בתוך שלשים יום כמו שפי' הר"ן ז"ל שם פ"ק דפסחים והא דלא תניא הכי רק בהלכות הפסח היינו משום שיש שם ראיה שהרי משה עומד בפסח ראשון ומזהיר על פסח שני או לרשב"ג דאמר שתי שבתות מטעם שהרי משה עומד בר"ח ניסן ומזהיר על הפסח שנאמר החדש הזה לכם וכו' מה שא"כ שם ראיה לדיני החג כך נלע"ד אע"פ שלא כתב כן בית יוסף בא"ח ריש סימן תכ"ט) אבל מקמי הכי אפי' לב"ה פסולה דאינהו נמי בעו סוכה לשם החג דהא ליתא דכיון דמכשרי בית הלל סוכת ג"נ ב"ך ור"ק ב"ש כדאיתא בגמ' אלמא לא בעו סוכה לשם החג כלל ומש"ה נמי קתני דאם עשאה לשם החג אפי' מתחלת השנה כשרה לומר משום דסוכה אינה לשם החג פסל ב"ש וממילא דב"ה לא בעו סוכה לשם החג כלל הר"ן ז"ל: ועיין בפירושו ז"ל פ' השולח גט דף תקע"ז. ותוס' ז"ל כתבו אפי' לב"ה נפקא מינה שאין צריך לחדש בה דבר ואפי' לא נ"מ אלא לב"ש יש לו לתנא לפרש במה נחלקו ולא שייך לאקשויי טעמא דב"ש אתא לאשמועינן אלא היכא דפליגי תנאי אליבא דב"ש ולא נפקא מינה מידי אליבא דב"ה כי ההיא וכו' ע"כ: ובירוש' תני צריך לחדש בה דבר חברייא אמרי טפח ר' יוסי אומר כל שהוא ופי' הר"ן ז"ל כלומר דאע"ג דסוכה ישנה מכשרי ב"ה למצוה מן המובחר צריך לחדש בה דבר ע"כ ובטור א"ח סי תרל"ו: וכתב שם ב"י דמדברי כל הפוסקים שנזכרו שם משמע דהא דמצריך בירוש' לחדש בה דבר הוי לעיכובא ודלא כהר"ן ז"ל:

משנה ב

העושה סוכתו תחת האילן כאילו עשאה בתוך הבית. דפסולה כדתניא בברייתא בגמ' ואפי' הויא מסוככת כהלכתה שצלתה מרובה מחמתה מעצמה בלא צרוף אילן אפ"ה פסולה ולישנא דמתני' הכי דייק דקתני העושה סוכתו דמשמע סוכה כשרה כראוי הר"ן ז"ל. ועוד כתב והא דפרכי' בגמ' והא מצטרף סכך פסול בהדי סכך כשר פי' שאע"פ שהסוכה בעצמה צלתה מרובה מחמתה כמו שכתבתי במשנתנו אפ"ה כיון שצל האילן שהוא פסול עומד למעלה הרי הוא מבטל על סכך כשר שהוא למטה ממנו שהרי אינו

משמש כלום כיון שהעליון מיצל עליו ונמצא שמצטרף הכא סכך פסול של אילן עם סכך כשר שאינו תחת האילן שבשניהם נעשית הסוכה צלתה מרובה מחמתה וראוי שתפסל עד שיהא צל האילן מעט כ"כ דבלאו סכך שתחתיו יהא חמתה של סוכה מרובה מצלתה אבל בלאו הכי מיפסלא. ל"ש קדם אילן לסוכה ול"ש קדמה סוכה לאילן שלא כדברי קצת המפרשים דאמרי דכל שקדמה סוכה לאילן לא אמרי' בהי דמצטרף סכך פסול בהדי סכך כשר ע"כ. אבל תוס' והרא"ש ז"ל פירשו דמיירי שאין הסוכה צלתה מרובה מחמתה אלא מחמת אילן הפסול שמשלימו דאי צלתה מרובה מחמתה בלא אילן לא מיפסלא מחמת צרוף סכך פסול כיון דכי שקלת ליה לפסול אכתי צלתה מרובה וכן משמע לשון צרוף להשלים השיעור כמו שני סדינין מצטרפין ע"כ: וביד פ"ה דהלכות סוכה סימן י"ב כ"ב ובטור א"ח סימן תרכ"ו ותרכ"ח. ובגמ' אמר רבא לא שנו אלא באילן שצלתו מרובה מחמתו אבל אילן שחמתו מרובה מצלתו כשרה ממאי מדקתני כאילו עשאה בתוך הבית למה לי למיתני כאלו עשאה בתוך הבית הא מההוא קרא דנפקא לן תוך הבית נפקא לן תחת האילן כדלקמן בסמוך ולמה לי למיתלי האי בהאיך ליתני פסולה אלא הא קמ"ל דאילן דומיא דבית מה בית צלתו מרובה מחמתו אף אילן צלתו מרובה מחמתו ופרכינן וכי צלתו מרובה מחמתו מאי הוי הא קא מצטרף סכך פסול בהדי סכך כשר ומשני רב פפא דמיירי כשחבטן פרש"י כשהשפיל ענפיו והא קמ"ל דמ"ד ניגזור היכא דחבטן והשפילן אטו היכא דלא חבטן קמ"ל דלא גזרינן והא דתנינן בסמוך הדלה עליה את הגפן וכו' וכשחבטן מיירי נמי התם איצטריך מ"ד ה"מ בדיעבד כדקתני הדלה אבל לכתחלה אימא דלא שרינן ליה לחבטן ולהשפילן קמ"ל. ומצאתי שכתב הרז"ה ז"ל וז"ל וכי חמתו מרובה מצלתו מאי הוי הא קא מצטרף בהדי סכך כשר פי' שמשעה שהוסיף משהו סכך כשר על סוכי האילן נצטרפו זה לזה ונעשית בהם הסוכה צלתה מרובה מחמתה בצרוף סוכי האילן שהם סכך פסול ואע"פ שהוסיף אחר מכאן סכך כשר אינו מועיל שהרי נעשית הסוכה כבר צלתה מרובה מחמתה ואוקמה רב פפא כשחבטן כלומר שחבט ענפי האילן עד שנשרו כל העלין ממנו דגלי אדעתיה דלא ניחא ליה בצלו של אילן כלל ונעשה האילן כעומד בפני עצמו ולא מצטרף לצל סוכה ואפילו לכסות בהן לכתחלה מותר ולא אמרן אלא באילן שחמתו מרובה מצלתו אבל אם צלתו מרובה מחמתו אע"פ שחבטן אם לסכך תחתיו פסולה דהויא לה סוכה שתחת האילן וכ"ש אם סיכך על גביו דרחמנא פסלה כדכתיב בסוכות תשבו ולא בסוכה שתחת הסוכה ולא בסוכה שתח' האילן וכ"ש אילן שתחת הסוכה ואם סיכך על גביו ועמד האילן למטה מן הסוכה והוא חמתו מרובה מצלתו אם חבט עד שנשרו עליו דגלי אדעתיה דלא ניחא

ליה בצל דידיה אם רבה עליו סכך כשר סוכתו כשירה והיינו דתנן הדלה עליה את הגפן ואת הדלעת ואת הקיסום כלומר שהדלה אותה על דפנות הסוכה וסיכך על גבן פסולה ואם היה סכוך הרבה מהן כשרה ואוקימנא בשחבטן שאין רוב הסיכוך מבטל האילן עד שיחבוט אותו וישיר את עליו. ונ"ל אם לאחר שהשלים את הסיכוך כהלכתו הדלה עליה את הגפן ואת הדלעת בין שהדלה אותה ע"ג הסיכוך בין שהדלה אותה על הדפנות תחת הסיכוך אם היתה חמתו של האילן בעצמו מרובה מצלתו אינו פוסל את הסוכה ואע"פ שלא חבטו ואין בזה משום צרוף סכך פסול בסכך כשר שכבר קדם הכשר את הפסול אבל אם היתה צלתו של האילן מרובה מחמתו אין קדימת הסכך הכשר ולא החיבוט מועיל כלום בין שסיכך ע"ג האילן בין שסיכך תחתיו דהויא לה סוכה שתחת האילן ורחמנא פסלה וכ"ש אילן שתחת הסוכה. ושמעתי משם חכמי הדור שהכשירו אף בזו ולא נ"ל דבריהם דתניא בברייתא וכו' עד וזה הפי' שפירשנו בהא דרב פפא דאוקמה למתני' בחבטן למדנו אותו מדברי הגאונים ז"ל שמצינו בחבוריהם כך הדלה עליה את הגפן ואת הדלעת ואת הקיסום וסיכך על גבן פסולה ואפי' היה הסכך מהם הרבה ואם חבטן עד שנשרו עליהן כשרה ויש לרב ר"ש יצחקי ז"ל פי' אחר שהיא מפ' אותו כענין חבוט רמי כלומר שהשפילן ועירבן עם הסכך הכשר וקשיא לן על הדין פירושא הא דתנן הדלה עליה את הגפן ואת הדלעת וכו' דאוקימנא בשחבטן והרי הסיכוך למעלה מהן הוא דקתני סיכך על גבן ואין זו השפלה אלא העלאה עכ"ל ז"ל בקיצור קצת:

סוכה ע"ג סוכה. גמ' ת"ר בסוכות תשבו ולא בסוכה שתחת הסוכה ולא בסוכה שתחת האילן ולא בסוכה שבתוך הבית דבסכת כתיב לשון יחיד למעוטי סוכה שתחת סוכה:

התחתונה פסולה. גמ' וכמה יהא בין סוכה לסוכה ותפסל התחתונה אמר רב הונא טפח שכן מצינו באהלי טומאה טפח רב חסדא ורבה בר רב הונא דאמרי תרויהו עד ד' שלא מצינו מקום חשוב פחות מד' לא כרמלית ולא רה"י ושמואל אמר עשרה דכהכשרה כך פסולה מה הכשרה בעשרה אף פסולה בעשרה:

ר' יהודה אומר אם אין דיורין בעליונה התחתונה כשרה. ואית דגרסי אם אין דיורין בעליונה אף התחתונה כשרה. וכן הוא בפסקי הרא"ש ז"ל. ונלע"ד שהוא טעות דפוס שם שהרי גם היא ז"ל כתב כלשון הר"ן ז"ל דת"ק אזיל לטעמיה ור' יהודה אזיל לטעמיה דמשמע דדוקא התחתונה כשרה משום דעליונה לא מיקריא סוכה דהא לא הויא דירת קבע כיון שאינה יכולה לקבל אלא ע"י הדחק ולא הויא סוכה שתחת סוכה ורבנן ס"ל אפכא דעליונה דוקא כשרה דהא סגי לן בסוכה בדירת עראי וכיון שמקבלת התחתונה כרים וכסתות של עליונה אפי' שהוא ע"י הדחק מיתכשרא עליונה ותחתונה מיפסלא

מטעם סוכה שתחת סוכה. ומ"מ מלשון הרמב"ם ז"ל דבפ"ה דהלכות סוכה סימן כ"ב יש להסתפק ג"כ בגרסתו במשנה במילתיה דר' יהודה וז"ל שם העושה סוכה ע"ג סוכה התחתונה פסולה כמי שעשה סוכה בתוך הבית והעליונה כשרה בד"א שהתחתונה פסולה בשהיה גובה חלל העליונה עשרה טפחים או יתר והיה גג התחתונה יכול לקבל כרים וכסתות של עליונה אפי' ע"י הדחק אבל אם אין גובהה של עליונה עשרה או שלא היתה התחתונה יכולה לקבל כרים וכסתות של עליונה אפי' ע"י הדחק אף התחתונה כשרה והוא שלא יהיה גובה שתיהן יותר על עשרים אמה שהתחתונה בסכך העליונה היא ניתרת ע"כ. והכריח הרב בכסף משנה דלא גרסי מלת אף בלשון הרמב"ם ז"ל אכן הרב בעל לחם משנה נדחק לקיים גירסת מלת אף בלשון הרמב"ם ז"ל ע"ש. ומינה נלע"ד דלהרמב"ם ז"ל אפשר דגריס מלת אף במילתיה דר' יהודה ויהיו שתיהן כשרות בתנאים הנזכרים חוץ מתנאי שתהא התחתונה יכולה לקבל כרים וכסתות של עליונה אפי' ע"י הדחק דלר' יהודה לא מיתכשרא העליונה ג"כ אלא אדרבא בתנאי שתהא התחתונה יכולה לקבל כרים וכסתות שלא ע"י הדחק כלל ואז שתיהן כשרות ונ"מ שאם הם סוכות גדולות וחצי הסוכה התחתונה מסוכך בסכך חזק והחצי ריקם מכל וכל העליונה מתכשרא בסכך החצי של התחתונה שהרי הוא חזק ודירת קבע שמיה והתחתונה מתכשרא בגג החצי של העליונה שהרי הוא בתוך עשרים לקרקעית התחתונה. ומן הירושלמי משמע דלא גרסי מלת אף דה"ג התם ר' יהודה אומר אם אין דיורין בעליונה התחתונה כשרה מה דיורין ממש או אפי' ראויה לדיורין מן מה דתנא חד סב קומי ר' זעירא ואפילו התחתונה כשרה לית בר נש אמר אפילו אלא דהוא מודה על קדמייתא הדא אמרה דיורין ממש ע"כ:

משנה ג

פורס עליה סדין מפני החמה וכו'. פי' ר"ת ז"ל פירס עליה סדין כדי שלא תתייבש מפני החמה ואז תהא חמתה מרובה מצלחה ונמצא שקיומה והכשרה על ידי הסדין שאינו מניחה להתייבש וכן תחתיה מפני הנשר היינו שלא יפלו עלין ותהא חמתה מרובה מצלתה אבל חולקים אחרים עליו ומפרשים מתני' דהכא כפשטה אע"פ שאין הסדין מסייע להכשר סוכה כלל אלא שפירסה עליה כדי שלא תכנס בה החמה אפ"ה פסולה ור"ת ז"ל הוכיח דבריו ממתני' דבסמוך דהדלה עליה את הגפן וכו' וכתב עליו הר"ן ז"ל דלא מכרעא כמו שנכתוב בסמוך בשמו בס"ד וביד בפ"ה דהלכות סוכה סימן י"ז כ"ג כ"ד ובטור א"ח סי' תרכ"ז וסי' תרכ"ט:

או תחתיה מפני הנשר. דוקא מפני הנשר אבל לנאותה כשרה ולא תימא דאורחא דמילתא קתני ועיין בתשובות הרשב"א ז"ל סי' כ"ה:

אבל פורס הוא ע"ג נקליטי המטה. ירושלמי שכן הוא עושה חלל באצילי ידיו פי' הרי"ף ז"ל כשם שאם הגביה אדם שתי זרועותיו כשהוא שוכב תחת הסדין ונעשה הסדין עליו כאהל אין בכך כלום כך אלו השני נקליטין שבאמצע המטה כמו זרועותיו הם חשובין ואין בכך כלום ע"כ. ופסק בטור שם סימן תרכ"ז דהני נקליטין לא מכשרינן בהו אלא דוקא כשאינם גבוהין עשרה אבל אם הם גבוהין עשרה אסור אבל הרי"ף והרמב"ם ז"ל לא כתבו חילוק זה וטעמם תירץ הרב המגיד ז"ל ע"ש שם. וכתב הר"ן ז"ל לפום מאי דאתמר בגמרא מסתברא דשלשה דינים הם כילה ונקליטין וקינופות כילה דלא קביעא לא מיתסרא אלא היכא דאיכא תרתי לריעותא שיש לה גג וגבוהה עשרה ונקליטין דקביעי טפי מכילה אע"פ שאין להם גג כל שהן גבוהין עשרה אין ישנים תחתיהן קינופות דקביעי ויש להם גג אפי' אין גבוהין עשרה אין ישנים תחתיהן ע"כ:

משנה ד

הדלה עליה וכו' בפירקין דף ט' ובירושלמי ר"פ קמא דעירובין ותוס' פרק כל שעה (פסחים דף כ"ז) ודפרק התכלת (מנחות דף מ"ב:)

ואת הדלעת ואת הקיסוס. בשני סמכין וכן הוא בערוך:

או סיכך על גבה [*] (הגה"ה וסיכך על גבה איתי דגרסי על גבך ועי' במ"ש לעיל סי' ב' בשם הרז"ה ז"ל)]. וכתב הר"ן וכו' כלומר בין שקדם הסכוך כדקתני הדלה עליה בין שקדם האילן וסיכך עליו פסולה ואפי' חבטן בדליכא רובא דסכך כשר פסולה ואם היה סכך כשר הרבה מהן וחבטן כשרה באיזה מהן שקדם עכ"ל ז"ל:

פסולה. דאמר מר באספך מגרנך ומיקבך בפסולת גרן ויקב הכתוב מדבר רש"י ז"ל:

אם היה הסיכוך הרבה מהן או שקצצן כשרה. עיין בפי' הרמב"ם ז"ל ובמה שפי' עליו בבית יוסף סי' תרכ"ו וגם בכסף משנה פ"ה דהלכות סוכה סי' י"ב שכתב שהוא מפרש חבטן ר"ל שקצצן וכתב אמתני' הדלה עליה וכו' אם היה הסכוך הרבה מהן כשרה בתנאי שיקוץ אותם ואם לא קצצן יצטרף סכך פסול בהדי סכך כשר ופסולה. עוד אמר או שקצצן כשרה בתנאי שינענע אותן ואז תהיה כשרה ע"כ וכן נראה ממה שכתב בהלכות סוכה הדלה עליה וכו' ואח"כ קצצן אם היה הסכוך הרבה מהן כשרה ואם לא היה הסכוך שהיה מתחלתו כשר הרבה מהן צריך לנענע אותן אחר קציצתן כדי שתהיה עשויה לשם סוכה ע"כ ועיין עוד שם. ועיין בתשובות הרשב"א ז"ל סי' קצ"ו: (הגהה מצאתי מוגה תלישה או שליפה דאי מחובר הוא מאי אהני טועה דאי תלוש הא קתני או וכו'):

זה הכלל כל. ס"א ל"ג מלת כל:
דבר שאינו מקבל טומאה וגדולו מן הארץ מסככין בו. כך היא הגרסא בהרי"ף ז"ל ובהרא"ש ז"ל אבל ברש"י ז"ל ראיתי שפירש ואין גדולו מן הארץ כגון עורות בהמה ואפי' לא מקבלי טומאה כגון שמחוסרין מלאכה ואע"פ שהארץ מגדלתן במרעה ופרנסה ע"כ משמע מפירושו ז"ל שגורס הבבא האחרת ג"כ כל שהוא מקבל טומאה ואין גדולו מן הארץ אין מסככין בו וכן בירוש' איכא תרי באבי. ולשון הרא"ש ז"ל הלכך אין מסככין בעורות דגדולי קרקע מיקרו אבל לא מיקרו גידולו מן הארץ כמו פסולת גרן ויקב ע"כ:

משנה ה

חבילי קש וכו'. ביד שם פ"ה סי' י' ובטור א"ח סי' תרכ"ט וסי' תר"ל:
חבילי זרדים. מפ' בירוש' אין חבילה פחותה מכ"ה קנים תוס' ז"ל וכן הוא שם בהרמב"ם ז"ל אבל הר"ן ז"ל כתב ומוכח בגמ' דלא מיקרייא חבילה למיגזר בה הך גזרה בפחות משלשה ע"כ ועיין בהשגת הראב"ד ז"ל ותשובת מגיד משנה:
אין מסככין בהן. בגמ' מפ' ר' יוחנן טעמא דמתני' משום גזרת אוצר ומדרבנן שאם אתה אומר כן פי' להכשיר חבילה לסכך אין אדם עושה סוכה אלא הולך ואוכל וישן באוצרו במקום שלא נשתמש שם כל ימות השנה והוא עשוי ועומד ולא לשם סכך של צל ואפי' שם סוכה שאינה של חג אלא כבית דעלמא אבל חוטט בגדיש פסולא דאורייתא הוא משום תעשה ולא מן העשוי והיינו דהכא קתני אין מסככין בהם (הגהה והקשו תוס' ז"ל וא"ת והא גבי דבר המקבל טומאה ואין גידולו מן הארץ קתני מתני' אין מסככין בו אע"ג דדיעבד נמי אינה סוכה אפי' מדאורייתא וי"ל דשאני התם דליכא למיטעי ע"כ) לכתחלה הוא דלא משום גזרת אוצר הא דאורייתא שפיר דמי והתם דקתני אינה סוכה אפי' דיעבד מדאורייתא נמי אינה סוכה וז"ל הר"ן ז"ל זרדים עשבים שאינם ראויין לאכילה. אין מסככין בהן אע"ג דקתני אין מסככין דמשמע לכתחלה אה"נ דאפי' דיעבד פסולה והכי מוכח בגמ' אלא דתנא הא לאשמועי' דאפי' במסכך לכתחלה לשם סוכה עסיקינן ואפ"ה מיתסר משום גזרה ואפי' ר' יהודה דלית ליה גזרת תקרה כדאיתא לקמן במתני' דמסככין בנסרים הלכך בהך גזרה דחבילה מודה דהא שכיחא וההיא לא שכיחא דלא עביד איניש לישב בסוכת תקרה של נסרים שבנאן לביתו ולשהותן בלא מעזיבה:
ואם התירן כשרות דכיון דלא אסירי אלא משו' גזרה דחבילה כשהתירן לא מחלפי שאין אדם מייבש חבילה מותרת ואיכא מ"ד דאע"ג דאסור לסכך בתחלה בחבילין אפ"ה חבילה שהניחה ליבשה אם נענעה כשרה כדמוכח לקמן גבי נסרים דאע"ג דלכתחלה אין מסככין בנסרים אפ"ה בסוכה שהיא עשויה כבר סגי לי בפקפוק דכיון דמחזיר עליה

לבטלה ליכא למיגזר שמא ישב בסוכה של תקרה אחרת שהיא עשויה כבר עכ"ל. ונראה דגרסי' ואם התירן כשרות וכמו שכתבתי בלשון פי' הר"ן ז"ל ול"ג וכולן שהתירן כדאיתא בקצת נוסחאות דבשלמא בסיפא שייך למיתני וכולן כשרות לדפנות דקאי אכולהו פסולי סכך דתנן בפירקין אבל הכא בבא דהתירן דלא קאי ודאי אלא אחבילין דמשתעי בהו שפיר טפי למיגרס ואם התירן וכן הוא ג"כ בקצת נוסחאות מדוייקות וגם בירוש'. וגם ה"ר יהוסף ז"ל מחקו. ואי גרסי' וכולן אפשר שבא לרמוז לנו שאם היתה סוכה גדולה שהיו עליה כמה חבילות והתירן כולן כשרות אבל אם נשאר אחת שלא התירה פסולה כל הסוכה שמא יישן תחתיה ולאו אדעתי' וכשהתירן כולן מיהא כשרות ולא גזרינן מרבוי החבילות שמא ישכח אחת מהן בלי התרה כך נלע"ד:

וכולן כשרות לדפנות בתר דסיים למיתני כל מינין הפסולין לסכך וקתני עלייהו כללא זה הכלל כל דבר וכו' קתני חבילי קש וחבילי עצים וכו' כלומר דאע"ג דגידולן מן הארץ וגם לא מקבלי טומאה אפ"ה אין מסככין בהן מן הטעם שאמר ר' יוחנן כדכתיבנא והשתא קתני דכל הנזכרים בין המקבלין טומאה בין שאין גידולן מן הארץ וכ"ש חבילי קש וכו' כשרים לדפנות וכ"ש נסרים דקתני בהו בתר הכי פלוגתא לסכך דכשרין לדפנות והדר תני דאפי' מי שסיכך בדבר שאין גידולו מן הארץ או בדבר המקבל טומאה אם הניח ריוח ביניהן מעט יותר מכמותן כשרה ובתר הכי קתני החוטט בגדיש וכו' שהסוכה נעשית מלמטה מלמעלה ומפתחה לתוכה משום דדמיא להמשלשל דפנות מלמעלה למטה כך נלע"ד:

משנה ו

מסככין בנסרים כו' ביד שם פ' חמישי סי' ז' ומייתי לה בגמ' פ' לולב הגזול (סוכה דף ל"ז) ומוכח משם דצריך לומר דלר' יהודה הני נסרים הם דוקא של ד' מינין שבלולב דהא איהו ס"ל התם דאין כשר לסכך אלא הכשר ללולב וקרא דעזרא דכתיב עלי זית ועלי עץ שמן היינו לדפנות: ואיתא נמי בפירקין דף ט"ו ובטור א"ח סי' תרכ"ט:

בסוף פי' ר"ע ז"ל מה לי לישב תחת תקרת ביתו. אמר המלקט ולפי זה סיפא דמתני' דקתני נתן עליה נסר וכו' ובלבד שלא יישן תחתיו דברי הכל היא וכשמואל דס"ל דסכך פסול באמצע פוסל בד' טפחים ובמן הצד פוסל בד' אמות אוקימנ' להאי נסר בגמ' בשנתנו מן הצד ומש"ה כשרה. וז"ל הר"ן ז"ל וכגון דיהביה אצל דופן וסכך פסול אינו פוסל מן הצד אלא בד' אמות דאמרי' דופן עקומה ותמהני אמאי נקט במן הצד אטו דדינא דדופן עקומה והא לקמן קתני לה בהדיא במתני' בבית שנפחת ונ"ל דרבותא אשמעי' דסד"א כי גזרינן גזרת תקרה ה"מ בסוכ' שכולה נסרי' ומיפסלא כולה דדמיא לתקרה

אבל סוכה שיש בה שיעור הכשר סד"א לא גזרי' בה גזרת תקרה ויהא מותר ליישן תחת הנסר קמ"ל ע"כ: ואיתא בפירקין דף י"ז ועיין מה שכתבתי בזה לקמן ר"פ הישן:

משנה ז

תקרה שאין עליה מעזיבה וכו' וביד שם פ"ה סי' אי ובטור א"ח סי' תרכ"ו וסי' תרל"א. ופי' רש"י ז"ל סתם תקרה בנסרים שיש בהן ארבעה ר' יהודה אומר ב"ש אומרים וכו' פי' רש"י ז"ל ר' יהודא אומר ב"ש וב"ה נחלקו בדבר זה והשתא משמע בש"א תרתי בעינן פקפוק ואח"כ נוטל אחת מבינתים ונותן פסל במקומה ובה"א או מפקפק או נוטל ואין צריך לתת פסל ע"כ:

ור"מ אומר וכו' כדפי' ר"ע ז"ל ובגמ' פריך בשלמא ב"ה טעמייהו משום תעשה ולא מן העשוי אי מפקפק עביד ליה מעשה אי נוטל אחת מבינתים עבד בה מעשה אלא ב"ש מאי טעמייהו דבעי תרתי אי משום תעשה ולא מן העשוי בחדא סגיא אי משום גזרת תקרה בנוטל אחת מבינתים סגיא ומשני לעולם משום גזרת תקרה הוא דאית להו דאין מסככין בנסרים והכי קאמרי אע"פ שמפקפק לא מהני פקפוק אלא נטילת אחת מבינתים דאיכא מעשה מעלייא וגזרת תקרה בטלה לה והאי דקאמרי מפקפק הכי קאמרי המפקפק לא הועיל ונוטל אחת מבינתים ופרכינן אי הכי ר"מ היינו ב"ש ומשני ה"ק ליה ר"מ לר' יהודה לא נחלקו ב"ש וב"ה בדבר זה דב"ה כוותי ס"ל דאין מסככין בנסרים ולא מהני פקפוק ולפי זה על כרחין בין רישא דמסככין בנסרים וכו' פלוגתייהו משום גזרת תקרה ובין סיפא בהאי מתני' בהא נמי פליגי אלא דר' יהודה הוא דקא מייתי לה טעמא למילתיה וה"ק ליה ר' יהודה לר"מ אמאי קא אסרת בנסרים לעיל משום גזרת תקרה האי סברא לב"ש הוא דאית להו גזרת תקרה אבל ב"ה לא גזרו ומשני ליה ר"מ לא נחלקו ב"ש וב"ה בדבר זה כלל: ובגמ' מפ' דלשמואל דאמר דפלוגתא דר"מ בשאין בנסרים ד' אבל אם יש בהם ד' ד"ה פסולה אע"ג דודאי סתם תקרות בני ד' הן וקמכשר הכא ר' יהודה אליבא דב"ה בהאי פליגי ר"מ ור' יהודה בבטולי תקרה דר' יהודה ס"ל בטולי תקרה לב"ש צריך ליטול מבינתים דאע"פ שמוכיח שבקי בתעשה ולא מן העשוי הואיל והתחיל לעשות מעשה לשם סוכה שהרי פקפק אפ"ה גזרי ב"ש וב"ה סברי כיון דבטלה ע"י הפקפוק והוכיח שהתקרה פסולה תו ליכא למיגזר ופי' רש"י ז"ל ור"מ לטעמיה דאמר אין מסככין בנסרין וע"י פסל שבינתים מתכשרא ולשמואל דס"ל סכך פסול באמצע בד' מיתוקמא בסוכה בת שמנה אמות מצומצמות דכי יהיב נסר ופסל עד אמצעה מהאי גיסא וחוזר ומתחיל מצדה השני ונותן נסר תחלה ואח"כ פסל וכן עד אמצעה הוו להו שני פסלים באמצעה והן של ח' טפחים ואיכא הכשר סוכה ונסרים שבה לא פסלי לה דאמרי' דופן

עקומה עד הפסלים האמצעיים ומפקינן להו לנסרים מן הסוכה א"נ ס"ל כרב דאמר סכך פסול בין מן הצד בין מן האמצע בד' אמות הלכך לא פסלי נסרים שבינתים דליכא שיעור פסול ביחד עכ"ל ז"ל וכתבו תוס' ז"ל דהדין עמו וכו' ועיין בהר"ן ז"ל:

ה"ג ר"מ אומר נוטל אחת מבינתים ואינו מפקפק פי' שאינו מועיל הפקפוק וכדכתיבנא והספרים שכתוב בהן ואינו צריך לפקפק טעות הוא: וכתב ה"ר יהוסף ז"ל שמצא הגרסא בכל הספרים ר' יהודא אומר משום ב"ה או מפקפק או נוטל אחת מבינתים ובש"א מפקפק ונוטל אחת מבינתים ע"כ:

משנה ח

המקרה סוכתו בשפודין ואיתא בפ"ק דעירובין דף ט"ו וביד שם פ"ה סי' ט"ז ובטור א"ח סי' תרכ"ט וכתוב שם בבית יוסף ומשמע דבשפודים של עץ מיירי דאי בשל מתכת תיפוק לי מפני שאין גדולו מן הארץ פי' ואמאי נקט התם רבינו יעקב ז"ל טעמא משום דהוי דבר המקבל טומאה וכן נמי נוכל לפרש להר"ן ז"ל שפירש ושפודין מקבלין טומאה ע"כ ואיתה נמי שם בסימן תרל"א:

או בארוכות המטה בכ"ף גרסי' לה ומפ' בגמ' כגון קצרה ושתי כרעים או ארוכה ושתי כרעים דמיטמאין בפני עצמן דראוין לסומכן בצד מקום גבוה ולהטות הנסרים או החבלים עליהם וליישן על גביהן כדתנן אליבא דרבנן בספי"ח דמס' כלים וכמו שכתבתי שם:

אם יש ריוח ביניהן וכו' לשון ר"ע ז"ל עד הוי פרוץ כעומד ופסול. אמר המלקט כרב הונא בריה דרב יהושע דהלכתא כותיה ושם בפ"ק דעירובין סי' ח' כתבנו דהלכתא כרב פפא דאמר פרוץ כעומד מותר וא"כ קשיא הלכתא אהלכתא וז"ל תוספות יום טוב [ע"ש]:

החוטט בגדיש נטל וכו' לשון ר"ע ז"ל עד אבל אם היה בו חלל טפח במשך שבעה אורך ורוחב וכו'. אמר המלקט ובהא ניחא דלא תיקשי ברייתא דקתני הרי זו סוכה אמתניתין. וביד שם פ"ה סי ט' ובטור א"ח סי' תרל"ה והגיה ה"ר יהוסף ז"ל לעשות לו סוכה וכו':

משנה ט

המשלשל וכו' שבת פ' הזורק (שבת דף צ"ז) ובעירובין פ' כיצד משתתפין (עירובין דף פ"ו) וכתב רש"י ז"ל שם ואם גבוהות מן הארץ עשרה טפחים כשרה הכא בסיפא לא גרסי' אם גבוהות מן הארץ אלא אם גבוהות עשרה טפחים ובטור או"ח סי' תר"ל: ופירשו רש"י והר"ן ז"ל כל מלמעלה למטה קרוי שלשול: ומשמע מסוגיית התלמוד לפי רוב הגרסאות חוץ מרש"י ז"ל לפי מה שכתב גרסתו הרא"ש ז"ל דהא דקתני מתני' המשלשל לשון דיעבד לאו דוקא דה"ה לכתחלה גבי הא דאמר אבימי מחצלת ד' ומשהו מתרת

בסוכה משום דוכן היכי עביד תלי לה באמצעיתה פחות משלשה למטה ופחות משלשה למעלה וקמ"ל דאמרי' תרי לבוד ופירש הר"ן ז"ל וכגון שהיתה גבוהה עשרה ואם גבוהה י"א צריכה מחצלת חמשה ומשהו ואם גבוהה י"ב צריכה מחצלת ששה ומשהו אבל כל שהוא גבוה מי"ג ועד עשרים אמות עושה מחצלת ז' ומשהו ומעמידו בפחות משלשה סמוך לקרקע ואע"פ שהסכך גבוה מהמחצלת לא איכפת לן כיון דאיכא מחיצה עשרה עכ"ל ז"ל: וביד שם פ"ד סי' ד' ועיין במ"ש שם מגיד משנה על מה שכתבתי בשם הר"ן ז"ל שלשונו ז"ל שם קשה מאד לע"ד:

ר' יוסי אומר בשם וכו' לשון ר"ע ז"ל עד דסבר מחיצה תלויה מתרת. אמר המלקט בעירובין פ"ח תנן ר' יהודה אומר לא תהא מחיצה גדולה מן הכותל שביניהם ובגמרא הכא והתם א"ר יוחנן ר' יהודה בשיטת ר' יוסי אמרה דאמר מחיצה תלויה מתרת ולא היא וכו' כדכתיבנא התם בס"ד:

הרחיק את הסכוך מן הדפנות שלשה טפחים פסולה דאויר פוסל בשלשה אפי' מן הצד. ומכחן אני אומר ומפרש דהא דאמרינן שבסכך פסול מן הצד אמרינן דופן עקומה להכשיר עד ד' אמות היינו דחשבינן לסכך כאילו הוא מן הדופן ונעקם ונכפף למעלה ובאוירא ליכא למימר הכי ואיני מפ' רואין את הדופן כאילו הוא עקום והולך תחת הסכך פסול ומגיע לסכך כשר ומוציא את הפסול מן הסוכה דא"כ גם גבי אויר נמי נימא הכי רש"י ז"ל:

משנה י

בית שנפחת וכו' ועיין ר"פ דלקמן. ונראה דהאי בית או האכסדרא אינם מסוככים במעזיבה ולא בשום דבר המקבל טומאה או שאין גידולו מן הארץ רק בקורות ולוחות שאין ברחבן אפי' שלשה דלדברי הכל כשרה וכמו שמתבאר מן הצריכותא שאכתוב בסמוך בס"ד וביד שם פ"ה סי' י"ד ובטור א"ח סי' תרל"ב:

אם יש מן הכותל לסכוך ד' אמות פסולה פחות מבאן כשרה כך מצאתי מוגה אבל לא משמע כן בריש פירקין (סוכה דף ד') דהתם דייק הא פחות מכאן כשרה: וכן גם כן בירושלמי בפירקין ובריש פרק ג' אכלו דגרסינן התם הכי הא פחות מכאן כשרה מהו ליישן תחתיו התיב ר' יצתק בן אלישב הרי טיט הנרוק משלים במקוה ואין מטבילין בו אף הכי נמי משלים בסוכה ואסור ליישן תחתיו ע"כ: ובגמ' גרסינן דרש ר' יהודה בר אלעאי בית שנפחת וסיכך על גביו כשרה אמר לפניו ר' ישמעאל ב"ר יוסי רבי פרש כך פי' אבא ד' אמות פסולה פחות מד' אמות כשרה:

משנה יא

העושה סוכתו כמין צריף. תוס' שבת ר"פ חבית ובגמ' בפרקין דף ז' וביד שם פ"ד סי' ז' ופי' רש"י ז"ל צריף כך של ציידין שאורבין בה את העופות ועשוי ככורת שמשפעת והולכת שגגו וקירותיו אחד. וכתבו תוס' ז"ל בכה"ג מיירי דלאחר שמשך השפוע בגובה עשרה איכא עדיין במשך סוכה רוחב ז' דבענין אחר לא מכשרי רבנן דהא בעינן גובה עשרה במשך שבעה ואפשר דכשיש שם משך שבעה בגובה עשרה שאף תחת השפוע שאין גבוה עשרה כשרה כיו"ן שי"ש ב"ה זיי"ן ברוח"ב (הגהה מלות אלו הרשומות ליתנהו בקצת דפוסים גם בהרא"ש ליתנהו). מידי דהוה אפסל שיוצא מן הסוכה לרבה ורב יוסף דלעיל דמכשרי בקנים היוצאים מלפני הסוכה עכ"ל ז"ל ומסיים בה הרא"ש ז"ל וז"ל מידי דהוה אפסל היוצא מן הסוכה וכיוצא בזה שנינו בפ' שביעי דאהלות כל שפועי אהלים כאהלים אהל שהוא שופע ויורד וכלה עד באצבע טומאה באהל כלים שתחת שפוע טמאים טומאה תחת השפוע כלים שתחת האהל טמאים טומאה באהל היינו מקום שיש בו לרבע טפח ע"ט אלמא חזינן כשיש בשפוע לרבע בו טפח על טפח חשיב כולו אהל ואפי' במקום שאין בו טפח על טפח ע"כ. גמ' תנא מודה ר' אליעזר שאם הגביה מן הקרקע טפח או שהפליגה מן הכותל טפח שהיא כשרה מאי טעמייהו דרבנן שפועי אהלים כאוהלים דמו ופי' רש"י ז"ל שאם הגביה מן הקרקע טפח אתרויהו קאי אמרי' לבוד בזקיפה ויש שם טפח זקוף וניכר הצריף שהוא גג וכיון שיש בו שיעור אהל בזקיפה הוו אהל או אם הרחיקה וכו' אסמכה על הכותל קאי אם הרחיק ראש הסמוך לכותל מכותל טפח והיתה סמוכה על יתדות אמרי' לבוד ממנה ולכותל ובשוה ולא בשפוע והוא הגג. שפועי אהלים כאהלים אע"פ שלא הגביה ולא הרחיקה כשרה ע"כ: בפי' ר"ע ז"ל אא"כ יש לה גג טפח היינו כמו שפירשתי שהגביה מן הקרקע טפח או שהרחיק מן הכותל טפח וכתבו בתוס' דהיינו כגון שעשה בטן זקוף טפח והישיב עליו ראשו של שפוע למטה וכן הרחיק מן הכותל טפח שעשה בסמוך לכותל סכך רחב טפח וסמך עליו ראש השפוע העליון ומתוך לשון הקונטרס משמע דאותו טפח שהגביה והרחיק אפי' הוא אויר כשרה דנחשב כסתום מטעם לבוד וקצת משמע כן בירוש' ע"כ בקיצור. ובטור א"ח סימן תרל"א. ותמהתי שמצאתי שהגי' ה"ר יהוסף ז"ל מחצלת קנים ומחצלת גדולה עשאה וכו':

מחצלת קנים גדולה. מחצלת קנים קשה היא ואינה נוחה למשכב עשאה למשכב הואיל ויחדה לכך עשאה כלי ומקבלת טומאה ואין מסככין בה לסכוך אינה מקבלת טומאה דלאו כלי היא. ובגמ' רמי סתמא אסתמא בין במילתיה דת"ק בין במילתיה

דר' אליעזר ואסקה רב פפא דבקטנה כולי עלמא ל"פ דסתמא לשכיבה פי' הר"ן ז"ל קטנה כדי שכיבה וכיון דסתמא לשכיבה היא ראויה לקבל טומאה היא לכשישכב בה הזב וכיון שכן מעתה אינה ראויה לסכוך שכל הראוי לקבל טומאה אין מסככין בו כי פליגי בגדולה ת"ק סבר סתם גדולה לסכוך ואינה ראויה לקבל טומאה אפי' ישכב בה הזב (הגהה פי' משום דאומרים לו עמוד ונעשה את מלאכתנו שצריכין אנו לסכך בה) דמיוחדת לשכיבה בעינן ות"ק ה"ק מחצלת קנים גדולה עשאה לשכיבה מקבלת טומאה ואין מסככין בה הא סתמא לסכוך וסיפא דקתני לסכוך מסככין בה ואינה מקבלת טומאה בקטנה מיירי ומש"ה קתני דדוקא כשעשאה בפי' לסכוך מסככין בה הא סתמא לשכיבה ואין מסככין בה ור' אליעזר אמר דאחת גדולה ואחת קטנה סתם עשייתה לשכיבה עד שיעשנה בפירוש לסכוך והלכתא כת"ק דסתם גדולה לסכוך עכ"ל הר"ן ז"ל. וביד פ"ה דהלכות סוכה סי' ב' ו'. וכתב שם ואם יש לה קיר אפי' גדולה אין מסככין בה שהרי היא ככלי קבול ואפי' ניטל הקיר שלה אין מסככין בה מפני שהיא כשברי כלים והוא מן הברייתא דבגמ' ומן הרב אלפס ז"ל. וגם הביאה למתני' בפכ"ה דהלכות כלים סי' י"ג ובטור א"ח סי תרכ"ט ומצאתי בהגהת הר"מ איסרלן ז"ל שם בשלחן ערוך סי' תרכ"ט גבי קטנה סתמא עומדת לשכיבה אא"כ עשאה לסכוך כתב הוא ז"ל דהיינו שרוב בני אותה העיר עושין אותה לסכוך. וגבי אם היא גדולה סתמא עומדת לסכוך אא"כ עשאה לשכיבה כתב דהיינו שמנהג המקום לשכב עליה ע"כ. והיא דעת הרא"ש ז"ל. וכתבו תוס' ז"ל לסכוך מסככין בה ואינה מקבלת טומאה דכל היוצא מן העץ אינו מיטמא טומאת אהלים אלא פשתן דילפי' ממשכן פ' במה מדליקין ע"כ. ותימא הוא מה שכתבו הטעם משום טומאת אהלים דהכא לא בעינן דוקא טומאת אהלים דהא כל דבר שמקבל טומאה מאיזה טומאה שתהיה פסול לסכך בו וכן הקשה עליהם בספר תוספת יום טוב וכתב עוד דהא פשטא דמתני' משמע ודאי דבטומאת משכב איירינן ע"כ:

ר' אליעזר אומר אחת גדולה ואחת קטנה. נראה (דכן) גרסי' תוס' ז"ל וכן הגיה ה"ר יהוסף ז"ל וזה לשונם בפסחים פ' כיצד צולין (פסחים דף פ"ה) והיכא דאיכא פלוגתא או קאי אקרא דרך להזכיר פשוט קודם כההיא דר"פ בתרא דר"ה א"ל אחד יבנה ואחד כל מקום וכו' כלומר כמו שפשוט לך שתוקעין ביבנה כך כל מקום שיש בו ב"ד וכן בבבא קמא פ' הפרה אחד החופר בור שיח ומערה דקאי אקרא דכתיב בור וכן בסוטה פ' משוח מלחמה אחד הבונה ואחד הלוקח וכו' וכן בפ"ק דסוכה גבי אחת גדולה ואחת קטנה ע"כ וגם בפ' שני דכתובות דף כ' איתה למילתייהו דתוס' ז"ל וגם בפירקי' דף כ' האריכו עוד ודחו קצת מן הראיות שהביא רש"י ז"ל דבמתני' גרסי' אחת קטנה ואחת

גדולה ודבגמרא גרסי' בפרכא דפרי' אחת גדול' ואחת קטנ' מיבעי ליה וגם בר"פ דם חטאת שאריכו ע"ש גם ר"פ ר' ישמעאל דמנחות ומלתא דר' אליעזר איתה נמי בברייתא בפרקא דף ט"ז:

פרק ב

משנה א

הישן תחת המטה וכו'. נלע"ד דלאו דוקא נקט הישן דה"ה האוכל ומדקתני הישן תחת המטה בסוכה לא יצא ידי חובתו ולא קתני אסור ליישן תחת המטה שבסוכה משמע דחייב אדם ליישן בסוכה מאחר שאי אפשר לו לחיות בלא שינה שלשה ימים אע"פ שאפשר לו לחיות בלא אכילה יותר משלשה ימים ואפשר שמטעם זה ג"כ אסרו ליישן אפי' שינת עראי חוץ לסוכה משא"כ אכילת עראי שמותר חוץ לסוכה לכל הפחות שקולים הם לענין זה וזהו שפי' רש"י ז"ל כאן ועיקר ישיבת סוכה אכילה ושתיה ולינה ע"כ. ואה"נ שראוי לברך על השינה בסוכה אלא שברכת לישב בסוכה שמברך בשעת סעודה פוטרתו והכי איתא בבית יוסף בא"ח סוף סי' מ"ז בשם הרא"ש ז"ל ששאל ר"י את ר"ת אם צריך לברך על השינה בסוכה והישיב לו שכל מצות סוכה שקיים אדם מסעודה לסעודה כגון שינה וטיול ברכת לישב בסוכה שברך על הסעודה פוטרתו מלברך עליהם ע"כ. אבל גבי אויר דקיימא לן דפחות משלשה כשר ואין ישנים תחתיו קרוב הדבר לע"ד לומר אבל אוכלים תחת אותו האויר וז"ל הר"ן ז"ל בספ"ק דסוכה ומיהו מסתברא דוקא בשיש באויר כדי ליישן כלומר שעומד ראשו או רובו תחתיו אז אין ישנים תחתיו אבל כל שאין בו כדי ראשו ורובו מסתברא דישנים תחתיו שאינו חייב לעשות סוכה כמין בית עכ"ל ז"ל ומקדאמר הכי משעע לי קצת דבשינה דוקא מיירי דבאכילה נ"ל דלא שייך למימר הכי ולע"ד עדיין צריך לי רב בזה. וביד פ"ה דהלכות סוכה סי' כ"ג ובטור א"ח סימן תרכ"ז:

ולא אמרו לנו דבר. בשם ה"ר יהוסף אשכנזי ז"ל מחקו ד' מלות אלו. גם שם נמחקה מלת בסוכה ומלת שהיינו גם הוגה תחת המטות בפני הזקנים גם שם אמר ר"ג לזקנים ונמחק מלת להם וגם הוגה ויודע שעבדים פטורין מן הסוכה וישן לו תחת המטה ולפי דרכנו וכו' ירושלמי תמן תנינן בפירקין דלעיל ר' יהודה אומר אם אין דיורין בעליונה התחתונה כשרה הא אם יש דיורין בעליונה התחתונה פסולה א"ר יוסי תמן יש שם חלל אחר ברם הכא אין כאן חלל אחר ע"כ וצ"ע. ובבבלי מפ' דר' יהודה אזיל לטעמיה דסוכה דירת קבע בעינן ולא אתי אהל עראי דמטה המטלטלת ממקום למקום ומבטל אהל קבע

ור"ש דאמר ולפי דרכנו למדנו אע"ג דאיהו נמי ס"ל סוכה דירת קבע בעינן כדכתיבנא בפירקין דלעיל בהא פליג עליה דאתי אהל עראי ומבטל אהל קבע:

ראיתם טבי עבדי שהוא ת"ח. עבד כשר היה כדאיתא בפ' שני דברכות. וכתבו תוס' והר"ן ז"ל דבירוש' תני שהיה מניח תפילין ולא מיחו בידו חכמים ופריך מחלפא שיטתו של ר"ג דהא הכא גבי סוכה מיחו בידו חכמים מלישב בסוכה שהרי היה ישן תחת המטה ומשני מה שישן תחת המטה לא משום שמיחו בו שלא מיחו בו אלא שלא לדחוק את החכמים שהיו ישנים בסוכה ופריך אי שלא לדחוק את החכמים ישב לו חוץ לסוכה ומשני דרוצה היה לשמוע דברי חכמים ע"כ:

ולפי דרכנו למדנו. בברייתא דבגמ' קתני משיחתו של ר"ג למדנו ומדלא קתני מדבריו של ר"ג למדנו שמעינן דאע"ג דלשיחת חולין בעלמא מכוין צריך להטות אזן וליתן לב שאף היא סופה להבין דבר תורה דשיחתן של ת"ח צריכה תלמוד ובברייתא מוסיף לימוד אחר שלמדנו מדבריו שעבדים פטורין מסוכה וכתבו תוס' ז"ל ואע"ג דהא מ"ע שהזמן גרמא הוא איצטריך לאשמועינן דלא תימא דחייבין משום דכתיב תשבו כעין תדורו ע"כ פי' ואפי' נשים ה"א דליחייבו:

משנה ב

בכרעי. הגיה ה"ר יהוסף ז"ל לכרעי בלמ"ד:

בכרעי המטה. פי' רש"י ז"ל מטה שלימה:

ר' יהודה אומר אם אינה יכולה לעמור בפני עצמה פסולה. דאזיל לטעמיה דדירת קבע בעינן והאי כיון שהיא ע"ג המטה מיטלטלת עם המטה ע"כ. והקשה עליו הר"ן ז"ל דליכא למימר הכא טעמא משום דר' יהודה אזיל לטעמיה וכו' ע"ע. וכתב בסוף דנראין דברי הראב"ד ז"ל שפי' שלא קבעה על המטה אלא סמכה עליה ואם המטה זזה הרי הסוכה נופלת והיינו דאמרינן בגמ' טעמיה דר' יהודה לפי שאין לה קבע פי' שהמטה עומדת לינטל ותפול הסוכה כיון שאינה אלא סמוכה והשתא אתי שפיר הא דקאמר אביי על מילתיה דר' יהודה לא שנו דאם אינה יכולה לעמוד בפני עצמה פסולה אלא סמך אבל סיכך ע"ג מטה כשרה דהוי דומיא דסוכה העשויה בראש העגלה או בראש הספינה ואיכא בגמ' מאן דמפ' טעמא דר' יהודה מפני שמעמידה בדבר המקבל טומאה דלהעמיד הסכך בדבר שאין מסככין בו הסכך אסור מדרבנן גזרה שמא יאמרו זה עומד וזה מעמיד כשם שראוי להעמיד כך ראוי לסכך בו ואע"ג דתנן לקמן העושה סוכתו בראש האילן כשרה ולא פליג ר' יהודה אע"ג דאילן פסול לסכך בו התם לאו במסכך ע"ג אילן עסיקינין אלא שקרקע הסוכה נתון באילן ונעץ קונדסין בקרקע וסיכך עליהם

ובכי ה"ג אע"ג שהמחובר סומך את המעמיד לית לן בה דמעשה קרקע בעלמא קעביד ובמתני' נמי דייקא דבהכי עסיקינן מדקתני ואין עולין לה בי"ט והיינו נמי דאביי דאמר סיכך ע"ג מטה פי' שנעץ עליה קונדסין עומדין וסיכך על גבן כשרה אפי' לר' יהודה עכ"ל ז"ל בקיצור ובטור א"ח סי' תר"ל:

מדובללת. שלא השכיב וכו' לשון ר"ע ז"ל. אמר המלקט ותרתי קתני מתני' סוכה מדובללת ושצלתה מרובה מחמתה נמי דהיינו סוכה עניה כשרה והיינו כשמואל ולרב דמפרש מדובללת מדולדלת כלומר סוכה עניה שאין לה אלא סכך מועט חדא קתני סוכה עניה שצלתה מרובה מחמתה כשרה:

עוד בלשון ר"ע ז"ל ואשמעי' מתני' דאמרי' רואין כאילו היו מושכבין בשוה ואם אז צלתה מרובה כשרה ע"כ. אמר המלקט מוכח בגמ' דדוקא שאין בין זה לזה שלשה טפחים אבל יש בין זה לזה ג' טפחים פסולה ואפי' יש בין זה לזה שלשה לא אמרן אלא שאין בגגו טפח פי' בקנה העולה אין ברחבו טפח דלאו שם אהל עליה לאחשוביה ולמימר ביה חביט רמי פי' השפל והשלך אותו על אויר שתחתיו אבל יש בגגו טפח כשרה דאמרינן חבוט רמי. ונלע"ד דאגב דתני בסוף פירקין דלעיל גבי מחצלת עשאה לשכיבה דהיינו מטה קתני בריש האי פירקין הישן תחת המטה ואגב הכי תני נמי הסומך סוכתו בכרעי המטה ובדין הוא דה"ל לאסמוכי לבבא דכרעי המטה דין העושה סוכתו בראש העגלה דשייכא לה טפי וכדכתיבנא אלא דאקדים למיתני דין סוכה עניה ודין סוכה עשירה פי' סוכה עניה היינו בבא דסוכה המדובללת למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה וסוכה עשירה היינו המעובה כמין בית אקדמינהו משום דמעובה דמיא קצת למטה ובפרט אם היא של נסרים אפי' פתוחים מג' טפחים אם הם סמוכים זה לזה פסולה וכמו שנכתוב בסמוך בשם ספר יראים. א"נ משום דסומך סיכתו בכרעי המטה דומה דמשום עניות עושה כן וכן סוכה מדובללת וכו' עניה היא:

ושצלתה מרובה מחמתה כשרה. בגמ' דייקינן הא כי הדדי פסולה והא תנן בפירקין דלעיל ושחמתה מרובה מצלתה פסולה הא כי הדדי כשרה ומשני לא קשיא כאן מלמעלה כאן מלמטה אמר רב פפא היינו דאמרי אינשי כזוזא מלעיל כאיסתרא מלרע. ועיין במה שכתבו תוס' והר"ן ז"ל על זה:

ור"ע ז"ל רמז זה בריש פירקין דלעיל. וכבר כתבתי שם כל לשון הרא"ש ז"ל ובספר יראים סי' קכ"ג דייק מדקתני כמין בית שמעינן [*) בספר יראים השלם הנוסחא ולא כבית ממש למדנו שיכול לסוככה מעובה כרצונו כו' שכל הבתים סכוכים בענין כו' נראית פסולה דלא כו'.] ולא בית ממש למדנו שיכול לסככה נראה לסכך הסוכה צ"ל

מסוכה כרצונו ואך שתראה סוכה אבל בנסרין אפי' פחותין משלש דהוו קנים בעלמא אחרי שכל הבתים סמוכים בענין זה ואינה נראית סוכה דלא הויא כעין בית אלא בית ממש ע"כ:

המעובה כמין בית. גמרא תניא אין כוכבי חמה נראין מתוכה ב"ש פוסלין וב"ה מכשירין:

אע"פ שאין הכוכבים וכו'. בירוש' דייק מדקתני האי לישנא (הגהה וז"ל הרא"ש ז"ל ירושלמי הדא אמרה צריכים הכוכבים נראים מתוכה ר' לוי אמר בכוכב חמה שנו פי' צריכין לכתחלה כדקתני בברייתא בית הלל מכשירין בדיעבד אבל לכתחלה צריך שיהו נראין מתוכה ע"כ). דלכתחלה צריך שיהו כוכבי חמה נראים מתוכה. ופי' רש"י ז"ל אברייתא דכתיבנא כוכבי חמה זהרורי חמה נראין מתוכה כשהחמה זורחת עליה ובטור א"ח סי' תרל"א. כתוב שם בספר לבוש החור אבל אם היא מעובה כ"כ עד שהמטר אינו יכול לירד לתוכה יש לפסול דאין שם סוכה עליה:

משנה ג

העושה סוכתו בראש העגלה וכו' כשרה ועולין לה בי"ט. משום דבעי למיתני סיפא אין עולין תנא רישא עולין וכן פי' כבר ר"ע ז"ל וביד פ"ד דהלכות סוכה ה' ו' ובטור א"ח סי' תרכ"ח:

או בראש הספינה. גמ' מתני' מני ר' עקיבא היא דתניא העושה סוכתו בראש הספינה ר"ג פוסל ור' עקיבא מכשיר מעשה בר"ג ור"ע שהיו באין בספינה עמד ר' עקיבא ועשה סוכה בראש הספינה למחר נשבה הרוח ועקרתה א"ל ר"ג עקיבא היכן סוכתך. ובירוש' הלשון כך מעשה בר"א בן עזריה ור' עקיבא וכו' א"ל ראב"ע עקיבא היכן סוכתך. ופי' רש"י ז"ל בפ"ק דמכלתין דף ז' בראש הספינה שהיא גבוה מאד כספינות הים שהן גדולות והרוח באה ועוקרתה ע"כ. וז"ל כאן בראש הספינה שהוא מקום גבוה של ספינה והים גבוה מאד ואין הרים מקיפים והרוח שולטת שם ועוקרתה ע"כ:

בראש האילן. יש לפרש בשני עניינים העושה סוכתו בראש האילן כגון שהסכך של סוכה על גבי האילן והאילן סומך אותה שאין יכול לעלות על אותו סכך אא"כ שישתמש באילן שרגילין היו לתת כליהם על הסכך א"נ יש לפרש שהתקרה סמוכה באילן שבנאה בגובה ותחתיה על האילן דהשתא כל שעה שהוא מהלך בסוכה משתמש באילן תוס' בפ' מי שהחשיך (שבת דף קנ"ד:)

או ע"ג הגמל. גמ' מתני' מני ר"מ היא דתניא העושה סוכתו ע"ג בהמה ר"מ מכשיר ור' יהודה פוסל ובגמ' מפ' טעמיה דר' יהודה דאמר קרא חג הסוכות תעשה לך שבעת

ימים סוכה הראויה לשבעה שמה סוכה סוכה שאינה ראויה לשבעה לאו שמה סוכה ופירשו תוס' ז"ל דמהאי טעמא נמי היה פוסל ר' יהודה בסוכה ע"ג אילן ע"כ. ור"מ ס"ל דהאי סוכה נמי מדאורייתא מיחזא חזיא אלא דרבנן הוא דגזרו שאין עולין באילן בי"ט ואם עשאה לבהמה דופן לסוכה ר"מ פוסל ור' יהודה מכשיר ובגמ' מפ' טעמייהו אביי אמר ר"מ חייש שמא תמות ור' יהודה לא חייש למיתה והא דבריש פ"ק דיומא חייש היינו משום דמעלה עשו בכפרה ור' זירא אמר טעמא דר"מ דחייש שמא תברח ורב אחא בר יעקב אמר בלישנא קמא טעמא דר"מ דקסבר כל מחיצה שאינה עשוייה בידי אדם אינה מחיצה. וכתב הר"ן ז"ל בראש האילן או ע"ג הגמל כשרה לחולו של מועד ואף בי"ט אם עבר ועלה יצא ידי חובתו ואין עולין לה בי"ט משום דאסור להשתמש בי"ט במחובר ובבעלי חיים ואיכא מ"ד דמדאמרי' בגמ' מתני' מני ר"מ היא משמע דליתא למתני' דלהכי גלי תלמודא דר' יהודה פליג עליה לומר דר"מ ור' יהודה הלכה כר' יהודה ואיכא אחריני דאמרי דכי אמרי' מתני' מני לגלויי פלוגתא אתא ומיהו סמכינן אכללין דסתם במתני' ומחלוקת בברייתא הלכה כסתם מתני' עכ"ל ז"ל:

שתים וכו'. הגיה ה"ר יהוסף ז"ל שתים בידי אדם ואחד באילן או שתים באילן ואחד בידי אדם כשרה. ואין עילין וכו':

או שתים בידי אדם. דפנות לא איכפת לן אם מחוברות וה"ה אם כולן נקבעות באילן והא דנקט בידי אדם רבותא אשמעינן דאפי' הכי אין עולין לה לאכול וליישן באותה סוכה מפני שסככה קשור בדופניה ונשען עליה והוא משתמש על סככה ונותן כליו ונמצא משתמש באילן. כל כניסה דסוכה נקט בלשון עליה לפי שרובן עושין סוכותיהן בראש גגותיהן וכן תנן בפירקין העלום לסוכה גם בפ' לולב וערבה תנן אבל מוריד הוא את הכלים רש"י ז"ל בפ' מי שהחשיך (שבת דף קנ"ד) וכתבו כאן תוס' והרא"ש ז"ל דכזה הפירוש מוכחת הסוגיא שם. דדייק מהכא דצדדים אסורים דאמרי' מאי לאו דחק ביה באילן ואנח ביה קנים באילן דהוו להו צדדין ומשמע דמיירי שהאילן דפנות לסוכה וקנים של סוכה נסמכי' עליה ואם יכנס בה ביום טוב גזרה שמא יניח חפצו על הסכך וכן פי' שם בקונטרס עכ"ל התוס' ז"ל ודלא מפי' רש"י שהעתיק כבר ר"ע ז"ל. והתם בגמ' הגרסא בסיפא דמתני' עולין לה בי"ט ומלת כשרה ליתה וכן הוגה במשנת החכם הר"ר יהוסף אשכנזי שכן הוא בקצת ספרים. וכתב הר"ן ז"ל מדקתני עולין ואין עולין משמע דקרקעית הסוכה גבוהה מן הארץ ונסמך באילן ושתים בידי אדם ואחת באילן שמשתי רוחות הסמוכות כגון מזרח ודרום קרקעית הסוכה נסמך על הקונדסין הקבועין בארץ בידי אדם ומרוח שלישית נסמך על האילן ושתים באילן ואחת בידי

אדם כל שהיא נסמכת על שתי דפנות מהן אין עולין לה ביום טוב שהרי היא נסמכת על האילן שאילו ינטל האילן לא תהא יכולה לעמוד ודאמרי' כשרה היינו טעמא מפני שהסכך סמוך בקונדסין הנעוצין בקרקעית הסוכה ואינו סמוך לשל אילן דכיון דאילן לא חזי לסכוך אסרו חכמים להעמיד סכך בו כדי שלא יבואו לסכך כמו שכתבנו למעלה ואע"פ שעכשיו הקונדסין נסמכין באילן כולי האי לא גזרינן כיון דמפסקי קונדסין בין סכך לאילן:

שלש בידי אדם ואחת באילן כשרה ועולין לה בי"ט. דמסתמא דייה בשלש שבידי אדם ואינה צריכה לרביעית שבאילן והדר קתני זה הכלל שאם ינטל האילן וכו' לאתויי הר"ן ז"ל והתם בפ' מי שהחשיך תניא עלה דמתני' דקתני שתים בידי אדם ואחת באילן כשרה ואין עולין לה בי"ט ר"ש בן אלעזר אומר משום ר"מ עולין לה בי"ט ומפרש אביי דכ"ע צדדין אסורין ובצדי צדדין פליגי כגון שהקנים נתונים בנקבים שנקב בגופו של אילן דהוו קנים צדדים והסכוך הנתון על גביהן צדי צדדים ת"ק סבר צדי צדדין נמי אסורין ורש"ב אלעזר ס"ל צדי צדדים מותרין ורבא פליג עליה התם והלכתא כותיה דאביי אע"פ שאינה מיע"ל קג"ם:

משנה ד

העושה סוכתו בין האילנות. פ"ק דעירובין דף ט"ו וביד שם סי' ה' ובפ' ששי סי' ב' ד' ו' ובטור א"ח סי' תר"ל:

והאילנות דפנות לה. אבל לא סמכה על האילנות:

שלוחי מצוה. הרא"ש פ"ק דשבת דף קע"ב. ונלע"ד דמשום דאשמועינן ברישא דהעושה סוכתו בין האילן וכו' כשרה ה"א דהולכי דרכים אפי' של מצוה אם יזדמן להם בדרך במקום מלונם אילנות שיש מהם כדי לעשות דפנות וגם לחתוך ממנו ענפים לסכך בהן יעשה סוכה קמ"ל בסמיכת המשניות דאפי' הכי פטורין והיינו דסמך ותנא שלוחי מצוה פטורין מן הסוכה. והיינו דוקא כשאינו יכול לעשות שתיהן כאחת בלא טורח יותר. ונפקא לן טעמא בגמ' מקרא דכתיב בשבתך בביתך פרט לעוסק במצוה ובלכתך בדרך פרט לחתן דמה דרך רשות אף כל רשות לאפוקי האי דבמצוה קעסיק ורש"י והר"ן ז"ל נתנו טעם למה הוצרך קרא יתירה לחתן בפני עצמו דהא בכלל עוסק במצוה הוא משום דה"א דלא פטר הכתוב דבשבתך בביתך אלא טורח ועושה מלאכת מצוה בידים או מהלך במצוה אבל חתן שהוא יושב ובטל ואינו עסוק אלא טרוד במחשבת בעילה לא פטר קרא להכי איצטריך [קרא] יתירה ע"כ. ותוס' ז"ל כתבו דאפכא גרסי' בשבתך בביתך פרט לחתן ובלכתך בדרך פרט לעוסק במצוה דהכי משמע קרא בשבת דידך הוא

דמחייבת בק"ש ולא בשבת דמצוה שאתה יושב ומחשב בבעילת מצוה ובלכתך ממעט עוסק במצוה דמשמע בלכת דידך ולא בלכת מצוה ומחתן לא הוה ידע שאר עוסק במצוה דדילמא שאני חתן שאין נקל לו כ"כ להסיר הטרדא מלבו אע"פ שבטרדא דרשות מיבעי ליה ליתובי דעתיה ולהסיר מחשבת טרדתו וכן היא הגרסא בספ"ק דברכות ע"כ:

חולין ומשמשיהן פטורין מן הסוכה. ואפי' מצטער משום בקי משום דתשבו כעין תדורו בעינן כשם שכל ימות השנה אינו נמנע מלצאת מביתו כשהוא מצטער כך בסופה ומטעם זה התירו ללכת בימות החג בדרכים ולא מנעוהו מדרכו ולא משמירת גנות ופרדסין כדי לקיים מצות סוכה כדפי' רבינו שלמה ז"ל מהרב ה"ר אליה מזרחי ז"ל דבסוף סמ"ג:

ואוכלין ושותין עראי חוץ לסוכה כד טעים בר בי רב ועייל לכלה דהיינו כביצה מפת וביצה בכלל: ושתיית עראי פירשו רש"י והר"ן ז"ל שתייה דאכילת עראי שטועם מלא פיו ושותה עליה. ובטור א"ח סי' תרל"ט ובסי' תר"מ. וכתב שם בסימן תרל"ט וא"א הרא"ש ז"ל כתב דאפי' את"ל דפרי וגבינה בעו סוכה היינו דוקא במי שקובע עליהם אבל מי שאוכלן דרך עראי ודאי אין צריכין סוכה ושתיית יין נמי עראי היא. ומים כיון שאין דרך לקבוע עליהם אפי' הקובע סעודתו עליהם לא חשיב קבע דלא עדיף מאכילת עראי דפת שאינה צריכה סוכה ע"כ: וכתב שם בבית יוסף ולדברי האומרים שאם קבע סעודתו על הפירות חייב בסוכה הה"נ בקבע סעודתו על היין ע"כ: ונלע"ד דהרב בעל הטור ס"ל דעראי דקתני מתני' לא קאי רק אאכילה דאילו שתייה אפי' יין קבע שלו חשיב עראי וכ"ש מים ומשום חומרא בעלמא הוא שלא רצה לשתות ר"ג הדלי של מים שהביאו לו חוץ לסוכה ואפשר דמשום זה נקט בגמ' בפסקא אוכלין אכילת עראי אע"ג דמלת אכילת ליתה במשנה לרמוז דעראי לא קאי רק אאכילה ולדעת רש"י והר"ן ז"ל אפשר דנקט לישנא דברייתא והברייתא נקטא האי לישנא דהאוכל אכילת עראי הויא כשיעור אכילה הרגילה לבר בי רב וכדאמר אביי. ועיין בהגהת אשרי. ירושלמי א"ר אלעזר אכילת עראי אין שינה עראי חברייא אמרין שכן אדם משתקע בתוך שנתו א"ר אילא שכן אדם ישן קמעא ודיו מה נפיק ביניהון מסר שנתו לאחר על דעתהון דחברייא מותר על דעתיה דר' אילא אסור ע"כ:

משנה ה

מעשה וכו' פ' יום הכפורים (יומא דף ע"ט.) וביד פ' ששי דהלכות סוכה סי' ו':

ואמרו העלום לסוכה לא הוי מעשה לסתור כדפי' ר"ע ז"ל דה"ק ואם רצה להחמיר על עצמו רשאי כלומר דלא חשיב כמי שאינו מצווה בדבר ועושהו שנקרא הדיוט או מיחזי כיוהרא ובתר הכי קתני ומעשה בר' צדוק בלא החמיר על עצמו לומר שאם רצה ת"ח

שלא להחמיר על עצמו בכך רשאי ולא הוי כמי שאינו מדקדק במצות. ועיין במ"ש בשם הירוש' בפ"ד מיתות סי' ב':

אוכלו פי' רש"י ז"ל מאכל וצ"ע מה מלמדנו דהא כמה קראי כתיבי לשבור אוכל אוכל שדה העיר שובו שברו לנו מעט אוכל וליכא למימר דאתא לאשמועי' דלא תימא לישנא. דקרא לחוד הוא והכא שנוי במשנה דנקטא לישנא דקרא דהא כמה משניות שנינו האוכל אוכל ראשון ואוכל אוכל שני וכו'. ודוחק לומר דאתא רש"י ז"ל לאשמועי' דלא ניגרוס אוכל מלרע וקאי אר' צדוק ולא תימה דה"פ שהמאכל שהיו מביאין לו אע"פ שהיה כביצה או יותר כיון שהוא לא היה אוכל ממנו רק פחות מכביצה היה נוהג בו כל הקולות הללו דגם זה פשיטא וליכא למיטעי לפרושי הכי ועוד שאין הלשון סובל לפרש כן:

נטלו במפה ואכלו חוץ לסוכה פי' רש"י ז"ל משום נקיות ובחנם פי' כן דר' צדוק כהן הוה כדמוכח פי' מי שמתו ובס"פ כל פסולי והיה אוכל על טהרת תרומה וידים שניות הן ופוסלות את התרומה שזו היא אחת מי"ח דבר דבפ"ק דשבת דאפי' פחות מכביצה מקבל טומאה כדמוכח פ' שני דטהרות דתנן התם אין בו כביצה הוא טמא והכל טהור תוס' והר"ן ז"ל והתם ביומא דף ע"ט הכריחו עוד תוס' ז"ל דהכא לאו תרומה ממש הוה אכיל אלא חולין שנעשו על טהרת תרומה דלא התירו מפה אלא לאוכלי תרומה ממש דזהירי בה טפי אבל לאוכל חולין שנעשו עט"ת לא התירו אפי' לכהנים הלכך פחות מכביצה אין כביצה שלימה וכ"ש יותר לא. אכן כאן הניחו הדבור בתימה:

ולא בירך אחריו דדריש כר' יהודה ואכלת ושבעת וברכת אכילה שיש בה שביעה דהיינו כביצה רש"י ז"ל. אבל לפניו בכל דהו בעי ברכה שהרי נהנה ואסור ליהנות מן העולם בלא ברכה וכן לר"מ דפוטר בפחות מכזית היינו דוקא לבסוף אבל בתחלה מברך אף אפחות מכזית ובהדיא מדקדק בירושלמי הכי. ומעשה דר' צדוק מייתי ליה בפ' כל הבשר (חולין דף ק"ז) אלא דהתם קתני וכשנתנו לו לר' צדוק אוכל פחות מכביצה נוטלו במפה ואוכלו חוץ לסוכה ואין מברך אחריו ופי' רש"י ז"ל וכשנתנו וכשהיו נותנין לו לר' צדוק אוכל שהוא פחות מכביצה נוטלו במפה ואוכלו ולא היה נוטל ידיו ולא היה מצריכו סוכה ולא ברכת המזון. וכתוב בבית יוסף טור א"ח סי' ר"י בשם הרא"ש ז"ל דר' צדוק לא בירך אחריו כלל פי' בנ"ר כיון שהוא פחות מכשיעור דאילו בירך ברכה אחרת היה הספר מפרש איזו ברכה בירך שכן ס"ל להר"ר יונה ז"ל ע"כ וכן דעת הרשב"א ז"ל. ודלא כר"י בעל התוס' דס"ל דעל פחות מכשיעור מברך אחריו בנ"ר:

משנה ו

אחת ביום ואחת בלילה נלע"ד דאע"ג דסעודה ראשונה הויא בלילה נקט יום ברישא משום פתח דבריך יאיר א"נ לאשמועי' דלאו דוקא א' ביום וא' בלילה דא"נ בעי סעיד בקצת ימות החג מבעוד יום דהוו לפעמים ג' סעודות ביום א' יצא כיון דבין הכל הוו ארבעה עשר סעודות: וכתב ר' שלמה לוריא ז"ל לילי הוא כמו ליל אלא שהוא דבוק וקל להבין עד כאן. וכתב הרא"ש ז"ל דביום טוב חייב בפת אלא שאם ירדו גשמים פטור ואהא קתני חוץ מלילי יום טוב הראשון עד כאן. וביד שם סי' ז' ובטור אורח חיים סי' תרל"ט:

ועוד א"ר אליעזר וכו' גמ' האמר ר' אליעזר י"ד סעודות חייב לאדם לאכול בסוכה אמר בירא א"ר אמי חזר בו ר' אליעזר לאצל חכמים לומר שאין לדבר קצבה ואם רצה להתענות יתענה חוץ מלילי יום טוב ובהא מיהא פליג עלייהו דקסבר יש לה תשלומין כמו שיש תשלומין לקרבנות יום ראשון אף בי"ט האחרון והאי ישלים במיני תרגימה פי' דלאחר שסילק השלחן יביאו פרפראות ומעדנים לפניו כגון פירות וכסנין וקפלוטות מבושלות ובשר ודגים דאי ברפתא סעודה דיומא קא אכיל ומה היכר יש כאן שתהא לשם סעודה ראשונה הלא דרכו לסעוד היום כך פי' רש"י ז"ל ותוס' הקשו עליו כמה קושיות חדא מינייהו שדקדקו לשון ישלים דלא משמע לשון תשלומין אלא לשון השלמת חשבון של י"ד סעודות לכך פירשו הם דה"פ דחזר בו ר"א ממה שהיה מצריך סוכה ולעולם י"ד סעודות בעי ע"כ ולפירושם לילי יום טוב הראשון דנקט לאו דוקא. אלא משום דאם לא אכל לילי י"ט הראשון של חג צריך לשלם בפת לכל הפחות כזית דגן ושאר הימים אם לא אכל יכול לשלם ולהשלים במיני תרגימה מש"ה נקט ליל י"ט הראשון כך נלע"ד והוה משמע לע"ד לומר דלר' אליעזר מי שלא אכל לילי י"ט ראשון של חג המצות כזית מצה ישלים בימים האחרונים אלא שמצאתי בתוס' הנז' מן הקושיות שהקשו על פי' רש"י ז"ל היא דכיון דממצה ילפי' הא לא מצינו שיהא תשלומין ללילה הראשון של פסח: ובירוש' תני בשם ר"א מי שלא עשה סוכתו בערב הרגל אל יעשנה ברגל והא תני בר קפרא נפלה סוכתו ברגל יקימנה ברגל ר' אחא בשם ר' חנינא קנס קנסו ר' אליעזר שלא עשה סוכתו מערב הרגל מחלפא שיטתיה דר' אליעזר תמן הוא אומר י"ד סעודות חייב אדם לאכול בסוכה וכא אמר הכין א"ר אחא למצוה הושווה ע"כ: ובגמ' תניא ר' אליעזר אומר אין יוצאין מסוכה לסוכה ואין עושין סוכה בחולו של מועד וחכמים אומרים יוצאין מסוכה לסוכה ועושין בחולו של מועד ושוין שאם נפלה שחוזר ובונה אותה בחולו של מועד: ויליף בגמ' טעמא דר' אליעזר דאמר קרא חג הסוכות תעשה לך שבעת ימים עשה סוכה

הראויה לכל ז' ימי החג למדנו דאין עושין סוכה בחש"מ דאינה לז' ושמעי' מינה ג"כ דאין יוצאין מסוכה לסוכה דהא כן לאו סוכה לז' היא ורבנן ה"ק קרא עשה סוכה בחג: **של חג**. מחק מלות של חג ה"ר יהוסף ז"ל ראשונות ושניות:

משנה ז

מי שהיה ראשו ורובו וכו' ביד שם פ' ששי סי' ח' ובטור א"ח סי' תרל"ד:

ב"ש פוסלין. והיא אחת מן הששה מקומות שהלכה כב"ש כדכתבינן בברכות פ' אלו דברים ואיתא בריש מכילתין דף ג' ודף ז' ובפ"ק דברכות דף י"א ובעירובין פ"ק דף י"ג:

אמרו ב"ה לב"ש מעשה שהלכו זקני ב"ש וזקני ב"ה לבקר את יוחנן החורוני ומצאוהו ראשו ורובו וכו' כך הוגה במשנת ה"ר יהוסף ז"ל:

זקני ב"ש וזקני ב"ה מכאן ג"כ זכה ב"ה לקבוע הלכה כמותן שהקדימו דברי ב"ש לב"ה כמו שכתבנו בפ"ק דברכות:

בן החורוני נראה דמבית חורון היה וכן פי' ה"ר שמשון ז"ל בפ"ג דמקואות גבי יוסי החורוני דבתוספתא:

ולא אמרו לו דבר אית דלא גרסי לה: וכמו שכתבתי ג"כ בר"פ. גם ה"ר יהוסף ז"ל מחקו:

משנה ח

נשים ועבדים וכו' בהלכות סוכה ר"פ ששי טור א"ח סי' תרכ"ח ובת"כ פ' י"ז בפ' אמור. בפי' ר"ע ז"ל נשים ועבדים וקטנים וכו' דאמר קרא כל האזרח בישראל להוציא את הנשים ע"כ: ומסקינן בגמ' דהלכתא היא וקרא אסמכתא בעלמא דעיקר קרא לרבות את הגרים אחא דלא תימא האזרח בישראל אמר רחמנא ולא הגרים קמ"ל. ופריך בגמ' סוכה מ"ע שהזמן גרמה היא ולא איצטריכא לא קרא ולא הלכתא ומשני אביי לעולם סוכה הלכתא ואיצטרי' סד"א תשבו כעין תדורו מה דירה איש ואשתו אף סוכה איש ואשתו קמ"ל רבא אמר איצטריך סד"א יליף חמשה עשר חמשה עשר מחג המצות מה להלן נשים חייבות אף כאן נשים חייבות קמ"ל:

קטן שאין צריך לאמו חייב אביו או רבו להושיבו בסוכה. ואיתא ריש פ"ק דערכין. וכתב הר"ן ז"ל מדרבנן הוא דכה"ג שנפנה ואין אמו מקנחתו לדבי ר' ינאי או לר"ש בן לקיש שניעור משנתו ואינו קורא אימא אימא הגיע לחנוך קרינן ביה לענין סוכה וכל קטן שהגיע לחנוך חייב מדרבנן ואין החנוך שוה בכל מקום אלא כל חד וחד לפי ענייניו דהכא תלינן באין צריך לאמו וגבי ראיה ביכול לעלות וכו' וגבי לולב ביודע לנענע וגבי ציצית ביודע להתעטף וגבי תורה ביודע לדבר כדאיתא בס"פ לולב הגזול ומשמע דאין

צריך לאמו היינו מבן שש ולמעלה מדאמרינן בעירובין דקטן הצריך לאמו יוצא בעירוב אמו ופירשו התם עד בן שש שנים עכ"ל ז"ל:
ופָחַת בקמ"ץ הפ"א:

משנה ט

כל שבעת הימים וכו' עושה אדם את סוכתו קבע ואת ביתו עראי ביד שם פ' ששי סי' ה' ו' ובטור א"ח סי' תרל"ט:
משתסרח המקפה ונלע"ד דמשום דקתני בסמוך מעשה שילדה כלתו של שמאי הזקן ופיחת את המעזיבה משום דשמאי מחמיר לחייב בחנוך אפי' קטן הצריך לאמו קתני נמי השתא כל ז' הימים וכו' דמותר לפנות מן הדין בשיעור שתסרח המקפה אכן ראוי להחמיר שלא לצאת אפי' בשיעור שתסרח המקפה אלא א"כ ירדו גשמים יותר מדאי דהא מושלין אותו ע"פ משל וכו':
עושה אדם את סוכתו קבע ואת דירתו עראי ק"ק דהא מדקתני סוכתו קבע משתמע שפיר דביתו בעי למהוי עראי ואפשר לומר דמילתא אגב אורחיה אשמעי' דמי שהיה ראשו ורובו בסוכה וגם שלחנו בתוך הסוכה הוא דיצא י"ח דהיינו ביתו עראי לגמרי אע"פ שהוא סמוך לסוכתו וסתמא כבית שמאי דהלכתא כותייהו. ועוד דהא ביתו עראי בעינן לגמרי לכתחלה לכמה עניינים כגון לעיוני ולמאני מיכלא אחר שאכל או כגון שרגא אם הסוכה קטנה. עוד אפשר לומר שבא לרמוז במאי דקתני כל ז' הימים וכו' דאפי' ביום הז' אחר שגמר לאכול לא יפנה את כליו דלעולם בעי' שיהא ביתו עראי אא"כ ירדו גשמים. ובגמ' תנא משתסרח המקפה של גריסין וכתב הרוקח בשם הירוש' לא סוף דבר מקפת גריסין אלא אפי' מקפת כל דבר: ופי' הרמב"ם וסריחה בלשונם הוא כמו הפסד ע"כ. כלומר לשון קלקול ולא שיצטרך להסריח ממש דבשעה קטנה אינו מסריח ודכוותה טובא למלך שסרחה עליו מדינה כלומר שמרדה וגבי פסח תניא בפ' כל שעה יצאו אורז ודוחן שאינם באין לידי חמוץ אלא לידי סרחון אלא ששם פי' הרגמ"ה ז"ל לשון סרח העודף:
מושלין אותו משל לה"ד לעבר שבא למזוג לקונו ושפך הקיתון על פניו כך הגיה ה"ר יהוסף ז"ל:
ושפך לו קיתון על פניו איבעיא להו מי שפך למי עבד שפך לרבו וה"ק משל לעבד שהיה עושה לרבו עבדות שאינו מקובל על העבד שאינו עובדו כהוגן כך בידוע שאין ישראל עובדין אותו כשורה ושפיכת הקיתון היא ישיבת הסוכה או דילמא ה"ק ושפך לו רבו קיתון על פניו כלומר צא מלפני דאי אפשי בשמושך וירידת הגשמים היא שפיכת

הקיתון ומ"מ סימן קללה הוא ומיהו פירושא דמתני' איבעיא לן שפיכת הקיתון מאי היא ישיבת הסוכה או ירידת הגשמים ופשיט ליה מברייתא דתניא בהדיא ושפך לו רבו קיתון על פניו. ונלע"ד דכוס מלא יין חי היינו הסוכה ומזיגת הכוס במים היינו ישיבה בסוכה ושפיכת הקיחון של המים קודם שימזוג בו היין היינו ירידת הגשמים שגורם לצאת מן הסוכה: ועיין בתשובות הרשב"א ז"ל סימן נ"ז:

פרק ג

משנה א

לולב הגזול וכו'. רפ"ח דהלכות לולב וסי' ג'. והתם פסיק דלולב הגנוב נמי פסול וליכא מאן דפליג עליה:

לולב. כף תמרים והדס וערבה תנו להו באפי נפשייהו. רש"י ז"ל ועיין עוד בפירושו ז"ל דלקמן ריש סימן ה' כמו שהעתקתיו שם. ונלע"ד דאגב דתנא בס"פ דלעיל משלו אותו משל לה"ד וכ' דהיינו שהקב"ה שונאו קתני נמי השתא לולב הגזול פסול דהוי נמי בוצע ברך נאץ ה' כ"ש דהקפיד וכתב ביה קרא לכם משלכם: א"נ נקט גזול ברישא משום דנפקא לן מרישא דקרא דכתיב לכם והדר קתני יבש דנפיק לן ממלת הדר. ועוד משום דמלת לכם דבקרא קאי אכל המינים משא"כ מלת הדר דפשטיה דקרא לא קאי רק אאתרוג אלא דלרבנן מקשינן שאר מינין לאתרוג כמו שנפרש עוד בסמוך:

והיבש פסול. והאי יבש היינו שיבשו רוב עליו והיינו דלא כר' יהודה דס"ל בגמ' דדוקא באתרוג בעינן הדר ולא מקשינן שאר מינין לאתרוג ושאר המינין לדידיה היבש כשר. אכן במסקנה ר' יהודה ס"ל בברייתא דאפי' באתרוג לא בעינן הדר וקרא דכתיב פרי עץ הדר דריש ליה הדר באילנו משנה לחברתה כבן עזאי. ופירשו בתוס' יבש שיהא נפרך בצפרן והראב"ד ז"ל פי' משיכלה מראה ירקות שבו וילבינו פניו וכן עיקר. דאז הם כמתים ועליהם אמר בירושלמי לא המתים יהללו יה ואע"ג דבגמ' דידן פסול לה משום הדר אעפ"כ ראיה גדולה היא וסימן גדול הוא שאינו נקרא יבש עד שילבינו פניו ויחזור כמת ע"כ בקיצור ועיין עוד בהרא"ש ז"ל. גרסי' בגמ' אמ' שמואל לא שנו אלא בי"ט ראשון אבל בי"ט שני מתוך שיוצא בשאול יוצא נמי בגזול מתיב רב נחמן בר יצחק לולב הגזול והיבש פסול הא שאול כשר אימת אילימא בי"ט ראשון הא כתיב לכם משלכם והאי לאו דידיה הוא אלא לאו בי"ט שני וקתני גזול פסול רבא אמר לעולם בי"ט ראשון ול"מ קאמר ל"מ שאול דלאו דידיה הוא אבל גזול אימא סתם גזלה יאוש בעלים הוא וכדידיה דמי קמ"ל. וכתוב בהרא"ש ז"ל דנקטי' כרב נחמן בר יצחק דבתרא הוא ופריך

לשמואל ממתני' דסתמא קתני דמשמע בין בי"ט ראשון בין ביום טוב שני ואע"ג דדחי ליה רבא לא סמכי' אשינוייא דחיקא וכן פסק בעל ה"ג ורב פלטוי גאון נמצא שאין חילוק בין י"ט ראשון לכל שאר הימים אלא בחסר כדאמרי' לקמן ר' חנינא מטבל ביה ונפיק ביה. וכן שאול אבל כל שאר הפסולים נוהגין בכל הימים וי"ט שני דידן הוא כיום הראשון דספיקא הוא ע"כ. וכתב הר"ן ז"ל גרסי' בגמ' עלה דמתני' קפסיק ותני לא שנא י"ט ראשון ול"ש יום טוב שני בשלמא יבש בעינן הדר וליכא אלא גזול וכו' ואיכא למידק עלה דהכא משמע דמדקתני מתני' סתמא אפי' בשני של דבריהם קאמר ואמרי' נמי בשלמא יבש בעי' הדר וליכא דאלמא כל שאינו הדר פוסל כל ז' ואילו לקמן תנן סתמא חסר כל שהוא פסול ומפרשינן לה דדוקא בי"ט ראשון קאמ' אבל בי"ט שני כשר דהא ר' חנינא מטביל ביה פי' אכיל מיניה ונפיק ידי חובתו בשאר וכן אתרוג שנקבוהו עכברים כשר מיום שני ואילך. ותירץ הוא הר"ן ז"ל שני תירוצים ע"ש ואח"כ כתב שהרמב"ן ז"ל תירץ דודאי תנא בכוליה פירקי' קפסיק ותני ל"ש בי"ט ראשון ול"ש בי"ט שני מיהו י"ט שני דשמעתין ל"ד לי"ט שני דאתמר בשמעתא דאתרוג שנקבוהו עכברים משום די"ט שני דשמעתין היינו של תורה פירוש שבמקדש שכל ז' ימי החג ניטל במקדש מן התורה וכולה מתני' דפירקין בשל תורה איירי ולא עסקינן בשל דבריהם כלל עד מתני' דתנן בראשונה היה לולב ניטל במקדש ז' ובמדינה יום א' הלכך כולהו פסולין דמתני' ל"ש בי"ט ראשון ול"ש בי"ט שני של תורה ולקמן בשמעתין דאתרוג שנקבוהו עכברים הוא בי"ט של דבריהם דאע"ג דתנן בניקב וחסר כל שהוא פסול בשל תורה בשני של דבריהם מיהא כשר וכי תימא היכי נימא דכולה מתני' אפי' בי"ט שני של תורה דהא תנן לקמן באתרוג של ערלה ושל תרומה טמאה פסול ואמרי' עלה בגמ' לפי שאין בהן היתר אכילה או שאין בהן דין ממון והני טעמי לא סגי אלא בי"ט ראשון דבעינן לכם אבל בשני אמאי איכא למימר דכיון דאיסורי הנאה נינהו כתותי מיכתת שיעורייהו דערלה אין לה שום היתר אלא לשריפה [היא] עומדת וכן תרומה טמאה מן הנשרפים היא כדאמרי' פ' בתרא דתמורה ואמרי' נמי בפ' במה מדליקין כשם שמצוה לשרוף את הקדשים שנטמאו כך מצוה לשרוף את התרומה שנטמאת אלא שאמרה תורה שלך תהא להסיקה תחת תבשילך וכיון ששריפתה מצוה ולשריפה היא עומדת ואסורה בהנאה חוץ מן הנהנה בה בשעת שריפתה שהנאתה וביעורה שוה כתותי מיכתת שיעורה הלכך פסול כל ז' אע"פ שיש בה דין ממון והיתר אכילה שהזכירו בגמ' היינו איסור הנאה כדאמרי' בעלמא לא יהא בו היתר אכילה הלכך כולה מתני' בין בי"ט ראשון בין בי"ט שני ומיהו היינו דוקא בשני דאורייתא אבל בשני של דבריהם הוא שחדשו ואמרו בשמעתא דאתרוג שנקבוהו

עכברים כשר וממנו יש ללמוד דכל הפסולין שהזכירו חכמים בפגמין של ד' מינין שבלולב מפני שאינם הדר שכולן כשרין בי"ט שני של דבריהם ובירוש' נמי גרסי' עלה דמתני' דעלתה חזזית על רובו רב נחמן בר יצחק בשם שמואל כל הפסולין אינם פסולין אלא בי"ט ראשון בלבד וכבר הסכימו הגאונים לסמוך על הירוש' דכיון שהכשירו בגמ' דילן בשני אתרוג חסר ושנקבוהו עכברים דמאיס היאך נפסול בעלתה חזזית ושניטלה פטמתו אלא ודאי כולן כשרין ולא החמירו בשל דבריהם בנויין של ד' מינין שבלולב אבל הפסולין מפני איסורן כגון של אשרה דמשה ושל עיר הנדחת וכן אתרוג של ערלה ושל תרומה טמאה פסולין כל ז' אפי' בגבולין דכתותי מיכתת שיעורייהו ועפרא בעלמא נינהו ואין צריך לומר הפסולין מפני שאינם מינם כגון הדס שוטה וצפצפה שאין יונאין בהן לעולם וכן הפסולין מפני שיעוריהן כגון הדס וערבה שאין בהן שלשה טפחים ולולב שאין בו ד' ואתרוג הקטן וכן לולב הגזול שאע"פ שסוגיא זו דריש פירקין בלולב של תורה לפי שיטת הרמב"ן ז"ל אעפ"כ כיון דמצוה הבאה בעבירה קטיגור הוא ואין יוצאין בו לעולם ומקרא מלא דבר הכתוב שונא גזל בעולה והאיך יברך על שנואיו של מקום אין זה מברך אלא מנאץ ואדרבא דשני יותר פסול שנטילתו אינה מצוה [של תורה] והוא מזכיר עון להתפש ולפי מה שכתבתי למעלה אף היבש אע"פ שפסולו הוא משום דבעי' הדר אפ"ה פסול אף בשני של דבריהם לפי שניטל כל הדרו לגמרי והרמב"ן ז"ל לפי שיטתו מכשיר אף היבש בשני של דבריהם אבל הראב"ד ז"ל הביא ראיה לפוסלו אף בשני של דבריהם וכו' והרמב"ן ז"ל דחה וכ' ודבריו אינם ברורים אצלי וכו' ע"כ קצת מלשונו של הר"ן ז"ל בקיצור מופלג. עוד כתב ז"ל ומיהו כי אמרי' לולב הגזול פסול משום מצוה הבאה בעבירה ה"מ בשלא קנהו עדיין א"נ שקנהו אלא שהמצוה מסייעת בקנין דמש"ה אמרי' גבי קרבן דגזול פסול משום מצוה הבאה בעבירה דס"ל לר' יוחנן דיאוש בכדי לא קני ונמצא שלא קנה גבוה אלא בשנוי רשות ההקדש ודאמרי' בגמ' תיפוק לי דהא קנייה ביאוש יאוש ושנוי רשות קאמרי' אבל כל שקנה בתחלה בלא סיוע המצוה שוב אין בו משום מצוה הבאה בעבירה והביא ראיות לדבר ואח"כ כתב והיינו דגרסי' בירוש' מה פליגין בשגזל משופה אבל גזל ושיפהו דמים הוא חייב לו כלומ' דקנאו בשנוי מעשה ומיהו לא יברך עליו ע"כ:

של אשרה. אילן הנעבד וכו' לשון ר"ע ז"ל עד דלשריפה קיימי. אמ' המלקט דבאשרה דמשה עסיקי' דכתותי מיכתת שיעורה שהצריכה הכתוב שריפה דכתי' ואשריהם תשרפון באש אבל שאר לולב דע"ז כגון דגוי הא אמר רבא לא יטול ואם נטל כשר דייקא נמי דקתני דומיא דעיר הנדחת ש"מ. וכתב הר"ן ז"ל והא אפי' קודם בטול היא דאי לאחר

בטול אפי' לכתחלה נמי דכיון דשרי להדיוט לא מאיס למצוה וכי מכשרינן אשרה דגוי היינו בשאול שלא זכה בו ישראל דכיון שיש לו בטול לא מיכתת שיעוריה וביי"ט שני עסיקי' שהוא יוצא בשאול אבל בי"ט ראשון פסול ממה נפשך דאי לא זכה בו ישראל ה"ל שאול ולא קרינן ביה לכם ואי זכה בהי' ה"ל אשרה דמשה דכתותי מיכתת שיעורה וכי אוקימנא מתני' באשרה דמשה היינו משום יום שני דאילו באשרה דגוי יוצא הוא בשאול עכ"ל ז"ל:

נקטם ראשו פסול. כתב המרדכי בשם רא"ם ז"ל דלכתחלה קאמר שצריך לחזר אַחַר אַחֵר ואי ליכא אַחֵר יברך עליה ואשכחן דקתני פסול במקום דדיעבד כשר ע"כ. וכתב עליו בית יוסף לא ידעתי מי הכריחו לרא"ם לפ' כן ומדברי כל הפוסקים לא משמע כן ע"כ ובסמוך בסימן ג' הבאתי כל לשונו ז"ל. ובגמ' אמר רב הונא לא שנו אלא נקטם אבל נסדק כשר ודקתני בברייתא נסדק פסול היינו שגדל הלולב כמין שני שדראות מחצה עלין לכאן ומחצה עלין לכאן ואיתה בתוס' פ' הגוזל קמא (בבא קמא דף צ"ו) ודס"פ כסוי הדם: וכתוב בכל בו סי' ע"ב ואית דדייקי דמדקאמר נקטם ראשו משמע דקטימה אחרת כגון באמצע לא פסלא משום חסרון ול"ד לאתרוג בהא ע"כ. וכתוב בהרא"ש ז"ל שהראב"ד ז"ל נסתפק איזהו ראשו אם הוא העליונים אע"פ שלא חסר מן השדרה כלום או שמא לא נקרא ראשו אלא ראש השדרה וכן בהדס וכן בערבה ע"כ. ובסוף דבריו כתב ג"כ וכשאמרו נקטם ראשו על הלולב אמרו והיא ראש השדרה שהוא לולב אבל יבשות העלין אינו מוזכר לא במשניות ולא בגמ' ויש ללמוד מן הירוש' וכו' וכתב עליו הרא"ש ז"ל מה שדימה יחד הדס לולב וערבה י"ל שלא לדמותם דלולב לעולם העלין עולין למעלה ויוצאין מראש השדרה הלכך ראש העלין נקראין ראשו אבל הדס וערבה אין העלין העליונים יוצאין מראש הבד אלא לפעמים ראש הבד הוא חלק הלכך ראש דידהו הוא ראש הבד ולא ראש העלין ואפי' אם עלה יוצא מראש הבד לא מיקרי נקטם עד שיקטם ראש הבד ומה שכתב שהשדרה נקראת לולב ולא העלון גמ' לא מוכחא כן מקאמ' שמואל וכו' ע"כ בקיצור מופלג: והעלו הר"ן ז"ל ומגיד משנה הפי' הנכון בנקטם ראשו הוא שנקטם ראש העלה העליון שבו כלה הלולב וי"א שאינו פוסל אא"כ נקטם רובו ויש לחוש בכל שהוא וכתוב בבית יוסף דמשמע מדבריו אלה של הרב המגיד דאפי' בקטימת עלה אחד מן האמצעיים מיקרי נקטם ראשו ושלא כדברי התוס' והרא"ש ז"ל שכתבו דבעינן שני עלין ע"כ. ואח"כ כתב דאפשר ליישב דלא פליגי וכו' ע"ש:

נפרצו עליו פסול. הכריח הר"ן ז"ל כפי' הראב"ד ז"ל שפירש דנפרצו עליו היינו שנחלקו העלין לשנים לארכן כדרך שעושין האומנים לעשות מהן קופות והעלין נקראין הוצין

וכשמחלקין אותן לארכן נקראין חופיא והכי מוכח בירושלמי ודלא כפי' רש"י ורב אלפס והרמב"ם ז"ל שפירשו נפרצו עליו שניטלו העלין ממקום חבורן דהא גבי הדס דקתני ביה נמי נפרצו עליו ליכא לפרושי ביה הכי שאם ניתקו העלין מן העץ מיד הן נושרין ואין האגד מעמידן כעלי הלולב שהן ארוכין ועוד וכו' ודין זה דאם ניתקו העלין לגמרי ממקום חבורן לא הוזכר לפי שהוא פשוט. שכל שניתקו ממקום חבורן פסול אפי' שעומדין ע"י אגד ומיהו דוקא בששדרו של לולב מכוסה בעלין הא לאו הכי פסול אפי' במיעוטן כדפסלינן ציני הר הברזל כל שאין ראשו של זה מגיע לצד עיקרו של זה ופסול ג"כ דנפרצו עליו לפי' הראב"ד ז"ל כיון דתלי בעלין משמע שאינו פסול עד שנפרצו רובן ורוב כל עלה ועלה והכי איתא בתוספתא בהדיא או שנפרצו רוב עליו וכן בדין דלא גרע מנשרו מקצת עליו שהוא כשר דומיא דערבה דתנן נשרו מקצת עליה כשרה ונראה שהמינים הללו שוין בפסולן כדקתני בכולהו נקטם ראשו נפרצו עליו פסול אלא שמוסיף בכל מין הפיסול המיוחד בו כגון חזזית וניטלה פטמתו וניקב וחסר כל שהוא באתרוג וענביו מרובין מעליו בהדס וצפצפה בערבה הא לאו הכי כל מאי דכשר בחד כשר באידך עד דפסול ליה בהדיא ומשום דנשירת עלין שכיחא בערבה טפי תנא לה בערבה וה"ה בלולב וכמו ששנינו בה שהכמושה כשרה וה"ה לשאר מינין כדתניא וכולן כמושין כשרין אלא דתני אותה במשנה בערבה מפני שמצוי בה יותר הלכך משמע דה"ה לנשרו מקצת עלי הלולב שהוא כשר דבהדס היינו טעמא דפסול משום דבעינן ביה עבות ולפיכך אין ללמוד בו לזה מערבה כמו שאין ללמוד ג"כ לולב ממנה בנשרו מקצת עליו כל שנשארה השדרה מגולה דהיינו אופתא עכ"ל הר"ן ז"ל וכן כתבו ג"כ תוס' ז"ל נִפְרְצוּ עליו ברוב עלין איירי כדתניא בתוספתא ותוס' והרא"ש ז"ל פירשו לשון רש"י שהעתיק ר"ע ז"ל בנפרצו עליו שר"ל שנעקר לגמרי מן השדרה ואינם מחוברין לו אלא ע"י אגידה ודלא ממה שכתבתי שהר"ן ז"ל ס"ל שדעתו בדבריו אלה כדעת הרי"ף והרמב"ם ז"ל. ועיין עוד במ"ש במתני' דבסמוך:

נִפְרְדוּ עליו כשר דאע"ג דכתיב כפות ללמדך שיהא כפות כיון שראוי לכפותו אין כפיתה מעכבת בו וכדר' זירא הר"ן ז"ל: ר' יהודה אומר יֹאגְדֶנּוּ מלמעלה דכתיב כפות תמרים כפות ואם היה פרוד יִכְפְּתֶנּוּ ולא תלי בפלוגתא דלולב צריך אגד דחניא לקמן בברייתא דלר' יהודה אגוד כשר ושאינו אגוד פסול ולרבנן אפי' שאינו אגוד דהתם היינו לאוגדו עם ההדס וערבה והכא שיהיו עליו מחוברין ולא פרודין הר"ן ז"ל וזה לשון הרמב"ם ז"ל ודעת ר' יהודה כי כל לולב צריך שיאגדו אותו כדי שיתקבצו עליו קבוץ חזק ע"כ: ונקד הר"מ דילונזאנו ז"ל יֹאגְדֶנּוּ היו"ד בחול"ם והגימ"ל בשב"א והדלי"ת בסגו"ל כמו יֹאכְלֶנּוּ:

ציני הר הברזל גמ' אמר ריב"ז שני תמרות יש בגי בן הנום ועולה עשן מביניהם וזהו ששנינו ציני הר הברזל כשרות וזו היא פתחה של גיהנם: בטור א"ח סי' תרמ"ה וסי' תרמ"ט:

לולב שיש בו ג' טפחים פ' התכלת (מנחות דף מ"ב:)

כדי לנענע בו פי' וטפח יותר כדי לנענע בו:

משנה ב

הדס הגזול וכו' גזול פסול משום מצוה הבאה בעבירה ופסול כל ז' אפי' בגבולין לר' יוחנן כמו שכתבתי במשנתנו ויבש פסול במקדש כל ז' אבל בגבולין משני ואילך יש להכשיר ויש לפסול על פי הסברות שכתבתי במשנתנו גבי לולב:

נקטם ראשו ראש עצו דהכי מוכח ממאי דאמרי' בגמ' ועלתה בו תמרה שאין דרכה של תמרה לעלות אלא בעץ הר"ן ז"ל: ועוד כתב דאין דבריו של הרי"ף ז"ל נכונים במה שכתב דאסיקנא דהלכתא כר' טרפון דמכשר אפי' שלשתן קטומין דנקטם ראשו דמתני' לאו בקטומין דר' טרפון מיירי כמו שאפרש לפנינו בס"ד הלכך בנקטם ראשו דמתני' ליכא מאן דפליג דפוסל מיהו אם עלתה בו תמרה כשר ודוקא בשנקטם ראשו מערב יום טוב ועלתה בו תמרה מעי"ט גם כן אי נמי נקטם ראשו מעי"ט ועלתה בו תמרה ביום טוב משום דהוי דחוי מעיקרא שמשנכנס יום טוב לא היה ראוי כלל ודחוי מעיקרא לא הוי דחוי אצל מצות ועוד האריך ע"ש וביד שם רפ"ח וסי' ה':

נפרצו עליו כתב הר"מ דילונזאנו ז"ל וז"ל כתוב בפי' רי"ף במשניות הבאות מספרד גרסי' בערבה ובהדס נפרטו ע"כ ונ"ל שהכל אחד כדאיתא סוף מסכת נדרים פרטיה נואף להוצא ופירש"י כרץ הגדר ע"כ: וכתוב במגיד משנה ודע שגרסת רבינו במשנה נפרצו עליו ור"ל נשרו ע"כ. אלא שבדפוס כסף משנה תמצא כתוב נפרטו בטית וז"ל הרמב"ם ז"ל נשרו רוב עליו אם נשתיירו שלשה עלין בקן א' כשר ופי' הרב המגיד ז"ל שזה שכתב רבינו אם נשתיירו ג' עלין בקן א' ר"ל בכל קן וקן ופשוט הוא ומשכחת לה באסא מצראה דקיימי ז' ז' בקינא שאפי' שנשרו ד' עדיין עבותו קיימת וכשר ובבית יוסף ריש סימן תרמ"ו כתוב וז"ל וכתב הרא"ש ז"ל כתב בעל העיטור נפרצו דהדס ולולב לא שנתלשו מן השדרה דא"כ נפרצו דהדס היינו נשרו ובריייתא קתני נשרו רוב עליו כשר ובלבד שתהא עבותו קיים אלא נפרצו מחובר הוא אלא שנפרץ ונסדק לסדקים שתים ושלש ע"כ ודבריו אינם נכונים בזה דנשרו דברייתא כל העבות קיימות אלא שנשרו העלין היתירים על העבות ונפרצו דמתני' היינו שנשרו רוב עבות של שיעור ההדס ונשתייר המיעוט ע"כ ועיין עוד שכתב בבית יוסף ועיין ג"כ במ"ש במתני' דלעיל:

ואם מיעטן כשר מתני' דלא כר"א ב"ר צדוק דס"ל דאם עבר ולקטן פסול אבל חכמים מכשירין וטעמ' דפלוגתייהו מפ' בגמ'. ועוד מפרש בגמ' דחכמים מכשירין אפי' שמיעטן אחר שאגדו דאגד הזמנה בעלמא הוא ולאו כלום הוא אפי' להקרא עליו שם לולב פסול לדחות:

ואין ממעטין בי"ט גמ' הא עבר ולקטן מאי כשר ואע"ג דנאגד כבר דהא בי"ט לא אגיד ליה ודאשחור ענבים דמפסיל בכך אימת אילימא דאשחור מאתמול דחוי מעיקרא הוא דהא מטא זמן מצוה ולא חזי תפשוט מינה דחוי מעיקרא לא הוי דחוי אלא דאשחור בי"ט נראה ונדחה הוא דהא נראה בי"ט ונדחה כשהשחירו שמעת מינה נראה ונדחה חוזר ונראה. ומשט לא לעולם דאשחור מעיקרא דחוי מעיקרא דלא הוי דחוי תיפשוט מינה דודאי דחוי מעיקרא עדיף מנראה ונדחה דמי שלא נראה למצוה מעולם עד עכשיו הוא דמיתחזי והוי כקרבן שהוקדש עכשיו ומתחלתו מחוסר זמן היה אבל נראה למצוה ונדחה ממנה ה"ל דחוי: ובברייתא בגמ' תניא משום ר"א בר"ש אמרו ממעטין וכגון שלקטן לאכילה דלא הוי מתקן מנא ור"א בר"ש ס"ל כאבוה דאמר דבר שאין מתכוין מותר ובדאית ליה הושענא אחריתי דלא צריך להאי ולא הוי פסיק רישיה דמודה בה ר"ש דהתם איכא נטילת נשמה ממה נפשך והכא ליכא תיקון כלי אבל אי לא ה"ל אחריתי משוי ליה מנא דהא צריך להכי ואע"ג דלא מתכוין להכי אסור דהוי פסיק רישיה ולא ימות ובטור א"ח סי' תרמ"ו. והא דלא קתני ואין ממעטין ביום טוב ואם מיעטן כשר כלשון שכתב שם בטור מן הטעם שכתב שם בית יוסף נלע"ד משום דתנא בתקון ליום טוב ראשון קמיירי וקאמר שאם מיעטן מערב יו"ט כשר אפי' למעטן לכתחלה אבל בי"ט אין ממעטין אותם לכתחלה ובשאר הימים אפי' מיעוט אין צריך. א"נ משום דבסיפא הויא פלוגתא בברייתא כמו שכתבתי לזה תנא המוסכם ברישא. ומ"מ קשה קצת לע"ד דמרישא משמע דוקא ענביו מרובות מעליו פסול הא מחצה למחצה כשר ובסיפא קתני ואם מיעטן כשר דמשמע הא מחצה למחצה פסול ונלע"ד דכיון דקיימא לן בעלמא הלכתא כרב פפא דאמר פרוץ כעומד מותר הכא נמי מחצה למחצה הוי כרובו עלין וכשר ומאי ואם מיעטן כשר דקתני פי' מיעטן מהיות רב ואעפ"כ כשר ואימא הכי הא מחצה למחצה נעשה כאילו מיעטן וכשר: ותימא שלא ראיתי מי שדבר בזה כלל ועיקר.

משנה ג

ערבה גזולה וכו' דלכם אכולהו קאי: וביד שם רפ"ח וסי' ו' וכתב הר"ן ז"ל וגזולה ודאי פסולה אפי' במדינה כל ז' משום מצוה הבאה בעבירה אבל יבשה איכא למימ' דכשרה

בגבולין מראשון ואילך ואיכא למימר דפסולה על פי אותן הסברות שכתבתי למעלה בלולב ע"כ:

צפצפה גמ' ת"ר ערבי נחל הגדלות על הנחל פרט לצפצפה הגדלה בין ההרים א"ר זירא מאי קראה קח על מים רבים כו' וכתוב בספר יראים סי' קכ"ד והא דתנן נקטם ראשו פסול לכתחלה קאמר ויחזר אחר אחר ואי ליכא אחר יברך על זה ואשכחן דקתני פסול במקום כשר בדיעבד כדיעבד דתנן במנחות ובפרק כיצד צולין מייתי לה נטמאו שייריה אבדו שייריה או נשרפו כמדת ר' אליעזר כשרה וכמדת ר' יהושע פסולה ומוקמינן לה התם בפסחים לכתחלה ודיעבד כשרה ולא יטעה המעיין לשם כי ראיה גמורה גדולה היא ע"כ וכתבתיו לעיל בריש פירקין עם מה שכתב עליו בית יוסף: וכתוב בהרא"ש ז"ל האי נפרצו עליה דהדס וערבה פירשו שנפרצו ממקום חבורן אף לפי מאי שפי' שנפרץ דלולב היינו שנחלקו העלין במקום התיומת דהאי לא שייך גבי ערבה והדס ולפי' רש"י ז"ל נפרצו דשלשתם שוה ושנה בסיפא ושנשרו מקצת עליה כשרה לאשמועי' שנפרצו עליה היינו ברוב כדאיתא בתוספתא ושנאו באחרונה וה"ה בכולהו וגבי פסולה נקט נפרצו משום דהוי ברוב וגבי מיעוטא שייך לשון נשרו ולפי' ר"י משום דלגבי לולב שנה נפרצו שנה בכולן אע"פ שאין פירושם שוה עכ"ל הרא"ש ז"ל ובטור א"ח סי' תרמ"ו וסי' תרמ"ט: ולע"ד צ"ע במה שכתוב בכל בו סימן ע"ב ערבה שנקטם ראשה כשרה הרי"ף ז"ל גריס ניטלה נפרצו עליה פסולה ויש שואלים וכו':

ושל בעל כשרה וכן ג"כ של הרים שנאמר ערבי לשון רבים מ"מ אבא שאול אומר ערבי שתים אחת ללולב ואחת למקדש להקיף את המזבח ורבנן למקדש הלכתא גמירי לה וכתבו התוס' דשמא ל"ס ליה לאבא שאול דשל בעל ושל הרים כשרה דשתי דרשות לא דרשי' מערבי ואבא שאול ות"ק לית להו הא דדרשי' לקמן ערבי שתים אלא סברי כר' עקיבא דאמר כך הדס אחד וערבה אחת ורבנן דמצרכו לקמן ב' ערבות וכן נמי תנא דדריש ערבי נחל שעלים שלה משוך כנחל למעוטי צפצפה שעלה שלה עגול לא מצרכי קרא לרבויי של בעל ושל הרים דבכלל ערבי נחל וכן משמע מתוך דברי הרמב"ם ז"ל קיצור מהרא"ש ז"ל:

משנה ד

רבי ישמעאל אומר וכו' ביד ה' לולב פ"ז סי' ז' ובטאו"ח סי' תרנ"א ובתו"כ פ' ט"ז דפ' אמור וכתבו התוס' ותימא דלעיל אוקימנא כו' ועי' על דבור זה בס' קרבן אהרן:

אפי' שנים קטומין וכו' ל' ר"ע ז"ל עד דחז' בו ר' ישמעאל ומכש' בחד שלם. אמר המלקט כך תירץ ביראה בשם ר' אמי וכן תירץ הוא עצמו ג"כ לעיל פ' הישן גבי ועוד א"ר אליעזר כדכתי' התם בס"ד:

ר' טרפון אומר אפי' שלשתן קטומין והלכתא כותיה וכתוב בכל בו סימן ע"ב ויש שואלין מ"ש לולב דנקטם ראשו פסול וההדס והערבה כשרין ואולי משום דההדס וערבה דרכן להתקטם במחובר לפיכך אין הקטימה פוגמת אותן אבל הלולב אין דרך בכך דכיון שנקטם ראשו במחובר ניטלה הדרתו ע"כ והוא נתינת טעם למה שפסק ג"כ הרמב"ם ז"ל דההדס וערבה אם נקטם ראשם כשרין מטעם שכשם שנדחה פסול קטימת ההדס מהיא דר' טרפון ה"ה לפסול קטימת הערבה שהוא נדחה שדרך אחד להדס ולערבה:

ר' עקיבא אומר כשם שלולב אחד וכו' כך הדס אחד שאינו קטום קאמר ומש"ה לא פריש לה והכי מוכח בגמ' דפריך ולדרוש להו שמואל להנהו דמזבני אסא כדי שימכרו בזול כר' עקיבא דמקל טפי ומפרקי' דחד ולא קטים לא שכיח אלמא ר"ע חד ולא קטים בעי ופי' קטומים הרי"ף ז"ל סובר דהיינו קטימת הראשון ולפיכך דחה למעלה מתני' דתנן נקטם ראשו פסול מדאפסיקא הלכתא כר' טרפון והקשו עליו דמה טעם להכשיר נקטם ראשו של הדס יותר משאר מינין ועוד מדאמרי' בת"כ ומייתי ליה בירוש' שתי דליות ואחת שאינה קטומה הרי שקראו לקטומין דליות ומשמע שאינם קטומי הראש דמה ענין לקרותם דליות ועוד דא"כ דאידחי ליה סתמא דמתני' אידחיא ליה נמי כולה שמעתתא דשקלינן וטרינן בנקטם ראשו ועלתה בו תמרה והיאך אפשר שתהא כל אותה סוגיא דחויה מהלכה וכי תימא וכו' עד הא ליתא וכו' והרמב"ן ז"ל מחזר לתרץ קושיית אלו וכו' עד וכל זה דוחק והיותר נכון הוא מה שפי' בה הר"ז הלוי ז"ל דנקטם לחוד וקטומין לחוד דקטומין דמתני' היינו שדרך ענפי ההדס שיוצאין מצדיהן בדין ופארות והן מפסיקין בקני ההדס דלא היו תלתא בחד קנא וצריך לקטום אותם משם ולאחר שקוטם מהם נקראין הבדין קטומין ומאן דפסיל סבר דהפסק הוי ולא הוי הדר ור' טרפון סבר דלא הוי הפסקה והדר היא והשתא אתי שפיר דקיימא לן כסתם מתני' דלעיל דנקטם ראשו פסול דומיא דשאר המינין ואתיא כהלכתא כולה שמעתין דשקלינן וטרינן בעלתה בו תמרה ואתי שפיר האי דאמרי' דחד ולא קטים לא שכיח שרחוק הוא שיהא ענף של הדס שלא יצאו בו פארות ובדין מצדדיו והיינו דמיקרי קטומין סתם ומיקרי נמי דליות על שם שקוצצין אותן מלשון המדלה בגפנים עכ"ל הר"ן ז"ל. ומצאתי הגירסא בהרי"ף והרא"ש ז"ל כשם שאתרוג א' ולולב אחד כך הדס אחד וערבה אחת ולשון ברייתא דת"כ

ר' עקיבא אומר פרי הדר א' וכפות תמרים א' וענף עץ עבות אחד וערבי נחל א' הא כשם שלולב אחד ואחרוג אחד כך הדס אחד וערבה אחת:

משנה ה

אתרוג הגזול כו' ביד שם רפ"ח וסי' ב' וכתבו רש"י והר"ן ז"ל והא דפליג לה למתני' בד' באבי כו' עד ותרומה לא שייכי אלא באתרוג הלכך איצטריכו ד' באבי ע"כ: והוסיף עוד רש"י ז"ל ואע"ג דלולב נמי איתיה לפירא בתרומה השתא מיהת לאו בר תרומה הוא דלאו פירא הוא ע"כ:

והיבש וז"ל הר"ן ז"ל יבש דאתרוג היינו דאין בו לחליחות:

של ערלה ושל תרומה טמאה פסול משום דלא חזי כלל דלשריפה קיימי וכתותי מיכתת שיעוריה ע"כ:

(הגה"ה וכן בגמ' גרסינן של אשרה ושל עיר הנדחת פסול מ"ט כיון דלשריפה קאי כתותי מיכתת שיעוריה וקשה לע"ד אמאי איצטריך תלמודא הכא לפרושי טפי מגבי הדס וערבה הא גבי לולב פירש תלמודא הכי וליסגי לכולהו והוה נראה לע"ד לפ' משום דהאי טעמא שייך נמי גבי ערלה ותרומה הדר קא מפרש ליה הכא אח"כ מצאתי שכתב הרא"ש ז"ל אית ספרים דגרסי אמתני' של אשרה ושל עיר הנדחת פסול משום דה"ל מצוה הבאה בעבירה משום דסברי דלא שייך למפסל משום דמיכתת שיעוריה משום דלא אשכחן שיעור מפורש באתרוג והא דאמרי' כאגוז כביצה לאו משום שיעור הוא אלא כדמפ' טעמא משום דלא גמר פירא הוא ולא נהירא לר"י דא"כ אמאי איצטריך לפ' טעמא דאשרה ועיר הנדחת גבי לולב משום דאיכתת שיעוריה תיפוק לי משום מצוה הבאה בעבירה ועוד אמאי שרינן באשירה דגוי דיעבד דהא משום מצוה הבאה בעבירה פסלינן בדיעבד אלא ודאי לא מיקרי מצוה הבאה בעבירה אלא דומיא דגזל דמחמת עבירה הוא דגזל באותה מצוה שיוצא בה אבל הני לא נפיק בהו מחמת העבירה שנעשית ובאתרוג שייך שפיר שיעורא משום דבעי' דמנכר לקיחה ומהאי טעמא פסלינן פלפלין אע"ג דטעם עצו ופריו שוה וכיון דמיכתתי שיעוריה הוי כאילו נשחק כולו והוי כאילו לא מנכר לקיחה ע"כ והשתא נלע"ד דמש"ה קבעו בגמ' האי פיסקא כדי למעוטי הגירסא אחרת שהביא הרא"ש ז"ל דוק:

ושל תרומה טהורה ל"ג מלת תרומה וכן ה"ר יהוסף ז"ל מחקה:)

של אשרה בשל ישראל עסיקי' אבל אשרה של גוי לכתחלה לא יטול ואם נטל יצא מיום ראשון ואילך:

ושל תרומה טהורה לא יטול גמרא פליגי בה ר' אמי ורי אסי חד אמר מפני שמכשירה לקבל טומאה כדתנינן בסוף פירקין מקבלת אשה ומחזרת למים בשבת וכשנוגעים באתרוג של תרומה הוכשר לטומאה וחד אמר שמפסידין קליפתם החיצונה שנמאסת במשמושי הידים ואסור להפסיד תרומה:

ואם נטל כשר פי' הר"ן ז"ל אם נטלו כהן שהוא כשר ואפי' ביום ראשון ע"כ אבל רש"י ותוס' ז"ל פירשו לה אפי' בישראל כפשטה:

ושל דמאי ב"ש פוסלין לטעמייהו אזלי דס"ל אין מאכילין את העניים דמאי וז"ל הר"ן ז"ל של דמאי ב"ש פוסלין וב"ה מכשירין משום דלא קרינין ביה לכם לב"ש מפני שיש בו חלק לכהן וה"ל כאתרוג של שותפים דלא נפיק חד מינייהו ולכ"ע בטבל גמור אין יוצאין בו ביום ראשון אלא משום דתנא לא תני אלא מאי דפסול אפי' ביום שני של תורה לא תנא טבל דאע"ג דתנא דמאי לב"ש שאין פסולו אלא ביום ראשון תנא לא קפיד בדב"ש כיון דב"ה מכשירין אפי' ביום ראשון דלכם קרינן ביה מגו דאי בעי מפקר לנכסיה והוי עני וחזי ליה השתא דתנן מאכילין את העניים דמאי וכו' כדאיתא בגמ' ע"כ:

ושל מעשר שני בירושלם לא יטול למ"ד מפני שמכשירה לטומאה הרי מכשירה ולמ"ד מפני שמפסידה הרי מפסידה. ולמ"ד בערלה לפי שאין בה היתר אכילה אבל אי הוי בה היתר אכילה הוות מתכשרא ואפי' לית בה דין ממון שהרי לשריפה עומדת האי יש בו נמי היתר אכילה ומתני' דתני כשר דברי הכל היא ואפי' לר"מ דאמר מעשר שני ממון גבוה הוא מיתוקמא דהא בהאי דין ממון לא בעי דכיון דאכיל ליה לכם קרינן ביה (הגהה וזה דלא כרב אסי דאמר הכא בגמ' וגם בפ' כל שעה (פסחים דף ל"ח) דלר"מ אין אדם יוצא י"ח בי"ט ראשון באתרוג של מעשר שני). ולמ"ד בערלה לפי שאין בה דין ממון דאי נמי הוה בה היתר אכילה הוה פסול ליה משום דליתיה ממון לשאר הנאות מתני' דמכשר מעשר שני בירושלם אע"ג דאין בו רק היתר אכילה דהא ס"ל לר"מ דממון גבוה הוא רבנן היא דאמרי מעשר שני ממון הדיוט הוא ולא ר"מ דאילו לר"מ פסיל. וכתב הר"ן ז"ל והה"נ חוץ לירושלם דאם נטל כשר דהא ראוי לאכילה הוא בירושלים אלא לרבותא תנא ליה דאפי' בירושלם לכתחלה לא: ועיין במה שפלפל תוספת י"ט על לשון רש"י שהעתיק ר"ע ז"ל ועל פי' זה דהר"ן ז"ל דפליג עליה דרש"י ז"ל: ובטור א"ח סי' תרמ"ח וסי' תרמ"ט:

משנה ו

עלתה חזזית בהלכות לולב פ"ח סי' ז' ח' וכו' וכתב ה"ר יהוסף ז"ל ברוב הספרים גרסי' עלת בלא הא ברישא ובסיפא:

נִיטְלָה פטמתו בגמ' אמרי' דר' יצחק בן אלעזר הוי תני במתניתיה ניטלה בוכנתו לפי שהוא חד ועשוי כעין בוכנא כן פי' רש"י ז"ל בשם רבו הזקן רבינו יעקב אבל רבו רבינו יצחק ב"ר יהודה הלוי היה מפ' פטמתו ועוקצו שניהם בזנב עוקצו שניטל העץ מה שחוץ לגומא שבאתרוג כשר פטמתו שנתלש העוקץ מתוך האתרוג וחסרו ולפיכך פסול והקשה בקונטרס על זה שלא מצינו בשום מקום פטמא עוקץ ורבינו תם מפ' שמצינו עוקץ ופטמא במקום אחד במתני' דבס"פ יוצא דופן דתנן בן עזאי אומר משישחיר הפיטומת ר' יוסי אומר כדי שיהא נותן ידו על העוקץ והוא שוקע ושוהה לחזור דעוקץ חודו של דד שהתינוק מכניס לתוך פיו ופטמא הוא הבשר שתחת העוקץ שמשחיר סביב ועוד יש פירושים אחרים ובשם רבינו גרשום מאור הגולה פירש בערוך כפי' רבינו יצחק ב"ר יהודה הלוי ז"ל: והר"ן זכרונו לברכה נראה שהסכים גם כן לזה הפירוש אבל הרי"ף ז"ל פירש פטמתו שושנתו ושכן אמרו בירושלמי וכמו שקורין פטמא של רמון לאותו הנץ שעל הרמון בראשו אבל הר"ן זכרונו לברכה כתב שהתלמוד שלנו לא הביא דברי מי שפירש בירושלמי פטמתו שושנתו דטעותא הוא שטעו בפי' פטמא של רמון שחשבו שהוא הנץ שלו וליתא דפטמא של רמון אינו שושנתו של רמון אלא הדד שבראשו שהפרח נץ שמו דהתנן בעוקצין הפטמא של רמון והנץ שלו אלמא תרי מילי נינהו ע"כ בקיצור מופלג: וראיתי שהגיה ה"ר יהוסף ז"ל ניקב נקלף נסדק וכתב שכן מצא בכל הספרים:

נסדק. יש מפרשים דבעינן נסדק מתחלתו ואם נשתייר למעלה ולמטה אפי' כל שהוא כשר אבל הר"ן ז"ל כתב נסדק יש שפירשו בו לארכו ברובו משני צדדין ומיהו דוקא מלמטה:

ניקב וחסר כל שהוא פסול. והעלה הר"ן ז"ל דודאי חד פסולא הוא דרישא קתני ניקב וחסר כל שהוא פסול וסיפא קתני דניקב ולא חסר כל שהוא אפי' בנקב מפולש כשר וסיפא איצטריכא ליה לאשמועי' דרישא חדא פסולא קתני ע"כ וכן פירשו ג"כ תוס' ז"ל ולפי זה לא דברה משנתנו בנקב שאינו מפולש כלל ועולא בר חיננא באר אח"כ בגמ' דנקב שאינו מפולש בחסרון כאיסור הרי הוא כנקב מפולש בחסרון כל דהו כך כתב הרב המגיד שם לדעת הראב"ד ז"ל ומפולש י"מ כפשוטו דהיינו שניקב מצד זה לצד זה וי"מ שכיון שניקב עד חדרי הזרע שהגרעינין בתוכו מיקרי מפולש: וז"ל התוס' ואי הוה מפרשינן דמתני' דקתני ניקב וחסרי כל שהוא פסול תרי מילי נינהו הוה ניחא טפי דהוה תנינא דומיא דאחריני כלומ' ניקב נקב מפולש אי לבית הסמפונות או חסר כל שהוא בלא מפולש אבל א"א לומר כן דמשמע דחדא מילתא היא מדקתני סיפא ניקב ולא חסר

כל שהוא ע"כ: ובגמ' תנא עולא בר חיננא ניקב נקב מפולש במשהו נקב שאינו מפולש בכאיסר ואפי' לא חסר כלום ואסיפא דמתני' קאי וכן מוכח בירוש' דגרסי' התם ניקב ולא פילש מבפנים כשר כי הא דתנן ניקב ולא חסר כל שהוא כשר מיהו לשון הירוש' משמע דאע"פ שאינו מפולש מעבר לעבר אלא לחלל הוי מפולש מדקאמר ולא פילש מבפנים הא פלשו מבפנים פוסל אע"פ שאינו מפולש משני צדדין וכן פי' ר"י אם ניקב עד חדרי הזרע שהגרעין בתוכו פסול אע"פ שלא חיסר כלום ע"כ בקיצור:

ניטל עוקצו. זנבו כמו בעוקצי תאנים דבפ"ה דסנהדרין וכן תנן ג"כ עוקצי תאנים וגרוגרות והכליסין והחרובין וכו' בפ' בתרא דתרומות: וכתב הר"ן ז"ל וזה לשונו עלתה חזזית על מיעוטו ניטל עוקצו ניקב ולא חסר כל שהוא כשר לכאורה משמע דהנך תלתא באבי לא צריכי דעלתה חזזית על מיעוטו וניקב ולא חסר מדיוק דרישא שמעינן להו וניטל עוקצו מדלא קתני ליה בפסולין ממילא כשר וליתא אלא מיצרך צריכי ופירושא דרישא נינהו דעלתה חזזית על מיעוטו איצטריך לאשמועי' כשר דלא תימא אפי' בשנים ושלשה מקומות כל שאין בין כל החזזין להשלים כדי רובו כשר משום הכי הדר תנא עלתה חזזית על מיעוטו כשר לומר לך שאינו כשר אלא כשאין החזזית אלא על מיעוטו בלבד אבל כשהיא מפוזרת ברובו שאפי' נצרף כל אותן החזזיות שבו אינם אלא על מיעוטו פסול ודאמרי' בגמ' (הגהה כך לשון הגמ' והרב מוהרי"ק ז"ל בכסף משנה הוקשה לו השתא שנים פסול שלשה מיבעיא וכתב שצ"ע) אבל בשנים ובשלשה מקומות ה"ל כמנומר ופסול. פירושא דמתני' היא דהא אתא לאשמועי' בסיפא שכל שהיא מפוזרת ברובו של אתרוג בשתים ושלשה מקומות ה"ל כמנומר ומעתה אין לך להכשיר בה אלא כשאינה אלא במיעוטו ולפי שיטה זו כל שהיא מפוזרת במיעוטו בלבד אע"פ שהיא בשנים ושלשה מקומות כשר וניטל עוקצו לדברי מי שמפרש שפטמתו היינו מה שנכנס בתוך האתרוג מלמטה כבוכנא באסיתא תנא ניטל עוקצו לאשמועי' דדוקא בשניטל מה שנכנס בתוך האתרוג פסול אבל כשניטל העוקץ היוצא כשר ולדברי מי שמפרש דפטמתו היינו השושנה תנא ניטל עוקצו לאשמועי' שאף השושנה בכלל הפסול ולא הדר בלבד שאין לך בו דבר שניטל וכשר אע"פ שאינו מגוף האתרוג אלא עוקצו בלבד והא דקתני ניקב ולא חסר כל שהוא כשר לדברי מי שמפרש דניקב וחסר כל שהוא דלעיל תרי פסולי נינהו וניקב נקב מפולש אפי' לא חסר כל שהוא פסול תנא הכא ניקב ולא חסר כל שהוא לאשמועי' דניקב נקב שאינו מפולש כשר ולדברי מי שמפרש דניקב וחסר כל שהוא חד פסולא הוי תני ניקב ולא תסר כל שהוא כשר כי היכי דלא ניטעי ונימא דרישא תרי פסולי נינהו עכ"ל הר"ן ז"ל:

אתרוג הכושי פסול. בגמ' פריך והתניא כושי כשר דומה לכושי פסול ומשני רבא לא קשיא הא לן והא להו כלומר לעולם מתני' כושי נמי פסול משום דמתני' מיירי לבני ארץ ישראל שרחוקים מארץ כוש ואינם רגילין בהן וברייתא דמכשר כושי מיירי לבני בבל שקרובין לכוש ורגילין בהן ומ"מ בגדל כאן ודומה לכושי נדמה הוא ופסול אפי' לבני בבל והרי"ף והרמב"ם ז"ל פירשו לבני א"י כושי פסול וכ"ש כושי הרבה הדומה לכושי שהוא פסול ולבני בבל שהאתרוגים כושים הכושי כשר והכושי הרבה שהוא דומה לאדם כושי פסול וכתב הרב המגיד שכן עיקר:

ר"מ מכשיר ור' יהודה פוסל בגמ' מפ' טעמיה דר' יהודה משום דלא גמר פירא והיינו נמי טעמא דבעי כביצה וליכא למימר דטעמיה הוי משום הדר דהא אמרי' בברייתא דאתרוג הישן כשר דתניא אתרוג הישן פסול ור' יהודה מכשיר והדר איצטריך ליה למידרש דבעינן הדר באילנו משנה לשנה ובמה שאמר במתני' דבסמוך ובגדול כדי שיאחוז שניהם בידו אחת טעמא הוי משום דכיון דבעי' לולב בימין ואתרוג בשמאל זימנין דמחלפי ליה ואתי לאפוכינהו ואתי לאינפולי ולאיפסולי אי הוי גדול יותר מדאי:

משנה ז

שיעור אתרוג קטן. כו' ביד פ"ז דהלכות לולב סי' ח' ומייתי לה בגמ' דפרקין דף ל"א:

ר"מ אומר באגוז ר' יהודה אומר כביצה. גמ' אמר רפרם בר פפא כמחלוקת כאן כך מחלוקת באבנים מקורזלות דתניא בשבת שלש אבנים מקורזלות מותר להכניסן לבית הכסא וכמה שיעורן ר"מ אומר כאגוז ר' יהודה אומר כביצה דכביצה נמי חזיא לקנוח: ונ"מ סימן לברייתא שלא תחליף בברייתא דברי ר"מ לר' יהודה ודר' יהודה לר"מ. ועיין בקולון שרש ס"ב וקאמר התם ר' יהודה אומר בכביצה אבל בכאגוז כשר בדיעבד בדליכא אחרינא ואפי' כפול לרבנן דר' עקיבא דס"ל בברייתא בגמ' אתרוג הבוסר כשר ע"כ בקיצור:

ובגדול כדי שיאחוז. וכו' גמ' במוגהת תניא א"ר יוסי מעשה בר' עקיבא שבא לבית הכנסת ואתרוגו על כתפו א"ל ר' יהודה משם ראיה אף הם אמרו לו אין זה הדר: וכתב הר"ן ז"ל ובגדול כדי שיאחוז שנים בידו אחת ר' יוסי אומר אפי' אחד בשתי ידיו כך היא הגרסא במקצת הנוסחאות אבל אינה נכונה דלאיזה ענין ישער ר' יהודה שהיא כשיעור שיאחוז שני אתרוגים בידו אחת והלא אינו צריך לכך לפיכך עיקר הגרסא כמו שנמצא במשניות ישנות ובגדול כדי שיאחוז שניהם (הגהה גם ה"ר יהוסף ז"ל הסכים לגירסא זו מטעם זה עצמו דמלת שניהם קאי אאתרוג ואלולב) בידו אחת כלומר הלולב והאתרוג דכיון דאמר רבא לולב בימין ואתרוג בשמאל זימנין דמיחלף ליה כלומר שאוחז

אתרוג בימין ולולב בשמאל וצריך להפכן מיד ליד ולפיכך צריך שיוכל להחזיק בידו אחת הלולב והאתרוג באותה שעה ואי לא איכא למיחש שמא יפול מידו ויארע בו נקב ויפסל ור' יוסי אומר אפי' בשתי ידיו כלומר שיאחוז שניהם זה בידו אחת וזה בידו אחת ולא חייש לדילמא מפיך להו והכי איתא בירוש' דגרסי' התם א"ל ר' יוסי וכי נאמר וכפות תמרים שיהא צריך ליטול שניהם כאחת שאתה משער בכך והלא לא נאמר אלא כפות אפי' זה בידו אחת וזה בידו אחת ע"כ. ור' יוסי דאמר אפי' בשתי ידיו לאו דוקא שיוכל ליטול שניהם בשתי ידיו אלא אפי' הוא צריך שתי ידיו לאתרוג אחד בלבד או שהוא צריך ליטלו על כתפו יצא דכיון דאין מעכבין זה את זה בשיש לו נוטל הלולב ואח"כ נוטל האתרוג והיינו דפרכי' בגמ' לר' יוסי ממה שאמרו לו לר' עקיבא כשהביא אתרוגו על כתפו אין זה הדר דאלמא ר' יוסי מכשיר אפי' באתרוג שהוא גדול כמה ע"כ וכן כתב הגרסא ג"כ רבינו זרחיה הלוי ז"ל בשם מר בר רב האי גאון ז"ל אבל רש"י ז"ל לעיל בפירקין דף ל"א גריס שנים בידו אחת שפירש וז"ל שני אתרוגים בידו אחת שבמקום האחד יאחוז הלולב כשיהפכם: ולפי פי' רש"י גם במילתיה דר' יוסי גרסי' ר' יוסי אומר אפי' אחד בשתי ידיו וכן גריס בטור ולפי פי' הר"ן ז"ל וגרסתו ל"ג מלת אחד אלא ה"ג אפי' בשתי ידיו. כן הגיה ה"ר יהוסף ז"ל:

משנה ח

אלא במינו. נראה לע"ד דלאו דוקא במינו דה"ה במיניו אפי' לר' יהודה כיון דטעמיה משום דאי מייתי מינא אחרינא הוו חמשה מינים ועבר על בל תוסיף דרחמנא אמר ארבעה מינין ולא יותר אבל אם אגדו בענף הדס או ערבה או אפי' של אתרוג קרי' ביה שפיר מינו ואע"ג דרבא לא קאמר בגמ' רק אפי' בסיב ואפי' בעיקרא דדיקלא אפשר דלרבותא נקט הכי דאע"ג דצריך תקון ומלאכה עד שיהא ראוי לאגוד בו אפ"ה אגדינן ביה אפי' לר' יהודה:

מעשה באנשי ירושלים וכו'. ביד הלכות לולב פ"ז סי' י"א י"ב:

ר"מ אומר אפי במשיחה. פי' רש"י ז"ל חוט של משיחה ונלע"ד דמשיחה הוא חוט יותר גם מעט מסתם חוט ואשמועי' דלרבותא נקט משיחה אע"פ שהוא גס אפי' הכי אם רצה לאגוד בו אוגד ואע"ג דלאו הדר הוא כלל וכ"ש בגימוניות של זהב כמעשה שמביא ראיה ממנו דפשיטא דכשר אע"פ שאינו ממין הלולב:

בגימוניות של זהב. כמו הלכוף כאגמון וכן שנינו ג"כ בשבת פ' במה בהמה ואין העגל יוצא בגימון:

א"ל ר' יהודה משם ראיה במינו. וכו' גרסי'. אכן י"ס דכל האמרו לו עד הסוף ל"ג ליה כלל:

בפי' ר"ע ז"ל. ור' יהודה לטעמיה דאמר לולב צריך אגד. אמר המלקט בגמ' בברייתא בפירקין דף ל"ג ויליף לה לקיחה לקיחה מאגודת אזוב דהתם כתב בהדיא ולקחתם אגודת אזוב ורבנן לית להו לקיחה לקיחה אלא משום זה אלי ואנוהו איגדו ור"מ ס"ל בהא כרבנן:

משנה ט

והיכן היו מנענעין וכו'. וברב אלפס והרא"ש ז"ל הלשון כך והיכן הוא מנענע והכי היה ניחא טפי למיגרס או והיכן הן מנענעין: בטואו"ח סי' תרנ"א ופי' הר"ן ז"ל על הנענועין שבשעת קריאת ההלל שיילינן דאילו בשעת נטילת לולב פשיטא שיש לו לנענע שזהו עיקר מצותו כדאמרי' התם השכים לצאת לדרך מביאים לו שופר ותוקע לולב ומנענע בו ואמרי' נמי בגמ' דרב אחא בר יעקב כי מייתי ליה וממטי ליה אמר גירא בעיניה דשטנא ובודאי בשעת נטילתו היה אומר כן דאילו בשעת ההלל לא היה מפסיק:

בהודו לה' תחלה וסוף. הודו שבתחלת הפרק והודו שבסוף ההלל מן הודו עד סוף ההלל חדא פרשה היא במנין פרשיות של ספר תהלים כך פי' בקונטרס וי"מ תחלת הפסוק וסוף הפסוק ולאו מילתא היא אלא בהודו מנענע פעם א' וכן באנא ה' הושיעה נא כב"ה ולא באנא ה' הצליחה נא כב"ש וטעמא דב"ה אע"פ שאין אנא ה' תחלת הפרק ולא סוף הפרק מנענעין משום דכתיב אז (הגהה כלומר ירננו ישראל בעצי היער אשר בידם כאשר יצאו מלפני ה' זכאין כשבא לשפוט את הארץ דהיינו ביה"כ ובמה ישמחו וירננו בעצי היער דהיינו הלולב ומיניו ובאיזה מקום ירננו בקרא דהודו ובקרא דהושיעה נא כאשר נרמז בתרי קראי דבתר האי קרא דאז ירננו) ירננו עצי היער מלפני ה' כי בא לשפוט את הארץ וכתיב בתריה הודו לה' כי טוב כי לעולם חסדו וכתיב נמי בתריה ואמרו הושיענו אלהי ישענו והיינו ירננו שמנענעין את הלולב ומשבחין בהודו ובאנא ה' הושיעה נא ועכשיו שנהגו ש"צ אומר יאמר נא ישראל והצבור עונין הודו וכן ביאמרו נא יראי ה' הצבור מנענעין על כל הודו שעונין אבל ש"צ לא ינענע וי"מ דאף ש"צ מנענע אגב צבור שעונין בכל פעם ופעם הודו ומנענעין מנענע ש"צ ג"כ ביאמר נא וביאמרו נא ובשעת ברכה לא מצינו אם חייב לנענע בתחלת נטילה אלא מדאמרי' בפירקין קטן היודע לנענע חייב בלולב משמע דמנענע בתחלת הברכה אע"פ שאינו יודע לקרות הלל ועוד מדתניא במסכת ברכות בסוף תפלת השחר השכים לצאת לדרך מביאין לו שופר ותוקע לולב ומנענע מגלה וקורא בה משמע דמנענע בלא הלל תוס' ז"ל. וכתב הרא"ש ז"ל ועכשיו

שנהגו ששליח צבור אומר יאמר נא ישראל והצבור עונים הודו וכן ביאמרו בית אהרן וכן ביאמרו נא יראי ה' הצבור מנענין על כל הודו והודו שיאמרו ובשעת ברכה לא מצינו שצריך לנענע בתחלת הנטילה אלא מדאמרי' בסוף פירקין קטן היודע לנענע חייב בלולב משמע שמנענע בתחלת הנטילה אע"פ שאינו יודע לקרות את ההלל ועוד מדתניא בברכות בס"פ תפלת השחר השכים לצאת לדרך מביאין לו שופר ותוקע לולב ומנענע אלמא בשעת נטילה בעי נענוע וכתב ראבי"ה דעיקר הנענוע בשעת הברכה אבל נענוע דמתני' בהודו ובאנא ה' הושיעה נא הוא נענוע בעלמא ואההוא נענוע דמתני' מפ' בירוש' למה מנענע כדי לנענע כחו של קטיגור והדר קאמר רב אחא בר יעקב ממטי ליה ומנענע כד מברך וכן משמע כד מברך ממטי ליה אבל בנענוע ראשון שהזכיר לא ממטי ליה אלא בנענוע בעלמא קעביד ודומה להא דא"ר יצחק למה תוקעין וחוזרין ותוקעין וכו' כדי לערבב את השטן וההוא דישיבה עיקר כדפרישית בר"ה אע"ג דלאו על סדר ברכות הן והנהו דעמידה הן הערבוב וה"נ לענין נענוע ע"כ ובספר שלחן ערוך פסק כתשובת מהרי"ל דמנענע מזרת דרום מערב צפון ונראה שלזה הסכים הרב בעל תוספת י"ט ודחה שלש ראיות שהביא הרב בעל לבוש מלכות לומר מזרח צפון מערב דרום ע"ש והעלה הר"ן ז"ל דאין מנענעין בהודו לה' שבתחלה אלא פעם אחת אבל בהודו לה' שבסוף שכופלין אותו ש"צ והצבור מנענעין בו על כל פעם ופעם וכן באנא ה' הושיעה נא וכן נהגו ע"כ:

שכל העם היו מנענעין. ס"א היו מטרפין וכן הוא בירוש' וגם בערוך ערך טרף. וגם בהרי"ף והרא"ש ז"ל ובנוסחת כ"י וכן הגיה ה"ר יהוסף ז"ל:

מי שבא וכו'. תוס' פ' לולב וערבה (סוכה דף מ"ו:)

יטול על שלחנו. בגמ' פריך אמרת נוטלו על שלחנו למימרא דמפסיק ורמינהי דתנן בפ"ק דשבת גבי תפלת המנחה ואם התחילו אין מפסיקין ותפלה דרבנן והא נמי דרבנן דבי"ט שני עסיקי' דייקא נמי דקתני מי שבא בדרך ולא היה בידו לולב ואי ס"ד בי"ט ראשון מי שרי ומשני אמר רב ספרא לא קשיא הא בדאיכא שהות ביום להתפלל אחר שיגמרו סעודתם ומתני' דהכא בדליכא שהות ביום שתמשך סעודתו עד שתחשך אבל ליכא לאקשויי רישא אסיפא דקתני רישא נוטלו על שלחנו אלמא מפסיק והדר תני לא נטל בשחרית יטול בין הערבים אלמא לא מפסיק דמאי קושיא דילמא מצוה לאפסוקי ואי לא פסיק יטול בין הערבים שכל היום כשר. וכתוב בבית יוסף א"ח סוף סימן ע' ודעת הרמב"ם ז"ל דכיון דלמסקנא בדרבנן שאני לן בין יש שהות לאין שהות ה"נ בדאורייתא ומאי דאוקמה ר' זירא ביו"ט שני לאו משום דס"ל הכי אלא ה"ה ביו"ט ראשון ואי הוה

קשיא לך הא דאורייתא הא דרבנן הוה מצינא לתרוצי דהכא בי"ט שני ומ"ש דייקא נמי אינו מסקנא אלא ר' זירא הוא דקאמר לרבא הוה לך למידק דמתני' בי"ט שני מדקתני מי שבא בדרך אבל ר' זירא ס"ל דאפי' בדאורייתא אי איכא שהות אין מפסיקין ומתני' בין בי"ט ראשון בין בי"ט שני ומאי דקתני מי שבא בדרך היינו ע"י עירוב או ע"י בורגנין או שלא היה בגרסתו של הרמב"ם ז"ל דייקא נמי א"נ שהרמב"ם ז"ל סובר כדברי הר"ן ז"ל שהעלה כל שהתחיל קודם זמן חיובו אפי' בדאורייתא אינו מפסיק אי איכא שהות ובודאי שלשון הרמב"ם ז"ל כך מוכיח דבהתחיל מקמי דמטא זמן חיוביה עסיקי' שכתב היה עוסק בת"ת והגיע זמן ק"ש וכו' היה עוסק באכילה וכו' וכן מאי דא"ר זירא מצוה לאפסוקי אע"ג דבלשון דילמא אמריה הלכתא הוא דמכח אותה קושיא הדר רבא ואמר לעולם כדקאמ' מעיקרא ולכך פסק גבי ק"ש דכיון שיש שהות גומר ואח"כ קורא וכן מצוה לאפסוקי כדי שלא ישכח ויעבור זמן הקריאה וזהו שכתב ואם היה מתיירא וכו' ופסק הרי זה משובח ע"כ. ונלע"ד דמתני' לא זו אף זו קתני ל"מ מי שהיה אנוס כגון שבא מן הדרך דודאי יטול אחר שבא ואי איכא שהות לא יפסיק ואי ליכא שהות יפסיק אלא אפי' מי שהיה בעיר והזיד ולא נטל שחרית יטול בין הערבים ולא אמרי' כיון שהזיד אין לו עוד תקנה קמ"ל שכל היום כשר ללולב ונלע"ד דגם בזה אם אין שהות יפסיק ואם יש שהות לא יפסיק. וק"ק לע"ד דטפי הוה שפיר למיתני מי שבא מן הדרך ולא היה בידו וכו'. וביד פ"ז דהלכות לולב סי' י' ובטור א"ח סי' תרנ"ב:

משנה י

מי שהיה עבד או אשה או קטן וכו'. בהלכות חנוכה פ"ג סי' י"ב עד סוף הפרק וכתבו תוס' ז"ל משמע כאן דאשה פטורה מהלל דסוכות וכן דעצרת וטעמא משום דמצוה שהזמן גרמה הוא אע"ג דבהלל דלילי פסחים משמע בפ' ע"פ דמיחייבי בד' כוסות ומסתמא לא תקינו ד' כוסות אלא כדי לומר עליהם הלל ואגדה שאני הלל דפסח דעל הנס הוא בא ואף הן היו באותו הנס אבל כאן לא על הנס אמור ע"כ:

ותהי לו מארה. אם לא למד ואם למד תהי לו מארה שמבזה את קונו לעשות שלוחים כאלה רש"י ז"ל:

משנה יא

מקום שנהגו לכפול. ביד פ"ג דהלכות חנוכה סי' י' י"א ומייתי לה בגמרא ערבי פסחים ד' קי"ט:

מקום שנהגו לברך אחריו יברך אחריו. מלת אחריו השניה נלע"ד טעות אח"כ מצאתי ברש"ל שמחק שתיהן אע"פ שברוב הספרים גרסי' להו וכדאיתיה בגירסת המשנה בר"פ הקורא עומד והכריח מלא שנו דגרסי' עלה בגמ':

הלוקח לולב מחבירו. פי' כל ד' המינים דלולב כולל הכל ואיתה בר"פ כל פסולי. וכתבו תוס' ז"ל הלוקח לולב מחברו פי' בקונט' דגרסי' מעם הארץ דמעם הארץ מוקמי' לה בגמ' ועם הארץ לגבי חבר לא קרי חברו ואי לוקח נמי עם הארץ מי ציית לך להחזיק את חברו בחשוד ועל חנם דחק דאין צריך לשנות את הגרסא דאשכחן בדוכתי טובא דקרי ליה חברו דתנן בפ' הניזקין משאלת אשה לחברתה ובפ' בכל מערבין האומר לחברו צא ולקט לי תאנים מתאנתי אוכל מהם עראי ומעשרן ודאי וקתני סיפא בד"א בעם הארץ ובשבת פ' שואל לא יאמר אדם לחברו שכור לי פועלים ומוקי לה בחברו גוי ע"כ. והביאוהו ג"כ בפ' בכל מערבין (עירובין דף ל"ב:)

נותן לו אתרוג במתנה. בגמ' בעי לא רצה ליתן לו במתנה מהו ושני עלה רב הונא מבליע לו דמי אתרוג בלולב פי' יקנה לולב ביוקר עד שיתן לו אתרוג במתנה ופריך בגמ' והא קיימ' לן דבאילן בתר חנטה אזלינן והאי אתרוג ע"כ בט"ו שמרה עד החג לא גדל ובת ששית הנכנס לשביעית הוא ומשני אתרוג חלוק משאר אילנות ודינו כירק שהלכו בו בתר לקיטה משום דגדל על כל מים שמשקין אותו תמיד כירק וכי האי תנא דקתני בברייתא ורבותינו נמנו אתרוג אחר לקיטה בין למעשר בין לשביעית ודלא כר"ג ור' אליעזר דאמרי בפ' שני דבכורים דלענין שביעית בתר חנטה אזלינן באתרוג. ושלש מחלוקות בדבר. ואית ליה לר"ש בפ"ק דר"ה דף ט"ו סברא רביעית דבאתרוג ג"כ אזלינן בתר לקיטה לענין שביעית שאין לך דבר שחייב בביעור אלא א"כ גדל בשביעית ונלקט בשביעית משמע דבעי בתר חנטה וגם בתר לקיטה ונלע"ד דהא דלא קתני הלוקח לולב מחברו יבקש ממנו שיתן לו אתרוג במתנה לרמוז לנו הא דמפ' בגמ' דאם לא רצה ליתן לו במתנה מבליע לו דמי אתרוג בלולב וה"פ הלוקח לולב מחברו בשביעית נותן לו הלוקח מעות יתירות בלולב עד כדי שיבא האתרוג במתנה וביד פ"ח דהלכות שמיטה ויובל סי' י"א:

משנה יב

בראשונה וכו' עד סוף סי' י"ג ביד הלכות לולב פ"ז מסי' י"ג עד סוף סי' י"ח ושם פ"ח סי' י':

במדינה הכריח הרב ר' אליה מזרחי ז"ל בחדושיו דבריש סימן מ"ד לסמ"ג ז"ל דסמ"ג ס"ל כדעת הרמב"ם ז"ל שכל העיירות שבא"י מלבד ירושלם נקראים מדינה וכל עיר ירושלם קרויה מקדש:

זכר למקדש. גמ' מנלן דעבדינן זכר למקדש א"ר יוחנן דאמר קרא כי אעלה ארוכה לך וממכותיך ארפאך נאם ה' כי נדחה קראו לך ציון היא דורש אין לה דורש אין לה מכלל דבעיא דרישה:

ושיהא יום הנף כולו אסור. גמ' אמר רב נחמן ב"ר יצחק ריב"ז בשיטת ר' יהודה שהיה מתלמידי תלמידיו דורש אחריו דרש גם הוא בימיו ואמר דמן התורה הוא אסור דכתיב עד עצם היום הזה עד עצומו של יום וקסבר עד ועד בכלל ולא דריש עד ולא עד בכלל להתירו בהאיר המזרח והא דתנן בפ' ר' ישמעאל דמנחות א"ר יהודה והלא מן התורה הוא אסור דכתיב עד עצם וכו' דמשמע דפליג עליה ר' יהודה הוא דקטעי דסבר דמדרבנן קאמר ריב"ז ולא היא דמדאורייתא קאמר ומאי התקון דקתני דרש והתקין וכדפי' ר"ע ז"ל שם במנחות פ' ר' ישמעאל ופליג רב נחמן אסתמא דתלמודא דמפ' טעמא דריב"ז משום מהרה יבנה בית המקדש. וכתב הר"ן ז"ל הא דקתני הכא הך תקנתא משום דהך מתני' אתנייה במסכת ר"ה דמני עשר תקנות שתקן ריב"ז וכיון דאייתי הכא רישא דמתני' סיימה כולה אבל במסכת מנחות דאיצטריך לו סיפא לא תנא רישא משום סיפא וקתני סיפא בלחוד ע"כ. ותוס' ז"ל כתבו הרבה תקנות תיקן ריב"ז אלא הנך תרתי תיקן יחד להכי תנא הכא יום הנף אגב גררא ותימא דבמנחות פ' ר' ישמעאל לא תנא הנך דלולב אגב ההוא דיום הנף ובפ' בתרא דר"ה תני הנך ועוד תקנות טובא דתקון ע"כ: ובטור א"ח סי' תרנ"ח ובתו"כ ספט"ז דפ' אמור:

משנה יג

יום טוב הראשון וכו' דאמרי' לקמן דמצות לולב דוחה את השבת ביום טוב ראשון לבדו עכ"ל ר"ע ז"ל. אמר המלקט שנאמר ולקחתם לכם ביום הראשון הי מיעוטא הוא כלומר בראשון לחודיה הוא דאמינא לך ואף בשבת:

כל העם מוליכין את לולביהם לבית הכנסת. מע"ש מפני איסור הוצאתו בשבת דלולב דוחה שבת לענין נטילתו בלבד וה"מ בזמן שבית המקדש קיים אבל לאחר חרבן לא דמסקי' בפ' לולב וערבה דלולב לא דחה שבת אפי' לענין נטילתו דגזרי' שמא יעבירנו ד' אמות בר"ה הר"ן ז"ל. ומחק ה"ר יהוסף ז"ל מלות ולמחרת משכימין ובאין והגיה וכל אחד ואחד מכיר בוי"ו:

מפני שאמרו חכמים. מלת חכמים מחקה החכם הנ"ל. ואיתה בפ' לולב וערבה (סוכה דף מ"ד) ועיין במה שכתבתי בשם התוס' בר"פ בתרא דמס' ר"ה. ובתו"כ פרשת אמור פרק ט"ז. ונלע"ד שדבור המתחיל ברש"י ז"ל מוליכי' צ"ל קודם ד"ה שהוציא ברשות אע"פ שלא הגיהו רש"ל ז"ל:

משנה יד

רבי יוסי אומר וכו'. ירושלמי דפסחים ס"פ אלו דברים ובבבלי שם דף ע"ב וגם בירושלמי דפ' הערל דף ט':

מפני שהוציאו ברשות. ברשות מצוה שהיה טרוד במצוה ומחשב ועסוק וממהר לעשותה ומתוך כך טעה ושכח שהוא שבת וקסבר ר' יוסי טעה בדבר מצוה ושגג בדבר כרת פטור מקרבן רש"י ז"ל:

משנה טו

מקבלת אשה. פי' אע"ג דלאו בת חיובא היא:

ומחזרת למים בשבת. גרסי' וכן הוא בירוש' ובהרי"ף והרא"ש ז"ל וביד שם פ"ז סי' כ"ה ובטור א"ח סי' תרנ"ד. וכתוב בכל בו בסי' ע"ב מקבלת האשה לולב מיד בנה או מיד בעלה בזמן שהיו נוטלין אותו בשבת פי' וקמ"ל דאע"ג דאשה לא מחייבא ביה לא אמרינן שיהא אסור לטלטלו כעץ וכאבן שאינו ראוי לטלטל אלא מקבלת אותו ולכתחלה מחזרת אותו למים דלא חשבי' החזרה כהשקאת זרעים ואע"ג דמועיל להעמיד לחותו אבל אין מוסיפין על המים שמא תוספת המים יוסיף לחדש בו לחותו וביו"ט מוסיפין אבל אין מחליפין המים שישפוך אלו ויתן אחרים תחתיהן ובחולו של מועד מחליפים ובזמן הזה שאינו ניטל בשבת אם שגג אדם והוציאו מן המים או שכחוהו ולא נתנוהו במים אין מחזירין אותו במים כיון שאינו ראוי לא לאנשים ולא לנשים למצוה בשבת שהרי הוא כאבן לענין טלטול ע"כ וקרוב לזה פי' ג"כ הר"ן ז"ל:

קטן היודע וכו'. ירוש' לא סוף דבר לנענע אלא מוליך ומביא מעלה ומוריד כשורה ומנענע: והגיה ה"ר יהוסף ז"ל כל קטן שיש בו דעת לנענע וכו' וביד שם סי' י"ט ובטור א"ח סימן תרנ"ז ואיתה רפ"ק דערכין:

פרק ד

משנה א

והשמחה. בסוף לשון ר"ע ז"ל דכתיב וזבחת שלמים ואכלת שם ושמחת. אמר המלקט ואע"ג דהאי קרא לאו ברגלים כתיב אלא בהר גריזים ובהר עיבל מיהו ברגלים שמחה

דכתיב כתיב ושמחת בחגך ואם תאמר זימנין דאינם נאכלים כל שמנה כגון שחל י"ט ראשון דסוכות באחד בשבת ויום ח' באחד בשבת ואי אפשר לאכול כל ח' שלמים דליל מ"ש לא ישחטו דבעינן יום הקרבה ויום השביעי נמי לא דאין חגיגת שמחה דוקה שבת על כרחך מהני דנשחטו יום ששי לא אכיל דאין שלמים נאכלין לשני ימים ושני לילות נמצא דבליל מ"ש שהוא ליל ח' עצרת לא יאכל שלמים וי"ל כדאמר רב פפא פ' אלו דברים בפסח על קושיא משמחו בכסות נקייה וביין ישן הכא נמי נימא הכי תוס' ז"ל. וז"ל בפ' מי שהיה טמא (פסחים דף צ"ה ע"ב) וא"ת דתנן ההלל והשמחה טעונין כל שמנה א"כ על כרחך יצטרך לינה כל ז' משום שלמי שמחה דדוקא בשבת אמרי' באלו דברים משמחו בכסות וביין ישן וי"ל ישמח באותן שנשחטו אתמול או בשלמי חברו ע"כ. ועיין במ"ש לקמן סי' ח'. ועיין ג"כ בתוס' דפירקין דף מ"ז דבור המתחיל לינה וגם בתוס' פ"ק דר"ה דף ה' דבור המתחיל מה חג:

וניסוך המים. בתמידי החג שחרית ולא ערבית וכמו שכתבתי ביומא פ' שני. ובתעניות פ"ק דף ג' מוקמי' למתני' דקתני דניסוך המים ז' אכי' כר' יהושע דאמר אין מזכירין אלא בי"ט האחרון דע"כ לא קאמר ר' יהושע אלא לענין הזכרה משום דגשמים סימן קללה בחג אבל ניסוך הוי כל ז' דגמרא גמיר לה אבל כר' יהודה בן בתירא וכר' עקיבא דהתם לא מיתוקמא:

משנה ב

לולב שבעה כיצד. מ"מ בתלמודו של הרב בצלאל אשכנזי ז"ל לולב ששה ושבעה כיצד וכו' וגם בסיפא ערבה ששה ושבעה כיצד וכו':

לולב ז' כיצד וכו' לשון ר"ע ז"ל עד דכתיב ולקחתם לכם ביום הראשון. אמר המלקט ביום משמע כל דהו יום וקרא יתירא הוא דמצי למיכתב בראשון אלא לשבת:

ושאר כל הימים אם חל וכו' לשון ר"ע ז"ל עד משום דלא בקיאינן בקבועא. אמר המלקט ובגמ' פריך אינהו בני ארץ ישראל דידעי בקבועא דירחא ועדיין מקדשין על פי הראיה לידחו להו אף בזמן הזה ומשני אה"נ דתני חדא י"ט ראשון של חג שחל להיות בשבת כל העם מוליכין את לולביהם להר הבית וכו' כדבסמוך ותני אידך בפירקין דלעיל לבית הכנסת אלא ש"מ כאן בזמן שבית המקדש קיים כאן בזמן שאין בית המקדש קיים ש"מ ובמסקנא אמרינן כיון דלדידן לא דחי לדידהו נמי לא דחי לא ערבה בשביעי אם חל להיות בשבת ולא לולב בראשון אם חל בשבת שלא לעשות ישראל אגודות אגודות ונראה כשתי תורות ואידי ואידי בזמן שבית המקדש קיים ולא קשיא כאן במקדש כאן בגבולין פי' רש"י ז"ל בגבולים מוליכין לבית הכנסת וכולהו בזמן הבית דהוו כולהו בארץ סמוכין

לב"ד ויודעין אימתי הוקבע החדש אבל עתה משחרב בית המקדש אין לולב דוחה שבת אפי' לבני ארץ ישראל והיינו נמי טעמא דערבה דכיון דלדידן לא דחי לדידהו נמי לא דחו כדכתיבנא:

ושאר כל הימים ששה. ק"ק בין הכא בין בסיפא דה"ל למיתני ובשאר בבי"ת דהא קאי אי"ט שחל דברישא. ובגמ' ס"ל לר' אליעזר לולב וכל מכשיריו דוחין את השבת ואפי לחותכו מן המחובר ולאוגדו ובגמ' מפ' טעמיה. וכבר רמוז זה ג"כ בר"פ ר"א דמילה ע"ש:

משנה ג

יום השביעי של ערבה וכו'. גרסי' בגמ' א"ל אביי לרבא מ"ש לולב דעבדינן ז' זכר למקדש ומ"ש ערבה דלא עבדינן ז' זכר למקדש אבל יום אחד מיהא עבדינן ומסיק אלא אמר רב זביד משמיה דרבא לולב דאית ליה עיקר יום אחד מן התורה בגבולין עבדינן ליה ז' זכר למקדש ערבה דלית לה עיקר מן התורה בגבולין לא עבדינן ז' זכר למקדש. גמ' תנא לולב דוחה את השבת בתחלתו וערבה בסופו פעם אחת חל שביעי של ערבה להיות בשבת והביאו מורביות של ערבה מע"ש והניחום בעזרה והכירו בהם בייתוסים ונטלום וכבשום פי' וטמנום תחת אבנים שהן אסורים בטלטול ולמחר הכירו בהן עמי הארץ ושמטום מתחת האבנים וטלטלום והביאום הכהנים וזקפום בצדי המזבח לפי שאין בייתוסים מודים שחבוט ערבה דוחה את השבת וכתבו תוס' ז"ל כאן לא היו מתנין כל מי שיגיע בערבה של חברו הרי היא לו במתנה כדתנן גבי לולב למ"ד בפירקין דלעיל ערבה הלכה למשה מסיני לא גמרי' משלכם ולאבא שאול נמי דדריש מדכתיב ערבי א' ללולב ואחת למקדש אלמא בעי משלכם גבי מקדש כמו לולב מ"מ גבי לולב שכל אחד מביא לולבו להר הבית והחזנים מקבלין מידם היו צריכין להתנות אבל ערבה שלוחי ב"ד מייתי לה ואין אחד מהם זוכה בה עד למחרת בשבת ועוד דכהנים מקיפין את המזבח ולא היו כ"כ מרובים ועוד דזריזין הן הכהנים ע"כ וביד דהלכות לולב פרק ז' סי' כ"א:

משנה ד

מצות לולב כיצד. פי' רש"י ז"ל מצות לולב בי"ט הראשון שחל להיות בשבת כיצד. משמע שאינו גירסא במשנה וכן ה"ר יהוסף ז"ל מחקו:

כל העם מוליכין את לולביהם להר הבית. בפירקין דף מ"ד ועיין במ"ש ספ"ה דפסחים:

על גב האיצטבא. גמ' תני תנא קמיה דרב נחמן (הגהה בע"ד אני מסתפק קצת אם היה צריך להיות רב יהודה) סודרן על גג האיצטבא א"ל וכי לייבשן הוא צריך והרי היבש פסול אלא אימא על גב האיצטבא: אמר רחבה א"ר יהודה הר הבית סטיו כפול היה סטיו לפנים מסטיו ותניא נמי הכי ופי' רש"י ז"ל והאיצטבא סביב סביב מוקפת ובתוך

אותו היקף עוד אחר וכתבו תוס' ז"ל וכי לייבשן הוא צריך תימה שאותו תנא נתחלפה שיטתו דהכא דה"ל למיתני על גב הוה תני על גג ובפ"ק דפסחים גבי שתי חלות של תודה דה"ל למיתני' על גג הוה תני על גב וי"ל דאותו התנא היה שונה שניהם בשוה או שניהם על גג או שניהם על גב וכשהגיע לו רב יהודה בראשון אמר לו שטעה והיה סבור שכן יש להיות גם באחר ע"כ:

כל מי שהגיע לולבי וכו'. ברוקח סי' רפ"א וטוב הוא ללמד ולומר לכל בני אדם לכל מי שיגיע מצות שלי בידו הרי הן לו במתנה כמו גבי לולב:

משנה ה

מצות ערבה וכו'. ביד בהלכות לולב פ"ז סי' כ"א כ"ב וכ"ג וז"ל כיצד היתה מצותה בכל יום ויום מז' הימים היו מביאין מורביות של ערבה וזוקפין אותן על צדדי המזבח וראשיהם כפופים ע"ג המזבח ובעת שהיו מביאין אותה וסודרין אותה תוקעין ומריעין ותוקעין חל יום שבת להיות בתוך החג אין זוקפין ערבה אא"כ חל יום ז' להיות בשבת זוקפין אותה בשבת כדי לפרסמה שהיא מצוה כיצד היו עושין מביאין אותה מע"ש למקדש ומניחין אותה בגיגיות של זהב כדי שלא יכמושו ולמחר זוקפין אותה ע"ג המזבח ובאין העם ולוקחין ממנה ונוטלין אותה כדרך שעושין בכל יום וערבה זו הואיל והלכה למשה מסיני היא ואינה בפירוש בתורה אין נוטלין אותה זכר למקדש בזמן הזה כל ז' ימי החג אלא ביום השביעי בלבד הוא שנוטלין אותה בזמן הזה ע"כ בקיצור לשון:

וראשיהן כפופין ע"ג המזבח. גמ' תנא אריכות וגבוהות אחת עברה אמה כדי שיהו גוחות פי' מוטות על המזבח אמה דעל היסוד מנח להו תן שמנה אמות לגובהו של מזבח מן היסוד ולמעלה והטייתן מפני כניסת הסובב ממעטת קצת מגובהן שצריך למשוך רגליהם לשפת כניסת היסוד נמצאו גבוהות יותר משתי אמות ומהן אמה גחייה ולמטה מן הגחייה יותר מאמה שלא יהו נגררות ע"ג המזבח ובגמ' מפיק לה ר' אבהו מקרא דכתיב אסרו חג בעבותים:

ואומרים אנא ה' הושיעה נא אנא ה' הושיעה נא. כך מצאתי מוגה בספר ה"ר יהוסף ז"ל ירוש' ר' אבהו בשם ר' יוחנן כיני מתניתא ר' יהודה אומר אני והו הושיעה נא אני והו הושיעה נא פי' דגרסי' במתני' תרי זמני אני והו הושיעה נא ועיין בספר יפה מראה:

אני והו. בגימטריא אנא ה' ועוד הם שני שמות שבשם של ע"ב עכ"ל ר"ע ז"ל. אמר המלקט הוא פי' רש"י ז"ל ואולי שעל רש"י ז"ל כיון הרמב"ם ז"ל באמרו כך אמרו המפרשים לתלמוד ופירש אחר שכתב ר"ע ז"ל הוא פי' קצת מן הגאונים ז"ל. והרמב"ם

ז"ל פי' פי' אחר ע"ש. ועיין באבודרהם ז"ל שכתב דרש"י ז"ל גריס והו בלי אלף והרמב"ם ז"ל גריס והוא באלף:

בכל יום וכו'. בפירקין דף מ"ג שקלינן וטרינן אי הואי האי היקף בלולב אי בערבה וכתב הר"ן ז"ל דלפי מנהגנו עכשיו שמקיפין את התיבה בכל יום פעם אחת ובז' שבעה פעמים משמע דסברינן שאותו היקף הוא בלולב דאי בערבה כיון שאין אנו עושים בערבה זכר למקדש אלא יום ז' בלבד לא היה לנו להקיף אלא בז' אבל אי הוה בלולב מתוך שהוטל עלינו חובה לעשות לולב זכר למקדש ז' הנהיגונו להקיף בו זכר למקדש וכן כתב רש"י ז"ל בתשובה ואף הרמב"ם ז"ל כתב כן בפ"ז מהלכות שופר סוכה ולולב ולפי זה אף בשביעי של ערבה ראוי להקיף בלולב ולא בערבה עכ"ל ז"ל ומוכח עוד מדברי הר"ן ז"ל שמצות ערבה לכהנים היתה בנטילה ובהקפה ומצות שאר העם בנטילה בלחוד שהיו נוטלין אותה במקום שהיה אפשר להם ליכנס שם ולא הוזכרו כהנים בברייתא אלא לענין הקפה בלבד ע"כ ועיין עוד שם ובטור א"ח סי' תר"ס:

ובשעת פטירתן מה הן אומרים וכו'. עד סוף המשנה י"מ שאין זה מנוסח המשנה אלא סתמא דתלמודא קאמר ליה והוא מן התוספתא וכן משמע מפי' רש"י ז"ל שכתב בשעת פטירתן אמתני' קאי ע"כ ופשיטא דאמתני' קאי אם הוא פסקא מן המשנה אלא ודאי ה"ק האי בשעת פטירתן דקאמר תלמודא סתמא ולא ידעינן פטירתן דמי אמתני' קאי. וכן משמע ג"כ מעין יעקב שהוא לשון תלמוד ולזה עוררני הרב רבינו שלמה לוריא ז"ל. וז"ל ה"ר יהוסף ז"ל בכל הספרים של המשניות ל"ג זה ובגמרות גרסי' אותו במשנה ע"כ וגם הגיה ר' אליעזר בן יעקב אומר ליה ולך מזבח וכו' ובגמ' פריך עלה והא קא משתף שם שמים ודבר אחר ותניא כל המשתף שם שמים ודבר אחר נעקר מן העולם שנאמר בלתי לה' לבדו ומשני הכי קאמרינן ליה אנו מודים שהוא אלהינו ולך אנו משבחין שאתה חביב לפניו לכפר עלינו:

ר' אליעזר אומר ליה. ולך מזבח. ליה. ולך מזבח. ולפי מה שכתבתי שפירש בו התלמוד נלע"ד שגם השונה צריך להפסיק קצת בלשון גרסת המשנה: ופשוטים הם כל דברי הרב בעל תוספת יום טוב שהגרסא הנכונה ונכוחה אמתית וישרה היא לְיָה וכדמפורש שפיר ג"כ מסוגיית התלמוד שכתבתי וגם אני הדיוט נהייתי ותמהתי על מי שראיתי גורס כדברי בעל כף נחת גם קודם שיצא ספר כף נחת אכן בשמעם האמת ברגלים לדבר היו מודים עליו וששין ושמחין בו וכל מי שאינו גורס כן הכא ולקמן בפ' החליל סוף סימן ד' ודאי שאינו אלא תועה מדרך השכל:

משנה ו

ומניחין אותן בגיגיות כו'. ביד שם סי' כ"ב וכתבתי קצור לשונו לעיל בסימן ה':
ר' יוחנן בן ברוקא אומר חריות של דקל היו מביאין וכו'. וטעמא דרבי יוחנן בן ברוקא דדריש כפות תמרים שתים הן אחד ללולב ואחד למזבח ורבנן סברי כפת כתיב וכתבו תוס' ז"ל לא יתכן כלל לפרש דר' יוחנן בן ברוקא לא פליג אלא בז' אלא אכולהו נמי פליג דסבר חריות של דקל היו מביאין כל ז' ולא ערבה כי היכי דאבא שאול דדריש ערבי אחד למקדש דהיינו כל ז' וכן רבנן דנפקא להו מהלכה דהיינו כל ז' ור' יוחנן בן ברוקא דדריש ליה ערבי כשאר תנאי דלולב הגזול והלכה לית ליה והא דקתני מתני' ואותו היום לאו דוקא יום אחד ומיהו לר' לוי דמפרש טעמא דריב"ב כתמר ולאו מקרא אלא מסברא שהוא סימן יפה לקילוסן של ישראל שאין להם אלא לב אחד לאביהם שבשמים כתמר שאין לו אלא לב אחד אי אפשר דלא הוי אלא יום א' ובין שהיה יום אחד בין יהיה כל ז' לא היתה ערבה בטלה ותרוייהו הוו מורביות של ערבה וחריות של דקל ע"כ:
וחובטין אותם בקרקע בצדי המזבח. י"ג כן והיא גרסת הגמ' וגם גירסת ה"ר לויירו ז"ל אכן בירוש' על גבי ובמקום אחר מצאתי מוגה היו מלקטין וחובטין על גב המזבח ואותו היום וכו' וה"ר יהוסף ז"ל כתב עוד נוסחא אחרת שלישית לוקחין וכתב וכן נ"ל עיקר ע"כ:

משנה ז

ואוכלין. הגדולים אתרוגיהם של תינוקות ואין בדבר משום גזל שכך נהגו משום שמחה עכ"ל ר"ע ז"ל. אמר המלקט כן פי' בקונטרס וכתבו תוס' ז"ל ויש ללמד מכאן לאותם בחורים שרוכבים בסוסים לקראת חתן ונלחמין זה עם זה וקורע בגדו של חברו או מקלקל לו סוסו שהן פטורים שכך נהגו מחמת שמחת חתן ע"כ. ובגמ' איכא פלוגתא אי אתרוג מותר בז' אי אסור ולמאן דאסיר תינוקות נקט במתני' בדוקא שהיו שומטין הגדולים מידיהם של תינוקות שלא הוקצו אתרוגיהם למצוה גמורה אבל של גדולים שהוקצו למצוה גמורה אסורין כל היום ולמאן דשרי האי דקתני תינוקות אורחא דמילתא קתני שאין דרך לשמוט מיד הגדולים את אתרוגיהם וכתבו תוס' ז"ל ויש לפרש דמתני' לא איירי כלל שיחטפו הגדולים מידן של תינוקות אלא כלומר לאלתר התינוקות שומטין לולבין עצמן מתוך הערבה לפי שהלולב ארוך ושוחקין בו ואתרוגיהם היו אוכלין ע"כ. ורש"י ז"ל כתב וי"מ מיד תינוקות כלומר מיד אחר סיום מצות לולב התינוקות שומטין את לולביהם כלומר מניחין אותן כמו שומטו ומניחו בקרן זוית והולכין ואוכלין אתרוגיהם ואין נראה דאמרו בבראשית רבה מעשה בחסיד אחד שנתן דינר לעני

והקניטתו אשתו וברח ולא היה לו במה להתפרנס בשביעי של ערבה הלך ושמט אתרוגין מיד התינוקות כדתנן מיד התינוקות היו שומטין וכו' אלמא דגדולים שמטו להו מיד התינוקות והיה אותו חסיד עובר בספינה דרך כרך אחד והוצרכו לבית המלך לאתרוגין דמצוה לרפואה ומכרם ביוקר גדול וחזר לביתו ע"כ. ומכל מקום קשה לע"ד על פי' רש"י ז"ל דה"ל למיתני מיד שומטין את לולבי התינוקות ואוכלין את אתרוגיהם דבהאי לישנא לא משתמע אלא כפירושו דוקא אע"פ שמלת מיד הוי לשון תכף ומיד. וגם הרא"ש ז"ל הסכים לפי' התוס' ז"ל וז"ל ונ"ל דמתני' לא איירי כלל שחטפו הגדולים מיד הקטנים אלא ה"פ מיד שנגמרה מצות הלולב והערבה התינוקות שומטין לולביהן של עצמן מתוך הערבה שהלולב ארוך ושוחקין בהם התינוקות וגם עושים מן ההוצים טבעות וחפצים לשחוק בהן ואתרוגיהן היו אוכלין והשתא ניחא הא דפריך בגמ' למ"ד אתרוג בז' מותר דהכא משמע תינוקות אין גדולים לא ורש"י ז"ל דחק לפרש דהכי פריך דתינוקות דוקא שלא הוקצה למצוה גמורה אבל של גדולים שהוקצה למצוה גמורה לא וקשה לי דא"כ הל"ל דתינוקות אין דגדולים לא ועוד לולביהם גדולים למה להו ע"כ:

משנה ח

ההלל והשמחה כו'. בפסחים פ' אלו דברים (פסחים דף ע"א) ותוס' פ"ק דיומא דף ג' ובירושלמי פ"ק דר"ה ופ"ק דחגיגה:

מלמד שאדם חייב בהלל ובשמחה ובכבוד. בירוש' ובהרי"ף ובהרא"ש בכבוד בלא וי"ו. וה"ר יהוסף ז"ל מחקו מלות בהלל ובשמחה וילפי' לה בברייתא בגמ' מוהיית אך שמח לרבות לילי יום טוב האחרון וכיון (הגהה אמנם עיין שם פ' אלו דברים ותמצא בפי' רש"י ז"ל המוגה שהוא סובר דוקא לילה אבל יום שמיני לא כדמוכח שם מדברי תוס' ז"ל אבל הם הכריחו דלילי י"ט האחרון לאו דוקא דה"ה ליומו ועיין במ"ש בריש פירקין) דאיתרבי לילי י"ט האחרון שהוא טפל ק"ו היום שהוא עיקר ואשמעי' שהשלמים הנזבחים בחג הסוכות ישמחו בליל שמיני שאינו יכול להקריב בלילה ושאר לילות לא צריכי רבוייא דימים אפי' לילות במשמע ומלת אך למעוטי לילי י"ט הראשון של חג ומרבה אני לילי י"ט האחרון שיש שמחה לפניו ומוציא אני לילי יום טוב הראשון שאין שמחה לפניו. וק"ק לע"ד מאי מלמד דתני הכא ואפי' נימא דמלת מלמד קאי אקרא קשה ואפשר דמשום דהלמוד קאי אליל י"ט האחרון כדכתיבנא והוא רבותא דהא גם כל שאר לילות של חג איצטריך לן משמעותא דקרא מש"ה תנא מלמד ולפי פי' רש"י ז"ל שכתבתי בהגהה ניחא שפיר טפי:

סוכה שבעה כיצד וכו'. ירושלמי פ' כיצד מברכין:

גמר מלאכול. ביד בהלכות סוכה פ' ששי סי' י"א ובטור א"ח סי' תרס"ו:
לא יתיר אגד שלה וכו'. עד סוף לשון ר"ע ז"ל. אמר המלקט ואם אין לו מקום להוריג כליו פוחת בה ד' טפחים ופוסלה ובבבל ששמיני שלהם ספק שביעי מדליק בה את הנר ולא יפחתנה ויפסלנה לפי שצריך לישב בה למחר וזהו כשהוא סוכה קטנה שכל ז' ימי החג אינו מדליק הנר בתוך הסוכה דאיכא למיחש שמא תשרף סוכתו השתא מכניס הנר דלוק בתוכה שבזה ניכר הדבר שכבר אין לו צורך בה ולא עבר על בל תוסיף דאם גדולה היא שכל ז' ימי החג היה הנר דולק בתוכה אין לו תקנה אלא דמעייל בה מאני מיכלא כגון קדרות וקערות שבזה ניכר דלא עבר על בל תוסיף שהרי אסור להניח מאני מיכלא כל ז' ימי החג אפי' בסוכה גדולה. וכתב הר"ן ז"ל נ"ל דהיינו טעמא דלא יתיר את סוכתו דכיון דאמר רחמנא בסוכות תשבו ז' ימים צריך שתהא לו סוכה כל ז' ואפ"ה מפני כבוד יום טוב האחרון קתני סיפא דרשאי להורידן מן המנחה ולמעלה ע"כ:
של חג. י"ס דל"ג ליה:

משנה ט

ניסוך המים וכו'. עוד סוף הפרק ביד פ' עשירי דהלכות תמידין ומוספין סי' ו' ז' ח' ט' י'. וי"ס דלא גרסי' הכא מלת שבעה והכי נמי מסתברא דהא לא אתא לפרושי אם הם ז' רק כיצד הוא יהיה ז' או פחות או יותר לא נחית תנא לפרושי האי השתא שהרי אין צריך בו פירוש:
צלוחית של זהב. תוס' פ' השוחט והמעלה (זבחים דף ק"י:)
מן השלוח. לפי' תוס' ז"ל מייתי לה בגמ' מדכתיב ממעייני הישועה:
ותקעו והריעו ותקעו. ג"כ מדכתיב ברישיה דקרא ושאבתם מים בששון:
הגיעו לשער המים. בחזרתם לאחר ששאבו המים וכדפי' רש"י ז"ל לקמן פ' החליל סוף סי' ה' גבי ושלש למלוי המים והביאו שם ר"ע ז"ל:
עלה בכבש. שהיה בדרומו של מזבח ופנה לשמאלו שנסכים נעשין בקרן מערבית דרומית עכ"ל ר"ע ז"ל. אמר המלקט כדתנן בפ' ששי דזבחים כל העולין למזבח עולין דרך ימין ומקיפין ויורדין דרך שמאל חוץ מן העולה לשלשה דברים אלו שהיו עולין וחוזרין לעקב ואלו הן ניסוך המים והיין ועולת העוף כשהיא רבה במזרח והתם איתה למתני' בדף ס"ד ופי' שם רש"י ז"ל ופנה לשמאלו ולא קתני ופנה לסובב דדוקא כשעולת העוף נעשית במזרח עומד בסובב לפי שיש לו כבש קטן במזרח לפנות הימנו לסובב כדאיתא לעיל מינה בההוא פירקא (בדף ס"ב) אבל לצד מערב אין לו כבש לפנות לסובב לנסכים ולעבודות הנעשין בקרן מערבית דרומית ע"כ בשנוי לשון קצת. ותוס' ז"ל בכתיבת יד גם

הרב רבינו פרץ בגליון כתיבת יד חלקו עליו דלעולם היה סובב גם לקרן מערבית דרומית וכדתנן בפ' איזהו מקומן עלה בכבש ופנה לסובב ובא לו לקרן דרמית וכו' מערבית דרומית ושירי הדם היה שופך על יסוד דרומי פי' יסוד דרומי מערבי ואם אין שם כבש כיצד ירד מן הסובב ליסוד דרומי מערבי ולחזור על עקבו אי אפשר כדקאמר במתני' אלא ודאי ש"מ כשבא בסוף לקרן מערבית דרומית היה יורד מן הסובב בכבש קטן לכבש גדול ומן הגדול יורד ליסוד לשפוך שיירי הדם שהיה שופך על יסוד דרומית מערבית ומאותה דסוכה לא קשה מידי די"ל דשאני ניסוך דלא אפשר ליה לעשות בעמדו על הסובב דמן הסובב עד ראש הקרן ששם היו השיתין היה גבוה ד' אמות הלכך היה צריך לעשות הניסוך בראש המזבח אבל ודאי היה שם כבש לשאר עבודות שהיה צריך לעשות שם מעל הסובב אבל זה קשה אם היה בצד מערב שני כבשים חד לסובב וחד ליסוד ובמזרח היה אחד לסובב שהיה פונה שם להקיף הרי שלש כבשים ולעיל לא חשיב אלא שני כבשים וי"ל דלא חשיב לעיל אלא כבשים לשתי רוחות אבל לעולם לכל רוח היו כבשים הצריכין לו עכ"ל ז"ל:

אלא שהיו מושחרין מפני היין. י"ס פניהן מפני היין ובתוספתא ובירוש' ליתיה. וגם ה"ר יהוסף ז"ל מחקו. ובגמ' בשלמא דיין משחיר דמיא אמאי משחיר כיון דאמר מר עירה של מים לתוך של יין או של יין לתוך של מים יצא של מים אתי לאשחורי לפי שפעמים שמחליפן:

כמין שני חוטמין דקין. חוטם א' וכו' עד סוף לשון ר"ע ז"ל. אמר המלקט כך פי' רש"י ז"ל וכתבו עליו תוס' ז"ל וזו תימה מנין לו כל אותו הענין שמחוטם של הספלים מקלח על גג המזבח ומשם לנקב המזבח ומשם לשיתין דילמא דמנקב הספלים יורדין לשיתין כמין שני נקבי חוטם ולא שהיה בולט כמין חוטם כי ההיא דתנן במסכת מדות גבי דמים ובקרן מערבית דרומית היו שני נקבים כמין שני חוטמין דקים שהדמים הניתנין על יסוד מערבי ועל יסוד דרומי יורדין בהן ומתערבין באמה ושמא כמין בליטת חוטם היה עשוי על הנקב שלא יפול עליו דבר לסותמו ע"כ:

אחד מעובה ואחד מידק. אחד מהנקבים עבה וכו' לשון ר"ע ז"ל. אמר המלקט כתבו תוס' ז"ל על פי' זה משמע שרוצה לומר שהיה הנקב רחב וגדול זה מזה ולשון מעובה משמע ששולי הספל היו עבים ומתוך כך אין המשקה ממהר לבוא ע"כ:

כְּלִין בבת אחת. בנקודת קמ"ץ תחת הכ"ף של מלת כלין:

במה שפי' ר"ע ז"ל מפני שהיין עבה יותר וכו' אמר המלקט ומתני' רבנן היא דאמרי דכי הדדי נינהו של מים ושל יין כל אחד שלשה לוגין והכי נמי מסתברא דאי ר' יהודה

ומעובה היינו של יין שהוא שלשה לוגין ודק היינו של מים שהוא לוג ליתא דרחב וקצר אית ליה דתניא ר' יהודה אומר שתי קסוואות היו שם אחד של מים וא' של יין של יין פיה רחב של מים פיה קצר ורחב משמע יתר על קצר טפי מיתורא דמעובה על הדק ש"מ:

מערבי של מים וכו'. כתב רש"י ז"ל ה"ג מערבו של מים ומזרחו של יין הספלים נתונים אצל הקרן זה לפני זה סמוכים זה לזה אחד לצד מערב ואחד לפנים הימנו דהיינו למזרח ע"כ והעתיקו ה"ר עובדיה ז"ל ונראה שר"ל דאית דלא גרס האי בבא במתני' או דאית דמהפכי למיתני מערבי של יין ומזרחי של מים א"נ דקשה ליה לרש"י ז"ל דהתנן בפ' ששי דזבחים דבקרן מערבית דרומית היו השיתין וא"כ היכי תני הכא מזרחי של יין דהא אינו רק במערבית דרומי' להכי פי' דה"ג ואעפ"כ לא קשי מידי דאפי' במקום קטון כטפח ובפחות נמי שייך לומר מערבי ומזרחי כך נלע"ד ויש מי שפי' שרש"י ז"ל כיון לומר דגרסי' מערבו ומזרחו בויו ולא נהירא אע"פ שרש"ל ז"ל לא הגיהו מ"מ ר"ע ז"ל העתיקו ביוד. אחר זמן מצאתי שכתב הר"מ דילונזאנו ז"ל וז"ל מערבו של מים מזרחו של יין אם כן המזרחי של יין בשלשה נכ"י וירו' ותוספתא ור' עובדי' מערבי של מים ובבבלי כדכתיבנא מערבו של מים מזרחו של יין וכתב רש"י ז"ל דה"ג וכ"מ ברש"י כ"י וז"ל פי' אחר כ"י מערבו של מים זהו מזרחו של יין ע"כ:

ר' יהודה אומר בלוג היה מנסך. בפירקין דף מ"ז ובפ"ק דתענית דף ג'. בפי' ר"ע ז"ל צריך להגיה בתרתי פליג אשלשה לוגין פליג וכו':

ולמנסך וכו'. פ' שני דיומא דף כ"ו והתם דייק רב אשי ממתני' יתירה דקתני באתרוגיהם דה"ל למיתני ורגמוהו כל העם ותו לא אלא מילתא אגב אורחיה קמ"ל דאין מנסכין מים בחג אלא בתמיד של שחר שהיא שעת נטילת לולב ודייקי' להא נמי ממתני' דפ' שני דיומא סי' ה' כדכתבינן התם:

שפעם אחת ניסך על רגליו ורגמוהו וכו'. כך הגיה ה"ר יהוסף ז"ל:

ורגמוהו כל העם באתרוגיהם. מסיים בברייתא דמייתי בגמ' ואותו היום נפגמה קרן המזבח והביאו בול של מלח וסתמוהו לא מפני שהוכשר לעבודה אלא מפני שלא יראה מזבח פגום:

משנה י

חבית של זהב. בפ' ולד חטאת דמעילה קרי ליה כד כמו שכתבתי שם סי' ז' בשם תוס' ז"ל:

שאינה מקודשת. שלא נתחנכה לעבודת מזבח דאי הוה מייתי במקודשת איפסילו להו בלינה שכלי שרת מקדשין עכ"ל ר"ע ז"ל. אמר המלקט רבינו עובדיה ז"ל לא פירש

טעמיה דתנא דידן אי מקדש שלא מדעת או אי בעינן שיעורא דיש שיעור למים פי' דיותר משלשה לוגין אינם ראויין לנסך ובגמ' פליגי אמוראי אליביה וזעירי ס"ל דס"ל לתנא דידן דאין שיעור למים שאפי' יותר משלשה לוגין ראויין לנסך וס"ל נמי דכלי שרת מקדשין שלא מדעת דכתיב כל הנוגע בהם יקדש ואפי' אינה רוצה שיתקדשו עד מחר הכלי מקדשן מיד שלא מדעת ואיכא למ"ד אפי' תימא יש שיעור וכלי שרת אין מקדשין אלא מדעת אפ"ה נפיק מיניה חורבא גזרה שמא יאמרו לקדוש ידים ורגלים לכ"ג מלאום וקדשום בכלי וכי חזו דמנסכי להו נפיק מיניה חורבא דאמרי אין לינה מועלת בנסכים פי' אין נפסלים בלינה:

שהיין והמים המגולים פוסלין לגבי מזבח. דחיישינן שמא שתה מהן נחש והארס מעורב במים ונמצא שאינו מנסך מים כשיעור שהרי הארס משלים לשיעורן ובגמ' פריך ואמאי המים המגולים פסולים ונעבירינהו במסננת לימא מתני' דלא כר' נחמיה דאמר אין במסננת משום גלוי מפני שארס נחש דומה לספוג צף ועומד במקומו ות"ק פליג עליה בברייתא וס"ל דמסננת יש בה משום גלוי ומשני אפי' תימא ר' נחמיה אימור דאמר ר' נחמיה להדיוט אבל לגבוה מי אמר וכי לית ליה לר' נחמיה הקריבהו נא לפחתך הירצך או הישא פניך וגומר: שהמים והיין מגולין פסולין לגבי מזבח כך הגיה ה"ר יהוסף ז"ל:

פרק ה

משנה א

בית השואבה ובירוש' שואבה שמשם שואבין רוח הקדש שהשכינה שורה מתוך שמחה דכתיב והיה כנגן המנגן וכו' ומייתי עובדא דיונה בן אמתי שהיה מעולי רגלים ובשמחת בית השואבה שרתה עליו שכינה תוס'. וכתב הר"מ דילונזאנו ז"ל נראה דבית תנן והשואבה הויא כנסת ישראל דאי בית תנן הל"ל השואב כי בית לשון זכר לעולם ע"כ. ובגמ' אתמר רב יהודה ורב עינא חד תני שואבה וחד תני חשובה מאן דתני שואבה לא משתבש דכתיב ושאבתם מים בששון ומאן דתני חשובה לא משתבש דאמר רב נחמן מצוה חשובה היא ובאה משאת ימי בראשית שנבראו השיתין והיינו דלא כר' אלעזר ב"ר צדוק דאית ליה בברייתא בגמ' בסוף פירקין דלעיל דלא נבראו משאת ימי בראשית וכתבתיו פ' ולד חטאת דמעילה סי' ג': ובגמ' ת"ר החליל דוחה את השבת דברי יוסי ב"ר יהודה וחכמים אומרים אף י"ט אינו דוחה ומוקי לפלוגתייהו ר' ירמיה ב"ר אבא בשיר של שואבה דרבי יוסי ב"ר יהודה סבר שמחה יתירה נמי דוחה את השבת ורבנן סברי שמחה יתירה אינה דוחה את השבת אבל בשיר של קרבן ד"ה עבודה היא ודוחה את

השבת ורב יוסף אמר מחלוקת בשיר של קרבן דר' יוסי סבר עיקר שירה בכלי ועבודה היא ודוחה את השבת ורבנן סברי עיקר שירה בפה ולאו עבודה היא ואינה דוחה את השבת אבל שיר של שואבה ד"ה שמחה היא ואינה דוחה את השבת ולרב יוסף קיימא במסקנא דמתני' דלא כר' יוסי ב"ר יהודה דהכי מותבינן ליה לרב יוסף מדתניא שיר של שואבה דוחה את השבת דברי ר' יוסי ב"ר יהודה וחכמים אומרים אף יום טוב אינה דוחה והויא תיובתיה דרב יוסף בתרתי בשל שואבה הויא תיובתיה מדר' יוסי ובשל קרבן הויא תיובתיה מדרבנן דהא ליכא למימר דמאי דנקט פלוגתייהו בשל שואבה להודיעך כחו דר' יוסי ב"ר יהודה דאפי' דשואבה נמי דחי ולעולם רבנן אפי' בשל קרבן פליגי דהא קתני מתני' זהו חליל של בית השואבה שאינו דוחה זהו שאינו דוחה אבל דקרבן דוחה מני אילימא ר' יוסי ב"ר יהודה האמר שיר של שואבה נמי דוחה אלא לאו רבנן היא דשמעי' להו בדשואבה דלא דחי וקתני זהו למעוטי דקרבן אלמא בשל קרבן מודו וקאי בתיובתא: ובירוש' הא של קרבן דוחה מתני' ר' יוסי ב"ר יהודה דתניא חליל של קרבן דוחה את השבת דברי ר' יוסי ב"ר יהודה (הגהה גם ר"ש בן אלעזר ס"ל דעיקר שירה בכלי בפרק בתרא דתעניות דף כ"ז ע"א אכן שמואל ס"ל התם כרבנן דעיקר שירה בפה:) וחכמים אומרים אינו דוחה לא את השבת ולא את י"ט:

משנה ב

אמרו כל מי מלות אמרו כל ליתנהו בנוסחת המשנה שבגמרא: וי"ס דל"ג מלת כל בלבד:

במוצאי י"ט הראשון של חג ירדו לעזרת הנשים ביד בהלכות לולב סימן י"ב:

ומתקנין שם תקון גדול ר"ל גדול התועלת והוא כי העם היו מתקנים מקום לאנשים ומקום לנשים ומקום הנשים למעלה ממקום האנשים כדי שלא יסתכלו האנשים בנשים הרמב"ם ז"ל:

ומנורות של זהב היו שם וארבעה ספלים של זהב בראשיהם וד' סולמות לכל מנורה ומנורה וד' ילדים מפרחי כהונה ובידיהן כדי שמן של מאה ועשרים לוג שהן מטילין לכל ספל וספל כך צ"ל ופי' שהן מטילין הד' כהנים הנזכרים שכל אחד עלה בסולמו: תנא משובחים היו יותר מבנה של מרתא בת ביתוס הכהן שהיה נוטל ב' ירכות של שור הגדול שלקוח באלף זוז ומהלך בכבש עקב בצד גודל אע"פ שדרך נושאי משוי לרוץ אלא שלא הניחוהו אחיו לעשות כן משום ברוב עם הדרת מלך ותנן בפ' שני דיומא פר קרב בכ"ד ובגמ' פריך מאי משובחי' יותר אילימא משום יוקרא הני יקירי טפי ומשני התם כבש ומרבע ולא זקיף הכא סולמות וזקיף טובא ופי' רש"י ז"ל כבש ומרבע הכבש הי' משפע בשפוע אורך קרוב ארבע אמו' שיפוע לכל אמה גבוה ל"ב אמה אורך ל"ט

גבוה ע"כ: בבלי וירוש' ומתקנין שם תקון גדול מה תיקון היו עושין שם שהיו מעמידין האנשים בפני עצמן והנשים בפני עצמן כההיא דתנן פ' שני דמסכת מדות וחלקה היתה בראשונה והקיפוה כצוצרה שהנשים רואות מלמעלה והאנשים מלמטה כדי שלא יהיו מעורבין ופי' רש"י ז"ל והקיפוה כצוצטרא נתנו זיזין בכותליה בולטין מן הכותל סביב סביב וכל שנה מסדרין שם גזוזטראות לווחין שקורין פלאקאש כדי שיהו נשים עומדות שם בשמחת בית השואבה ורואות וזהו תקון גדול דקתני מתני' שמתקנין בכל שנה ע"כ. ופרכי' בגמ' והיכי עבדי להוסיף ולשנות כלום על בנין שלמה והכתיב הכל בכתב מיד ה' עלי השכיל ומשני אמר רב קרא אשכחו ודרשו וספדה הארץ משפחות משפחות לבד פליגי בה תרין אמוראין ר' דוסא ורבנן חד אמר זה הספדו של משיח בן יוסף שנהרג ומה אם בשעה שהם אבלים ואין יצר הרע שולט עוד כדכתיב והסירותי את לב האבן את אמר האנשים בפני עצמן והנשים בפני עצמן בשעה שעסוקין בשמחה ויצר הרע קיים לא כ"ש וחרינא אמר זה הספדו של יצר הרע שהקב"ה שוחטו והצדיקים נדמה להם כהר גבוה ובוכים ואומרים היאך יכולנו לכבוש הר גבוה כזה והרשעים נדמה להם כחוט השערה ובוכים ואומרים היאך לא יכולנו לכבוש את חוט השערה הזה:

ומנורות של זהב היו שם ירוש' בר קפרא אמר וגובהן מאה אמה והא דתני כל דתלי ק' אמין בעי בסיס תלתין ותלת (הגהה כך הלשון שם לא פחות ולא יותר). סולמא מכאן תלתין ותלת וסולמא מכאן תלתין ותלת והתנן כל העזרה לא היתה אלא ארך קפ"ז על רוחב קל"ה אשכח תני מקומן מעשה נסים היה מה ביד כולם מאה ועשרים לוג או ביד כל א' וא' מאה ועשרים לוג עכ"ל הירוש'. אבל הברייתי' דמייתי בבבלי תנא גבוהה של מנורה חמשים אמה וכמו שפי' רש"י ז"ל והעתיקו ר"ע ז"ל בסמוך:

של מאה ועשרים לוג גמ' איבעיא להו מאה ועשרים לוג כולהו או דילמא לכל חד וחד ת"ש ובידיהן כדי שמן של שלשים שלשים לוג שהם כולן מאה ועשרים לוג:

מְטִילִין בשבא:

משנה ג

מבלאי מכנסי וכו' פ' במה מדליקין (שבת דף כ"ח) ובפ' שני דיומא דף כ"ג. ובירוש' תני מבלאי מכנסי כהן גדול היו מדליקין את הנרות שבפנים ומבלאי מכנסי כהן הדיוט היו מדליקין את הנרות שבחוץ:

ומהמייניהם תימא דלא חשיב נמי כתנת שגם היא היתה של שש תוס' ז"ל. ועליהם ז"ל קשה לע"ד אמאי לא הקשו ג"כ ממצנפת ושמא דס"ל ז"ל דתנא נקט היותר מצוי להבלות ולפי זה הוקשה להם ז"ל דאי משום טעם זה ה"ל למיתני כתנת נמי שגם היא

מלתא דשכיחא להבלות שהיא סמוכה לבשר אבל אין הכי נמי דמכל ד' בגדי כהונה הבלויין היו משקיעין ומדליקין: וביד בפ"ח דהלכות כלי המקדש סי' ה' ו' וז"ל שם מכנסי כהנים הדיוטים שבלו ואבנטיהם היו עושין מהן פתילות ומדליקין בהם במקדש בשמחת בית השואבה וכתנות כהנים הדיוטים שבלו היו עושים מהם פתילות למנורת התמיד ע"כ. וכתוב שם בכ"מ ודייק רבינו לכתוב כתנות כהנים למעט אבנט דאין עושין מהן פתילות למנורת תמיד משום דאית בהו עמרא ואין להדליק בהן למנורת התמיד ומכנסיים תנן דבשמחת בית השואבה מדליקין בהם ולא נשאר לפתילות התמיד כי אם כתנות ומצנפות וצריך טעם למה השמיט רבינו מצנפת ואפשר דתנא כתנות והיה למצנפות א"נ משום דמצנפות דקות ביותר ולא חזו לפתילות לכך השמיטם עכ"ל ז"ל:

לא היתה חצר בירושלם שלא היתה מאירה וכו' ובגמ' תנא אשה היתה בוררת חטים לאור בית השואבה ופי' תוס' ז"ל דלאו דוקא בוררת אלא כלומר היתה יכולה לברור מרוב אורה דהא אע"ג דקול ומראה וריח אין בהן משום מעילה איסורא מיהא איכא:

משנה ד

החסידים וכו' ביד שם בהלכות לולב פ"ח סי' י"ג י"ד: ומשמע דוקא חסידים ואנשי מעשה ולא כל הרוצה ליטול את השם יטול ומלות לפניהם נראה דקאי אשאר כל עמא האנשים והנשים אשר היו באין לראות השמחה:

של אור בידיהן מחק ה"ר יהוסף ז"ל שלשה מלות אלו:

דברי שירות ותושבחות ומחק ה"ר יהוסף ז"ל מלת שירות רק דברי תושבחות:

ובחצוצרות אית דל"ג מלה זו הכא וכן בירוש' ליתה ובנוסחת כ"י אך היו ללוים חצוצרות ככתוב בד"ה סוף סי' י"ו: גם ה"ר יהוסף ז"ל מחקה וה"ג ובנבלים ובכל כלי שיר וכו':

עומדים בשיר היא גירסת הירושלמי:

ואומרים שירה ל"ג ליה התם: וגם ה"ר יהוסף ז"ל מחקה: וכתבו תוס' ז"ל שעליהם הלוים עומדים בשיר לשמחת בית השואבה אבל דוכן לשיר דקרבן אצל המזבח היה כך פי' בקונטרס ובמסכת מדות תנן ומייתי לה בפ"ק דיומא ר"א בן יעקב אומר מעלה היתה וגבהה אמה והדוכן נתון עליה ואותה מעלה היתה בין עזרת ישראל לעזרת כהנים ע"כ:

קרא הגבר תקעו והריעו ותקעו תימא דמשמע שמקרות הגבר הולכים לשאוב מים וא"כ היו נפסלין בלינה דע"כ ל"פ בפ' שני דזבחים אלא לענין קדוש ידים אי מקרות הגבר ועד צפרא פסלא בלינה או לא אבל מי הכיור עצמו נפסלין בעמוד השחר כדמוכח התם ואפי' סלקן מן הבאר אחר קרות הגבר והדר משקע להו וי"ל דשוהין היו בתקיעות ובתרועות ובהפיכת פניהם למערב וגם בחזרה לאחר מלוי והיה מאיר היום קודם שיגיעו

ועד שיקדשן בכלי לא הוכשרו ליפסל בלינה כדתנן במעילה פ' חטאת העוף גבי נסכים ואע"פ שהצלוחי' היתה מקודשת מכל מקום אין כלי שרת בחוץ אלא בפנים תוס' ז"ל:
הגיעו למעלה עשירית פי' רש"י ז"ל מקום מסויים בעלמא הוא לידע היכן תוקעין דחשבון התקיעות בחג גמירי להו ע"כ. ור' אליעזר בן יעקב פליג בברייתא בגמ' דלא היו תוקעין למעלה עשירית אלא ע"ג המזבח וכדפי' ר"ע ז"ל במתני' דבסמוך ומפ' בגמ' טעמיה דראב"י דכיון דתקע לפתיחת שערים למעלה עשירית למה לי דתקע הלכך ע"ג המזבח עדיף ורבנן סברי כיון דתקע למלוי המים בשער העליון ושער התחתון ושער המים לגבי המזבח למה לי כיון דהני תקיעות הנוספות בחג משום ושאבתם מים הוא למעלה עשירית עדיף דמוכחא מילתא טפי שהן משום מלוי המים: ובגמ' בעי ר' ירמיה למעלה עשירית דנחית חמשא וקאי אעשרה ומנינן מלמטה למעלה או דילמא דנחית עשרה וקאי אחמשא שעדיין יש חמש מעלות לירד עד עזרת הנשים ומנינן מלמעלה למטה וקאי בתיקו:
הגיעו לקרקע צריך להגיה הגיעו לעזרה ופירשו בו לקרקע עזרת הנשים:
הגיעו לשער היוצא למזרח הפכו פניהם למערב ואמרו אבותינו שהיו במקום הזה אחוריהם אל היכל ה' ופניהם קדמה והמה משתחויתם קדמה לשמש כך צ"ל (הגהה ירוש' א"ר חייא בר אבא והמה משתחוים אין כתיב כאן אלא והמה משתחויתם שהיו משתחוים לחמה ומשתחוים להיכל): ובגמרא בברייתא ממשמע שנאמר ופניהם קדמה אינו יודע שאחוריהם אל היכל ה' אלא מלמד שהיו פורעין עצמן ומתריזין כלפי מטה: וכתב ה"ר יהוסף ז"ל ר' יהודא אומר שונין אותם לומר אנו ליה וליה עינינו פי' שונין כלומר כופלין אלו התיבות אנו ליה וכו' ואומרין אותם שני פעמים כי אחרי שסיימו לומר מה שנזכר למעלה היו שונין לומר פעם שניה אנו ליה וליה עינינו ע"כ:

משנה ה

אין פוחתין מעשרים ואחת תקיעה וכו' תוס' שבת פ' במה מדליקין (שבת דף ל"ה) וביד פ"י דהלכות כלי המקדש סימן ג' ה' ו' ובגמ' מתני' דלא כר' יהודא דתניא ר' יהודא אומר הפוחת לא יפחות משבע והמוסיף לא יוסיף על שש עשרה במאי קמיפלגי ר' יהודה סבר תקיעה תרועה תקיעה מצוה אחת היא וחדא חשיב להו ורבנן סברי חקיעה לחוד ותרועה לחוד ובגמ' מפרש טעמייהו:
בכל יום היו שם עשרים ואחת תקיעה שלש לפתיחת שערים וכו' [כצ"ל]
שלש להבטיל ירושלמי פ"ק דפסחים:

ע"ש שבתוך החג היו שם וכו' בגמ' פרכינן ממתני' לר' אחא בר' חנינא דאמר תוקעין על כל מוסף ומוסף פי' יום שיש בו שתי קדושות כגון שבת ויום טוב וצריך שני מוספין תוקעין לכל מוסף דאם איתא ליתני נמי ראש השנה שחל להיות בשבת דהא איכא תלתא מוספין דשבת ודר"ח ודראש השנה לכל מוסף ט' הרי כ"ז וכ"א שבכל יום הרי מ"ח ומשני תנא ושייר דהא שייר ערב הפסח שיש בשחיטת הפסח כ"ז תקיעות לשלש כיתות ואי נמי אמרת דלאו שיורא הוא דהא מני ר' יהודה היא דאמר מימיה של כת שלישית לא הגיעה לאהבתי של קריאה ראשונה ולא יש רק שלש תקיעות ותנא דידן סבר כר' יהודה בערב הפסח ופליג עליה במנין התקיעות דתקיעה תרועה ותקיעה בתלתא מני להו כדכתבי' לעיל מ"מ הא שייר ערב הפסח שחל להיות בע"ש אפיק שית מתקיעות כת שלישית ועייל שית דכל ע"ש דהבטלה והבדלה והוו להו טפי ממ"ח ומ"מ במסקנא קאי רב אחא בתיובתא ואין פי' הברייתא שהביא הוא כפי מה שפירשה אלא פי' ההיא ברייתא שמאריך במשך התקיעו' כשיש שני מוספים או שלש ואומרים שיר אחד בשיעור זמן שיקרבו כל נסכיהם או פירושה שמרבה בתוקעים פי' שמוסיפין חצוצרות ותוקעין יחד וכולהו חד מיחשבו וכן כתב הרמב"ם ז"ל שם בפ"ז דהלכות כלי המקדש דאם חל ר"ח או י"ט להיות בשבת שיש שם שלשה מוספים אין תוקעין לכל מוסף ומוסף בפני עצמו אלא תוקעין ט' בלבד לכל המוספים ע"כ ועוד כתב שם וז"ל וברגל מוסיפין שלש לפתיחת שער התחתון והוא שער עזרת הנשים ושלש לפתיחת שער העליון והוא שער ניקנור לפי שהוא למעלה מעזרת נשים ע"כ וע"ש בכסף משנה שכתב ומדברי רבינו נראה שהיא מפ' דלשער התחתון היינו לפתיחת שער העליון ולפתיחת שער התחתון ע"כ ונלע"ד שצריך להגיה שהוא מפ' דשלש לשער העליון ושלש לשער התחתון דקתני היינו לפתיחת שער וכו':

שלש לגבי מזבח. ירושלמי ותני ותשע למעלה עשירית הא חורי מאן דאית ליה ע"ג המזבח לית ליה למעלה עשירית ומאן דאית ליה למעלה עשירית לית ליה ע"ג המזבח ע"כ.

בפי' ר"ע ז"ל משום דלא שכיחא כולי האי אמר המלקט ובגמ' פריך אטו ע"ש שבתוך החג מי איתיה בכל שנה זימנין דלא משכחת לה כגון שחל י"ט ראשון של חג בע"ש דבצרי להו תקיעות דבית השואבה דהא אינם דוחין את י"ט ומשני דהא מני רבנן היא דפליגי אדאחרים ואמרי מעברין את החדש לצורך הלכך ר"ה בע"ש לא מיקלע דדחינן ליה מ"ט כיון דאיקלע י"ט ראשון של חג להיות בע"ש גם ר"ה חל בע"ש ויום הכפורים אימת הוי בחד בשבת וא"כ צריך לדחות ר"ה ליום השבת משום יום הכפורים דלא להוו

תרי שבי בהדי הדדי דחיישי משום ירקייא ומשום מיתייא כדאמרי' בר"ה והא דתנן ס"פ ואלו קשרין חלבי שבת קריבין ביום הכפורים דשמעת מינה דמיקלע ולא דחינן ההיא אחרים היא דאמרי אין בין עצרת לעצרת ואין בין ר"ה לר"ה אלא ד' ימים בלבד ואם היתה שנה מעוברת חמשה דס"ל דאין מעברין ואין מחסרין שום חדש לצורך אלא קובעין ר"ח אחד מלא ואחד חסר לעולם ואיתה לבבת דשלש להבטיל את העם כו'. שם ס"פ ואלו קשרים:

ושלשה ע"ג המזבח. כשזוקפים את הערבה כדתנן לעיל פ' לולב וערבה:

משנה ו

יום טוב הראשון של חג היו שם וכו'. מצאתי כתוב בספר חן טוב פ' פנחס דף רנ"ב ע"ד מה שצררו המדיינים ליטול את התורה בטענה למה נתקרבו ישראל מכל האומות עתידין להתיצב על ה' ועל משיחו ולומר כלום כפית עלינו ההר כגיגית תנה לנו מראש ונעשנה וישיבם הקב"ה שיעשו סוכה וכל אחד עושה סוכה בראש גגו ואח"כ יבעטו בסוכה אז ידבר אילימו באפו ובחרונו יבהלמו ויתמעטו כפרי החג לכן היו באים ע' פרי החג כנגד ע' אומות ומתמעטין והולכין בכל יום א' א' למצוא חשבון וצריך להבין טוב טעם למה היו באים פרים אלו בחג ולא בפסח אמנם הכונה להורות שע"י סוכת החג בחג תמעטו שזו מצוה קלה שיתן להם האלהים ואם יבעטו בה יתמעטו כפרי החג מטענתם זו שאמרו בשטים ולעתיד יאמרו כן וע"י הסוכה יסתם פיהם לגמרי עכ"ל ז"ל וביד פ' עשירי דהלכות תמידין ומוספין סי' י"ב י"ג:

בשמיני חזרו לפייס. זהו פייס בפני עצמו שכל שבעת ימי החג אין הכהנים מפיסין מי יקריב אלא כהן שהקריב היום אינו מקריב למחר כי חלק כחלק יקריבו ובשמיני של חג מפיסין ופעמים עולה הגורל למי שהקריב אתמול:

כברגלים. הגיה ה"ר יהוסף ז"ל כרגלים. ובגמ' נימא מתני' רבי היא ולא רבנן דתניא פרה בא בשמיני בתחלה מפיסין עליו כל המשמרות כאילו הוא תחלת קרבנות דברי רבי וחכמים אומרים אחת משתי משמרות דלא שלשו בפרים עושה וכמו שיתבאר בסמוך ומשני אפי' תימא רבנן אטו שתי משמרות לאו אפוסי בעי בין שתיהן איזו מהן תזכה בו ודילמא ההוא פייס דקתני מתני' בין שתיהן הוא דהא לא תנן בתחלה.

בלשון ר"ע ז"ל המתחיל בשביעי כולן שוין המשמרות המקריבות וכו' כך צ"ל:

אמרו מי שהיה מקריב פרים היום לא היה מקריב למחר אלא חוזרת הלילה. ונמצאו כולן שונות ומשלשות בפרים חוץ משתים ששונות ואין משלשות כיצד ביום הראשון היו שלש עשרה פרים והקריבום שלש עשרה משמרות כדרך שסדרום בד"ה יהויריב ראשון

ואחריו ידעיה חרים וכו' כולן כמות שהן סדורות נשתיירו עשתי עשרה אחרונות לאלים ולכבשים ולשעיר למחרת היו שנים עשר פרים ומקריבין אותם הנך י"א משמרות וחוזר יהויריב ומקריב אחד נמצא ששנה יהויריב לבדו בשלישי היו י"א פרים והקריבום י"א משמרות שאחר יהויריב נמצא ששנו י"ב משמרות ברביעי היו עשרה פרים והקריבום עשרה משמרות שלאחריהם הרי ששנו נמצאו עשרים ושנים משמרות שונות. בחמשי תשעה פרים שתי משמרות האחרונות הקריבו שנים מהם וחזר יהויריב ושש משמרות שלאחריו והקריבו שבעה הרי ששלשו ז' משמרות בששי שמנה פרים והקריבום השמנה שלאחריהם הרי ט"ו משמרות ששלשו בשביעי פרים לשבעה משמרות נמצאו כולן משלשות חוץ משתים האחרונות רש"י ז"ל. ובפ' בתרא דתעניות דף כ"ד גרסי' ת"ר ד' משמרות לבד עלו מן הגולה ואלו הן ידעיה יהויריב פשחור אמר ועמדו נביאים שביניהם וחלקום והעמידום על כ"ד בללום ונתנום בקלפי בא ידעיה ונטל חלקו וחלק חבריו שש בא יהויריב ונטל חלקו וחלק חבריו שש וכן פשחור וכן אמר וכן התנו נביאים שביניהם שאפי' יהויריב ראש משמרות עולה לא ידחה ידעיה ממקומו אלא ידעיה עיקר הוא וכל חבריו הואיל ועלה תחלה ע"כ:

משנה ז

בשלשה פרקים. וז"ל ה"ר יהוסף ז"ל בשלשה פרקים פירוש בשלשה זמנים דהיינו בשלשת הרגלים היו כל המשמרות שוות בהקרבה וחילוק קרבנות הרגלים ובחילוק לחם הפנים ובמשנה זו לא פירש מה הם השלשה פרקים ע"כ ומייתי לה פ' ואלו מגלחין (מועד קטן דף י"ד) וביד פ"ד דהלכות ביאת מקדש סי' ד' ה':

היו כל המשמרות שוות. גמ' ת"ר מנין שכל המשמרות שוות באימורי הרגלים ת"ל וכי יבא הלוי מאחד שעריך מכל ישראל ובא בכל אות נפשו ושרת שאין המשמר מעכב עליו וכיון דזוכה בעבודתו זוכה באכילתו דכתיב לכהן המקריב אותה לו תהיה ובכ"ד מקומות נקראו הכהנים לוים וזה אחד מהם ובחלוק לחם הפנים נמי דכתיב בתריה דהאי קרא חלק כחלק יאכלו יכול אף חובות הבאות שלא מחמת הרגל ברגל יהו זוכין בעבודתו ויחלוקו ת"ל לבד ממכריו על האבות מה מכרו אבות זה לזה אני בשבתי ואתה בשבתך:

באימורי הרגלים. במה שאמור ברגלים דאי לא תימא הכי קשיא דסתם אימורין של גבוה הן ומאי שוות איכא:

בעצרת אומרים לו הילך מצה הילך חמץ. ברייתא בגמ' אבא שאול אומר הילך חמץ הילך מצה תנא דמתני' ס"ל תדיר ושאינו תדיר תדיר קודם ואבא שאול ס"ל חובת היום עדיפא. ובירוש' ראש פירקין וסוף פירקין אית תנויי תנו הילך חמץ הילך מצה מאן דתני

הילך מצה ברישא שהוא חביב מאן דתני הילך חמץ ברישא שהוא תדיר ויש להסתפק אם צ"ל בהפך. אבל הכ"ג אינו נוטל לעולם פרוסה אלא אם רוצה נוטל חלה אחת משתי חלות שלימה דלאו אורח ארעא למיהב ליה פרוסה כדאיתא בפ"ק דיומא דף י"ז והביאו ביד ספ"ד דהלכות תמידין ומוספין:

ושאר קרבנות צבור. יש גורסין וכל קרבנות צבור הוא מקריב את הכל וכבר פירש ר"ע ז"ל וכל לאתויי וכו':

בין מלפניה בין מלאחריה אם חל י"ט ראשון אחר השבת כך צ"ל בלשון ר"ע ז"ל ואי אפשר לפרש לפניה י"ט ראשון לאחריה י"ט אחרון דא"כ היינו שבת שבתוך החג והא קתני ליה בשלשה פרקים וכו' וביד פ"ד דהלכות תמידין ומוספין סי' ט' י"ב:

משנה ח

חל להיות יום אחד להפסיק בינתים כגון וכו'. לשון ר"ע ז"ל עד ונתעכבו שם בשבת כל המשמרות. אמר המלקט הוא פי' רש"י ז"ל אמנם הרמב"ם ז"ל פי' וז"ל חל יום א' להפסיק בינתים הוא שיהיה י"ט ראשון של חג להיות בשני בשבת או י"ט אחרון יום חמישי וכשאירע כן לא ישאר למשמר השני הנכנס אלא עבודת יום ראשון בלבד ויבא החג וישתתפו כולן בעבודה אם יחול י"ט הראשון יום שני או יכנס משמר שני יום שבת אם יחול י"ט האחרון יום ה' לפי שכל יום שבת הוא יום שמתחלפים תצא אחת ותכנס השנית ומחלקים לחם הפנים וכשיזדמן לאחת המשמרות זה המשמר שלא ישאר לו לעבוד אלא יום אחד יתעצל בדבר ויתעכב מלבוא ותרגום ויתמהמה ויתעכב ולפיכך תקנו לו שיקח מלחם הפנים שתי ככרות בלבד עכ"ל ז"ל וביד שם פ"ד סי' י"ב י"ג. והראב"ד ז"ל פי' שם בהשגות כדפי' רש"י ז"ל:

הנכנס נוטל שבע. בשכר הגפת דלתות ההיכל מקום שהלוים לא היו יכולין ללילך וכן הא דכתיב ויפתח שמואל את דלתות בית ה' לאו בדלתות ההיכל משתעי אלא לשכה היתה שם וקראוה בית ה' קיצור מהרא"ש ז"ל על פרק ראשון דערכין דף י"א. ובגמ' פריך ונימא ליה דל בדל פי' הסר חוק זה מכאן בשביל שיסירוהו אצלך אם תטול עכשיו שבע יטול לשבת הבאה משמר הנכנס ז' טול אתה בשוה כדי שתטול גם אתה לשבת הבאה בשוה ומשני אמ' אביי בוצינא טבא מקרא דשמא לכשתגדל יתחרט הנותן או שמא לא יצטרך זה לזה הכא נמי גבי משמרות מי שראוי ליטול עכשיו לא ימתין לשבת הבאה זהו פי' רש"י ז"ל בזה המשל ותוס' ז"ל פירשו בו פי' אחר דבוצינא וקרא הם שני מינים ע"ש וכן ג"כ תירץ אביי עצמו תירוץ זה בכתובות ר"פ הכותב:

בלגה לעולם חולקת בדרום. בברייתא בבבלי ובירוש' ויש אומרים מפני שמשמרתו של בלגה שובה לבוא כשמגיע שבת שלה ומוכחא מילתא שאין העבודה חביבה עליהן ונכנס יְשָׁבַב ושמש תחתיו שסדר משמרות בלגה אתר יְשָׁבַב וכששהה משמרת בלגה לבא עיכב במשמרתו ישבב ולא יצא ולפיכך קנסוה ואע"פ שכל שכיני הרשעים לא נשתכרו שכני בלגה נשתכרו שלעולם ישבב חולק בצפון. ועיין במ"ש לעיל ריש סי ו' וביד פ"ח דה' כה"מ סי' ח' ועיין במה שכתבתי בפרק חמישי דתמיד סימן ג'. ופי' ה"ר יהוסף ז"ל לעולם חולקת בדרום פי' כדי להראות שאפי' בשעת כניסתם הם ראויין לצאת ומש"ה אפי' בכניסתם הם חולקים בדרום כמו היוצאים וכן מה שטבעתה קבועה וחלונה סתומה הוא מטעם זה כלומר להראות כאילו כבר יצאה שכן היה דרך היוצאים להיות טבעתן קבועה וחלונם סתומה ע"כ:

סליק פירקא וסליקא לה מסכת סוכה, ובעה"י אשר לא נפל דבר אחד מכל דברו הטוב נתחיל מסכת יום טוב: